ØKONOMI OG POLITIK

24. ÅRGANG NR. 3 JULI-SEPT. 1950

Indhold

Kongresvalget i USA og dets konsekvenser 231
Den indenlandske handel i Sovjetunionen under og efter 2. verdenskrig 244
Den internationale økonomiske situation 259
Den økonomiske udvikling i Danmark 281
De økonomiske forhold i Europa i 1949 300
Politisk kronik 311
Boganmeldelser 321

Kvartalsskrift udgivet af

INSTITUTET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI

EJNAR MUNKSGAARD . KØBENHAVN 1950

KONGRESVALGET I USA OG DETS KONSEKVENSER

Af JOHS. LAURSEN

Valgene til den amerikanske kongres den 7. november er afsluttet med et hovedresultat, der ikke afveg meget fra det almindeligt ventede, men alligevel med saa mange uforudsete enkeltheder i billedet, at der længe vil gaa dønninger deraf. Det alvorligste tab for det regerende parti, demokraterne, forekom i senatet, hvor oppositionen, republikanerne, erobrede 5 mandater. Der var forudset en tilbagegang paa ca. 2 til 5 mandater; men i den sidste tid før valget syntes demokraterne at have vundet terræn, og det følte derfor alligevel som en overraskelse, at tabet blev paa 5 mandater. Hertil kom fordelingen af tabene, der kom til at gaa ud over nogle af partiets ledende politikere. Demokraterne bevarede paa papiret majoriteten i begge kongressens kamre; men i det vigtigste af disse, senatet, er flertallet saa ringe, to stemmer, at det kun med vanskelighed lader sig udnytte i praksis.

Valget omfattede i aar foruden repræsentanternes hus, som bestaar af 435 medlemmer, valgt paa to aar, 36 medlemmer til senatet. 32 af disse er valgt for den ordinære seks-aars periode, to er valgt til at udfylde ledige pladser indtil det ordinære valg om to aar, og to skal sidde i fire aar.

Stillingen i den nye kongres ses af følgende opstilling:

Senatet:	Før valget	Efter valget	Forudsagt
Demokrater	54	49	51
Republikanere	42	47	45
Repræsentanternes hus:			
Demokrater	262	235	237
Republikanere	172	199	198

Hertil kommer i det afgaaende Repræsentanternes hus en repræsentant fra New York for det saakaldte „amerikanske arbejderparti", der almindeligvis anses for at være kommunistisk farvet. Han blev ved valget slaaet af en demokrat, der var fælleskandidat for demokrater, liberale og republikanere. I Ohio valgtes en uafhængig kandidat, der dog tidligere har været medlem af det demokratiske parti, og som ventes at ville stemme sammen med dette.

Tendensen er saaledes tydelig. Der kan være lokale afvigelser fra hovedreglen om fremgang for republikanerne og tilbagegang for demokraterne, undertiden tilstrækkeligt til at ændre et valgresultat; men den udslaggivende understrøm er ikke til at tage fejl af. Vælgernes dom er hovedsagelig at opfatte som en kritik af det regerende parti, men har kun i ringe grad kunnet være udtryk for positiv tilslutning til et republikansk program.

Der blev afgivet ca. 41 mill. stemmer, hvilket er rekord, naar der ikke er

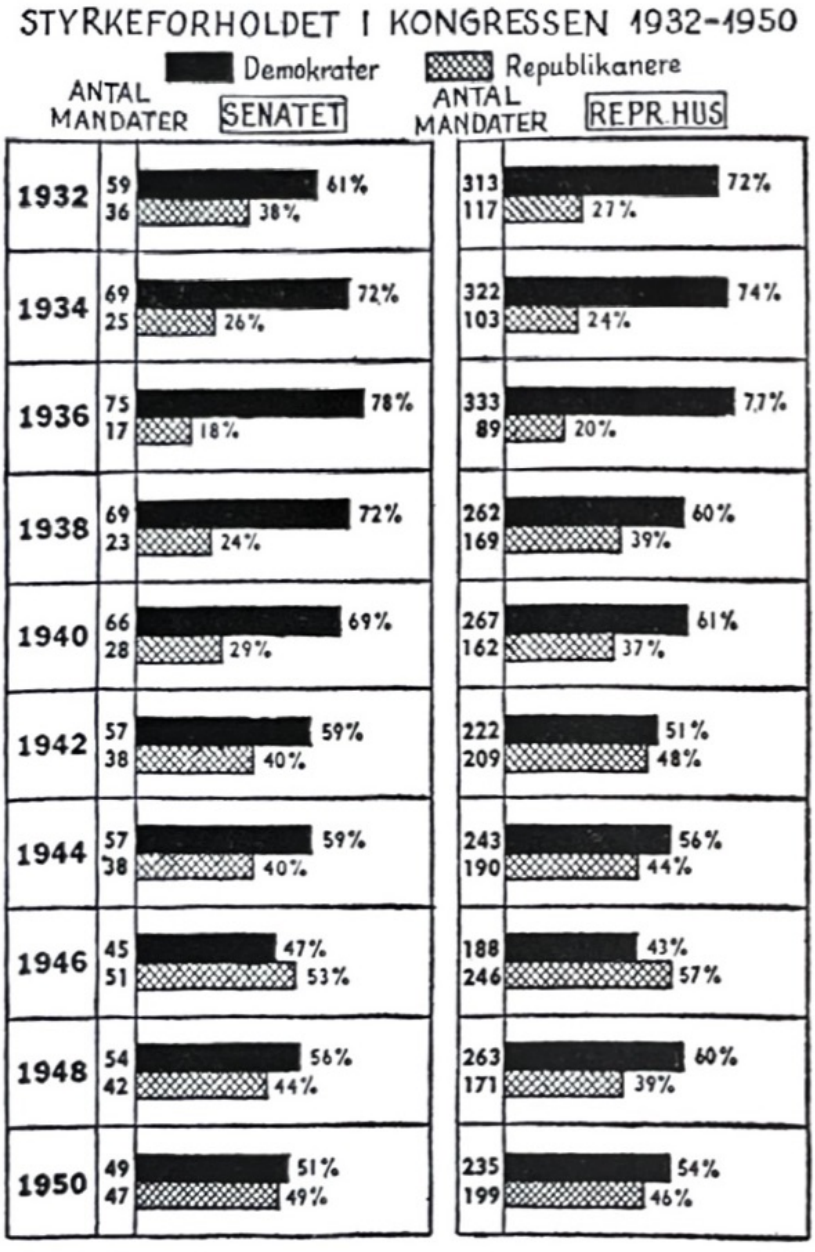

præsidentvalg; for 4 aar siden blev der kun afgivet 34.4 mill. stemmer. Men ved præsidentvalget i 1948 naaede man op paa 48.8 mill. Republikanerne fik i aar 54 % af stemmerne; naar de alligevel ikke fik flertallet i Repræsentanternes hus, skyldes det, at valgdeltagelsen altid er ringe i sydstaterne, hvor demokratisk sejr paa forhaand er givet.

Som det fremgaar af sidste kolonne i ovenstaaende opstilling, afveg det

endelige resultat ikke meget fra, hvad der forud var spaaet. De nævnte tal er citeret fra ugebladet „*Newsweek*" og er et gennemsnit af forudsigelser fremsat overfor bladet af 50 førende politiske skribenter en uges tid før valget. Tre uger tidligere var de samme korrespondenter endnu nærmere det rigtige resultat i senatet, idet de dengang vilde give demokraterne 50 mandater i senatet og 232 i Repræsentanternes hus, hvortil svarede henholdsvis 46 og 203 til republikanerne. Som nævnt var der i de sidste uger op til valget en voksende tiltro til demokraternes chancer, maaske berettiget indtil de ugunstige meldinger fra Korea-krigsskuepladsen begyndte at indløbe umiddelbart før valget.

De fleste, der plejer at give sig af med at forudsige valgresultater, tog saa grundigt fejl forud for præsidentvalget i 1948, at de siden har været betydeligt mere forsigtige, jfr. at „Newsweek"s undersøgelse byggede paa et gennemsnit af 50 personers meninger, og uden at det blev røbet, hvad den enkelte havde sagt. Der var dog i aar et enkelt moment, som næsten med sikkerhed pegede paa demokratisk tilbagegang: der var tale om et af de saakaldte mellemvalg, „off-year"- eller „mid-term"-valg. Præsidenten blev valgt for to aar siden og sidder til 1952. Ganske uanset udfaldet af kongresvalgene midt i perioden forbliver regeringsmagten altsaa hos præsidentens parti. USA har i sin parlamentariske praksis ingen regel, der siger, at regeringen skal være i overensstemmelse med parlamentet, eventuelt dets folkevalgte afdeling. Det kan virke yderst hæmmende paa lovgivningsarbejdet og iøvrigt ogsaa paa administrationens virksomhed, hvis præsident og kongres ikke er i overensstemmelse med hinanden; men præsidenten beholder sit embede og den udøvende magt, indtil de fire aar er gaaet.

Denne ordning har ført til, at de amerikanske vælgere næsten undtagelsesfrit har benyttet kongresvalgene, der finder sted imellem præsidentvalgene, til at svække regeringspartiet, give udtryk for misfornøjelse med den førte politik, dette ganske uanset, at de ofte to aar senere alligevel har genvalgt præsidenten og samtidig givet ham en kongres i nøjere overensstemmelse med hans synspunkter. Den eneste undtagelse igennem mange aar danner depressionsaaret 1934, da Roosevelt, der var blevet valgt to aar tidligere, kunne notere ny fremgang ved kongresvalget. I 1946, 1½ aar efter at præsident Truman var traadt til, fulgte vælgerne hovedreglen, endog saa ubarmhjertigt, at demokraterne mistede flertallet i begge kamrene. Saa galt gik det ikke i aar. Demokraterne har bevaret deres flertal; men det er et spørgsmaal, om dette politisk er til fordel for præsidenten. Den 80. kongres, fra 1946 til 1948, var saa aabenlyst kontrær, at han med god virkning kunne give kongressen skylden for alt, der var gaaet mindre godt i løbet af de sidste to aar. Den 81. kongres, 1948—50, gav ham paa papiret et smukt flertal; men alligevel er den gaaet imod ham i adskillige spørgsmaal, som regeringen har regnet for vigtige. Det er overvejende sandsynligt, at den 82. kongres, som mødes til januar, vil være endnu mere uvilligt stemt over for regeringsforslagene.

Forklaringen maa søges i de særlige partiforhold i Amerika. De 49 demokrater i senatet overfor 47 republikanere vil kunne sikre demokraterne formandsskabet i de uhyre vigtige staaende udvalg; men meget andet vil de næppe kunne enes om. Partirammerne er saa løse, at der praktisk taget ved enhver

afstemning vil være demokrater, der stemmer sammen med republikanerne, ligesom der ogsaa vil være et mindre antal republikanere, der ofte stemmer sammen med demokraternes hovedfløj. Imidlertid er det demokraterne, der som regel rammes haardest paa denne maade. Sydstaterne vælger efter traditionen kun demokrater; men adskillige af disse er stærkt konservative og stemmer maaske endog oftere sammen med republikanerne end med deres egne partifæller. Denne særpolitik er dog langtfra begrænset til sydstaterne. Det er derfor et stort handicap for regeringen, at nogle af dens mest sikre støtter er blevet erstattet med republikanere, hvortil kommer, at et par demokrater er blevet slaaet af partifæller af mere konservativ indstilling.

Valgkampens problemer.

De spørgsmaal, der debatteredes under valgkampen, var mange og forskelligartede. De kunne variere fra stat til stat; men nogle hovedemner var dog fælles. Størst vægt blev der lagt paa *udenrigspolitikken,* og det var her Koreakrigen, som stod i forgrunden. I begyndelsen af kampagnen rettede republikanerne voldsomme angreb paa Truman-administrationen som ansvarlig for den udenrigspolitik, der havde ført USA ind i en alvorlig situation, og, endnu stærkere, som ansvarlig for den daarlige militære forberedelse, der førte til den første tids nederlag i Korea. Efter at krigslykken havde vendt sig, faldt en stor del af denne kritik dog naturligvis bort; men adskillige republikanske kandidater nøjedes med at give kritikken en lille drejning. De sagde nu, at administrationen var skyld i, at det i det hele taget var blevet nødvendigt at kæmpe i Korea — med tabet af tusinder af amerikanske soldaters liv som følge. I hovedsagen regnede demokraterne dog med, at Koreakrigens udfald maatte være en støtte for dem ved valgurnerne. Muligvis holdt dette stik, indtil de daarlige nyheder om kinesiske kommunisters intervention begyndte at dukke op de allersidste dage før valget, yderligere understreget af general MacArthurs alvorlige indberetning til FN.

En slet skjult uoverensstemmelse mellem den republikanske general MacArthur og administrationen spillede ogsaa en betydelig rolle i valgkampen. Det blev almindeligt opfattet som et — i vidt omfang vellykket — forsøg paa at imødegaa denne agitation, at præsident Truman en maaned før valget foretog den lange flyvning til øen Wake i Stillehavet for at mødes under hjertelige former med generalen. Voldsom kritik blev rettet mod forsvarsministeren, *Louis Johnson,* som Truman tilsidst lod falde og erstatte med den højt ansete tidligere udenrigsminister, general *George Marshall.*

Den stærkest kritiserede i regeringen var efter Johnsons fald udenrigsminister *Dean Acheson.*

I sit første embedsaar var Acheson blevet mødt med respekt fra alle sider; men efter at han i slutningen af januar 1950 demonstrativt havde erklæret, at han ikke ønskede at udtale fordømmelse af den tidligere udenrigsministerielle embedsmand, Alger Hiss, er kritikken imod ham blevet stadig stærkere, og

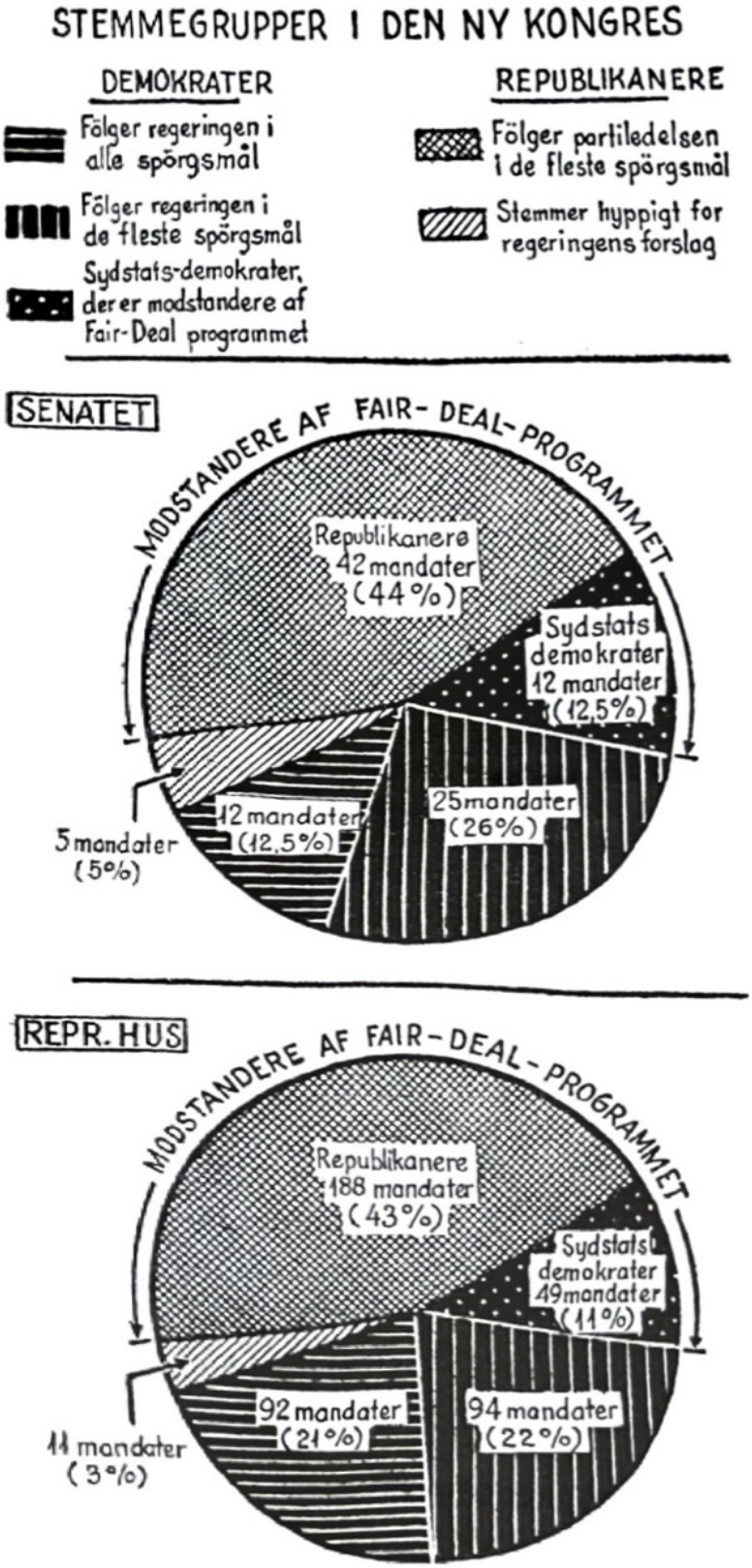

Opdelingen er baseret på en analyse af afstemningsresultaterne i vigtige spørgsmål i de to sidste år og — for ny medlemmers vedkommende — på deres udtalelser under valgkampen.

(Både dette og det foregående diagram er lånt fra „New York Times").

man kan utvivlsomt med god ret opfatte valgresultatet som vælgernes kritik af hans holdning.

Der lød straks efter valget røster om, at udenrigsministeren herefter maatte falde. Selv erklærede han, at han ikke agtede at gaa af, og at han ikke saa nogen grund til at ændre USA's udenrigspolitik. Truman stillede sig ubetinget paa Achesons side; men han havde ogsaa i sin tid stillet sig bag Louis Johnson og var alligevel blevet nødt til at ofre denne. Det er et spørgsmaal, om et udenrigsministerskifte ikke vil blive nødvendigt simpelthen af hensyn til det i forvejen vanskelige samarbejde med kongressen, som Achesons forbliven vil belaste yderligere.

Kampagnen mod udenrigsminister Dean Acheson har som nævnt taget sit udgangspunkt i Alger-Hiss-sagen, manden, om hvem udenrigsministeren erklærede, at han regnede ham for en af sine venner. Efter en udbredt opfattelse har Hiss været kommunistisk spion i udenrigsministeriet, og ved et nævningeting er han dømt for at have afgivet falsk forklaring om sine forbindelser med kommunister i de to tilfælde. Politisk har hovedanklageren været den republikanske senator *Joseph McCarthy* fra Wisconsin, der i februar-marts fremsatte den ene mere udpenslede anklage efter den anden mod udenrigsministeriet for at rumme kommunistisk anløbne personer blandt sit personale. McCarthys paastande forekom i mange iagttageres øjne ganske usandsynlige, og adskillige republikanere frygtede, at han med sine taler skulle gøre partiet latterligt. Foretagne undersøgelser gav ham ikke medhold; men intet kunne faa ham til at standse sin kampagne. Adskillige kandidater fandt den nyttig, og McCarthy har under valgkampen været stærkt efterspurgt som taler rundt i staterne. Valgresultatet kan, ikke mindst paa baggrund af nogle af personskifterne, i vid udstrækning opfattes som en tilslutning til hans synspunkter. Mange vælgere synes, uanset om de tror paa alle McCarthys paastande, at mene, at der nok er noget om kritikken, og at det i hvert fald kan være nyttigt at øge republikanernes indflydelse i den givne situation.

Retfærdigvis maa det dog tilføjes, at kritikken af udenrigsministeren og præsidenten ikke alene tager sigte paa beskyldningerne for kommunisme, men ogsaa paa selve den udenrigspolitik, som er ført siden krigen. Generelt har republikanerne ønsket en fastere, mindre afbøjende USA-politik. Navnlig kritiserer man den politik i det fjerne østen, som man mener har muliggjort kommunisternes magtovertagelse i Kina. Ogsaa Europa-politikken kritiseres, f. eks. af senator *Taft,* der mener at Atlantpagten er et fejlgreb. USA skulle efter hans mening ikke have paataget sig pagtens militære forpligtelser. Ogsaa renlivet isolationistiske synspunkter har ladet sig høre, omend uden større fremgang.

Selv om udenrigspolitikken har spillet den fremtrædende rolle, har man dog ikke ganske glemt de *indrepolitiske problemer.* Demokraterne satte først og fremmest deres lid til *den gunstige økonomiske situation* i landet. Farmerne faar gode priser, og arbejderne har god og vellønnet beskæftigelse. Truman, der i 1948 med held bejlede til baade farmere og arbejdere, havde tilsyneladende mindre sukces i aar. Ingen i de to grupper troede paa, at der var fare for et økonomisk omslag, selv om republikanerne fik fremgang. Til farmerne tilbød

demokraterne den saakaldte *Brannan-plan,* opkaldt efter landbrugsministeren. Denne giver farmerne garanti for rentable priser, uden at dette skal gaa direkte ud over forbrugerne. En eventuel difference betales af staten. Men propagandaen imod denne plan, der betegnes som socialisme, har været stærk og virkningsfuld. Planen syntes end ikke at slaa an i de typiske landbrugsstater, og flere af demokraternes kandidater opgav at bruge den i agitationen eller omtalte den kun lidt.

Et andet haardt angrebet forslag omfatter indførelse af en *sygeforsikringsordning,* der paa væsentlige punkter minder om den mangeaarige danske. De amerikanske læger har følt sig haardt truet af forslaget og sat millionbeløb ind i en modpropaganda. Flere ellers partitro demokrater saa sig nødsaget til at gaa imod dette forslag i valgkampen, og det har ikke megen chance for at blive gennemført i den nye kongres. Det samme gælder forslaget om *borgerrettigheder,* der navnlig er af betydning for negrene. Sydstatsdemokraterne er uforsonlige modstandere af dette forslag. De henviser til, at negerspørgsmaalet er inde i en sund og naturlig udvikling og ikke bør skades af en paatvunget lovgivning.

Taler af Truman og Stassen.

Præsident Truman var ikke selv paa valg, og med henvisning til sin optagethed som følge af den internationale situation overlod han i hovedsagen valgkampagnen til vicepræsident *Alben Barkley.* Først lørdag den 4. november holdt præsidenten selv en politisk tale i St. Louis i sin hjemstat Missouri. Talen blev transmitteret over hele USA. Han erklærede heri med styrke, at beslutningen om at gribe ind i Korea-konflikten er det største skridt henimod verdensfreden, der er taget i hans levetid. USA handlede her rigtigt, medens det i 1920 var gaaet den forkerte vej, da landet takket være isolationisterne holdt sig uden for folkeforbundet. I denne forbindelse angreb han den genopdukkede isolationisme. Fik dennes tilhængere deres vilje, ville resultatet blive, at USA kom til at staa alene over for den kommunistiske trusel.

Det andet store spørgsmaal, sagde præsidenten, var den indre udvikling i USA. I løbet af 17 aar havde det demokratiske parti ført USA ind i den største velstandsperiode, verden nogensinde har set; men republikanerne har strittet imod hvert eneste skridt paa denne vej. Præsidenten tegnede i grove træk billedet af farmerens og arbejderens stilling før og nu. Han tilføjede, at han var ved at blive syg og træt af at høre republikanerne sige, at de hjalp forretningslivet. Sandheden var, at de specielle interesser, rigmandsinteresser, som det republikanske parti varetog, skadede forretningslivet lige saa meget som de skadede resten af samfundet. Det var demokraterne, der havde frelst den frie foretagsomhed i landet. Yderligere havde det demokratiske parti gjort mere end nogen anden gruppe for at nedkæmpe kommunismen i Amerika.

Republikanerne ønskede at lade en af deres ledere svare over radioen samme aften. Hvervet blev overdraget til *Harold E. Stassen,* præsidentemne fra 1948, og ikke, saaledes som f. eks. *Taft* og *Dewey,* selv opstillet til valg. Stassen brugte mere end halvdelen af sin taletid til angreb paa de sidste fem aars udenrigs-

politik, i første række over for det kommunistiske Kina. Der var, sagde han, begaaet utrolige politiske fejlgreb over for det fjerne Østen. Administrationens svage og forvirrede politik var mere end noget andet aarsagen til den tragiske udvikling, der karakteriseres ved, at man i løbet af fem aar har opgivet de fredshaab, for hvilke saa mange kæmpede og døde i den anden verdenskrig.

Paa hjemmefronten tegnede Stassen billedet af inflationen, af dollarens dalende købeevne, og lagde skylden paa administrationens letsindige og ødsle finanspolitik. Over for den demokratiske letsindighedens politik stillede han republikanernes sunde, konsekvente og kompetente politik og henviste til, hvad guvernørerne *Warren* i Californien, *Duff* i Pennsylvanien, *Dewey* i New York og *Youngdahl* i Minnesota havde udrettet.

Personskifter i senatet.

Valget til repræsentanternes hus bragte kun faa overraskelser. Ingen af de ledende politikere faldt ved valgene her. Derimod forekom der en række til dels ganske uventede personskifter i senatet. Først og fremmest tabte demokraternes leder i senatet, *Scott Lucas,* valget i Illinois til republikaneren, tidligere medlem af repræsentanternes hus, *Everett Dirksen.* Denne begyndte sin valgkampagne kort efter nytaar 1949 og holdt ialt 1500 taler, medens Lucas, optaget af sine pligter i senatet, kun deltog i valgkampen i de sidste uger. Dirksen angreb først og fremmest demokraternes udenrigspolitik og udnyttede flittigt McCarthy-anklagerne. Dirksen havde selv i sin tid stemt for Marshall-planen, men angreb den nu som forfejlet. Det var Chicago-stemmerne, der skulde sikre demokraternes kandidat, hvorimod republikaneren maatte ventes at staa stærkest i den øvrige del af staten. Imidlertid blev demokraterne stærkt svækket som følge af en politiskandale i Chicago, selv om senator Lucas personlig var uden mindste andel heri.

Ogsaa senator Lucas' næstkommanderende i ledelsen af demokraternes senatsgruppe, *Francis J. Myers* fra Pennsylvanien, blev paa valen. Dette tab var dog mindre opsigtsvækkende, da det var almindeligt ventet. Ikke desto mindre betød det en sikker Truman-stemme mindre i senatet. Republikanerne havde selv angivet deres erobringschancer i denne rækkefølge: Pennsylvanien, Californien, Connecticut, Idaho, New York, Illinois og Utah. Naar der saa sikkert regnedes med Pennsylvanien, skyldtes det, at Myers kun var blevet valgt i 1944 takket være splittelse i de republikanske rækker i denne ellers sikre stat. Ogsaa i aar var der iøvrigt en vis splittelse, idet den 67-aarige liberalt indstillede guvernør *James H. Duff* først var blevet opstillet efter en haard kamp med partiets konservative fløj. Duffs sejr ventes at faa betydning for den fremtidige kamp mellem de to fløje af det republikanske parti.

Det mest overraskende senatsresultat kom fra Maryland, hvor den kendte demokratiske fører *Millard Tydings* i 24 aar havde siddet fast i sadlen og i 1938 med lethed afslaaet et forsøg fra Roosevelts side paa at hindre hans genvalg. I aar fik han 40.000 færre stemmer end sin republikanske modkandidat, *John Marshall Butler,* en sagfører fra Baltimore, der ikke tidligere havde givet

sig af med politik. Valgkampen i Maryland drejede sig saa at sige kun om McCarthys anklager. Tydings var formand for et senatsudvalg, der skulde tage stilling til paastandene om kommunisme i udenrigsministeriet, og havde i hovedsagen afvist dem. McCarthy kom selv til Maryland for at tale, og der førtes en ihærdig personlig kampagne mod Tydings. Fra arbejderside havde man gennem aarene flere gange forsøgt at vælte Tydings, hvorfor hans modkandidat antagelig har faaet en del arbejderstemmer.

Næste ubehagelige nederlag maatte demokraterne notere i Utah, hvor den 67-aarige *Elbert Thomas,* senator siden 1932, faldt. Skønt selv mormon, fik han ikke mormonkirkens støtte, der tilfaldt den republikanske kandidat, den tidligere formand for den amerikanske industriorganisation, *William Foster Bennett.* Denne bebrejdede Thomas, at han gjorde for lidt for Utah, fordi han var for optaget af sine forbindelser med „lyserøde" grupper. Thomas blev ogsaa angrebet for sin modstand mod Taft—Hartley-loven og sin støtte til sygeforsikringsplanen. Thomas var formand for senatets udvalg om arbejderspørgsmaal og kendt som udpræget arbejdervenlig.

I Californien opstillede demokraterne i stedet for senator Sheridan Downey, der ikke ønskede genvalg, det hidtidige medlem af repræsentanternes hus, *Helen Gahagan Douglas.* Mandatet blev imidlertid erobret af den 37-aarige republikaner *Richard Nixon,* der gjorde kommunistspørgsmaalet til hovedemnet i kampagnen. Han havde selv i forbindelse med sin virksomhed som medlem af komiteen mod uamerikansk virksomhed været med til at fremdrage Alger Hiss-sagen og bebrejdede Mrs. Douglas hendes venstreorientering og ubetingede tilslutning til alle Trumans lovforslag. I guvernørvalget i Californien vandt guvernør *Earl Warren* stort over *James Roosevelt,* præsident Franklin D. Roosevelts søn.

Det sjette og sidste mandattab for demokraterne forekom i Idaho, hvor den 44-aarige republikaner *Herman Welker* blev valgt. Han, der oprindelig var landmand, senere jurist, førte sin valgkamp paa angreb mod præsidentens reformpolitik og mod udenrigspolitikken. Hans modkandidat var den tidligere senator *D. W. Clark,* der ved det demokratiske partis opstillingsvalg havde slaaet mandatets nuværende indehaver, Glen Taylor. Selve valget af den konservative Clark i stedet for den venstreorienterede Taylor betød en kritik af Truman.

Naar valgresultatet gøres op set fra administrationens synspunkt maa medtages resultatet af endnu to opstillingsvalg inden for det demokratiske parti, ved hvilke liberale Truman-tilhængere maatte give plads for mere konservativt orienterede demokrater. I Florida blev den mangeaarige, ogsaa i udlandet kendte senator *Claude Pepper* vraget til fordel for den 37-aarige jurist *George Smathers,* medlem af repræsentanternes hus siden 1946. Han angreb først og fremmest Peppers stærkt venstreorienterede standpunkter. Pepper var den første demokratiske senator, der blev fældet af en konservativ modstander. Præsident Truman nægtede dog at opfatte dette valgresultat som typisk, idet han hævdede, at særlige momenter gjorde sig gældende i Florida-valget. I virkeligheden havde baade Pepper og Taylor, skønt de som regel støttede Trumans Forslag, ved flere lejligheder tilkendegivet, at de stod til venstre for præsidenten og ikke var uvillige til at drage politiske konsekvenser heraf.

Et endnu alvorligere tab for Truman-fløjen var det, at North Carolina

undlod at opstille den liberale senator *Frank Graham,* tidligere præsident for North Carolina universitet og paalidelig støtte af præsidentens politik. Graham manglede i første omgang nogle faa tusinde stemmer i at have absolut flertal. Kandidaten med det næststørste stemmetal kunne derfor kræve omvalg og slog her Graham, muligvis fordi Grahams tilhængere troede hans valg sikret.

Den nye North Carolina-senator — valgt for fire aar, idet der var tale om et udfyldningsvalg — er den 62-aarige jurist *Willis Smith,* der især angreb Graham for at have stærkt venstreorienterede sympatier og iøvrigt vendte sig mod Trumans reformprogram, navnlig for saa vidt angaar udvidede rettigheder for negrene. Han ønskede at frelse syden, „save our South", og sagde, at han stod for en politik, der ligger midt imellem demokraternes og republikanernes.

Baade i Florida og North Carolina, saavel som i de øvrige sydstater, er opstillingsvalget afgørende, idet republikanerne er uden chance for valg.

Endnu en af de ældre demokratiske senatorer faldt ved opstillingsvalgene; men i dette tilfælde vil den nye mand antagelig staa Truman nærmere end den afgaaede. I Oklahoma blev senator *Elmer Thomas,* formand for senatets landbrugsudvalg, i Europa kendt for sin skærmydsel med Sverige under en rejse for et par aar siden, fældet af den 48-aarige *Mike Monroney,* medlem af repræsentanternes hus siden 1938.

I det for demokraterne saa mørke billede er der dog ogsaa enkelte lyse strejf. Paa forhaand havde demokraterne nævnt Colorado, Missouri, Ohio og Indiana som stater, hvor de havde mulighed for gevinst. Kun i Missouri, præsident Trumans hjemstat, lykkedes erobringsplanerne, vel delvis paa grund af præsidentens tilknytning til staten, skønt det ikke blev hans favorit, der sejrede ved opstillingsvalget. Den republikanske senator *Forrest C. Donnell,* en skarp kritiker af Truman-administrationen, blev for seks aar siden valgt paa grund af en splittelse i demokraternes rækker, som nu var helet, idet ogsaa Truman til sidst anbefalede valget af demokraternes kandidat, den 47-aarige jurist *Thomas C. Hennings,* tidligere medlem af repræsentanternes hus. Han kan ventes i alle hovedspørgsmaal at ville følge partilinien.

I to stater lykkedes det demokraterne at bevare stærkt truede mandater, nemlig i New York og Connecticut. I New York genvalgtes den 72-aarige senator *Herbert Lehman,* skønt han hører til de mest venstreorienterede demokrater. Han nyder imidlertid stor personlig anseelse i staten New York, hvor han i en lang aarrække har beklædt politiske embeder, bl. a. som guvernør. Desuden havde han en svag modkandidat, den 74-aarige *Joseph R. Hanley,* hvis stilling under valgkampen svækkedes yderligere, da han blev nødt til at offentliggøre et privatbrev til en partifælle, der havde støttet ham økonomisk. I brevet afslørede Hanley, at han kun under stort pres havde afstaaet fra at lade sig opstille som guvernørkandidat til fordel for den nuværende guvernør Dewey, der oprindelig havde lovet at vige til fordel for Hanley. Til trods for brevets ogsaa for Dewey ubehagelige afsløringer blev denne genvalgt med stort flertal. Det bør tilføjes, at „New York Times" allerede før offentliggørelsen af Hanley-brevet — med en henvisning til sin uafhængighed — havde anbefalet

vælgerne at stemme paa Dewey som guvernør, Lehman som senator samt paa den republikanske kandidat som borgmester i New York.

Borgmestervalget i New York var iøvrigt i aar af mere end almindelig interesse. Den hidtidige demokratiske borgmester, *O'Dwyer,* traadte tilbage efter at være blevet udnævnt til ambassadør i Mexico. Det blev almindeligt antaget, at en medvirkende aarsag til denne udnævnelse var ønsket om at faa et borgmestervalg samtidig med det politiske valg, idet New Yorks store befolkning, der overvejende er demokratisk, herved ville blive kaldt til valgurnerne og stemme demokratisk ogsaa ved de øvrige valg. Imidlertid opstillede det demokratiske parti som kandidat en anden end den fungerende borgmester, *Impellitteri.* Denne lod sig derefter opstille som uafhængig kandidat og opnaaede et smukt flertal. Dette opfattes ikke mindst som et ønske hos vælgerne for at undgaa parti-„maskinerne", i New York, i første række demokraternes, den berømte Tammany Hall. Den nye borgmester regner sig stadig som demokrat, men uafhængig af partiorganisationens ledelse.

I Connecticut genvalgtes den fremtrædende senator *Brien MacMahon* med et smukt flertal. Han er især kendt som formand for senatets atomenergi-kommission og førte sin valgkamp i et højt plan. I et udfyldningsvalg i samme stat, gældende for to aar, valgtes demokraten *Benton,* men kun med ringe majoritet.

Ogsaa opstillingsvalget i South Carolina i august var af betydning. Guvernør *Strom Thurmond,* der i 1948 lod sig opstille som særlig sydstatsdemokrat, dixiecrat, imod præsident Truman og saaledes berøvede denne en del af den ellers sikre sydstatsstøtte, meldte sig som kandidat til senatsvalget imod den hidtidige senator *Olin Johnston.* Hans chancer ansaas for gode; men det lykkedes Johnston, en mere moderat sydstatspolitiker, at holde skansen. Som guvernør i stedet for Strom Thurmond valgtes den tidligere udenrigsminister *James Byrnes,* i sin tid Trumans nære politiske ven, men nu en stærk kritiker af præsidenten ud fra konservative synspunkter.

Som et lyspunkt for demokraterne maa endelig, paradoksalt nok, regnes genvalget af enkelte af de siddende republikanske senatorer. Ligesom et vist antal demokrater hyppigst stemmer sammen med republikanerne, er der som nævnt et, omend mindre, antal republikanere, der som regel støtter demokraterne. Af dem, der i aar var paa valg, befandt sig i første række *Wayne Morse* fra Oregon i denne lejr. Fra den demokratiske ledelses side fik Morses demokratiske modkandidat opsigtsvækkende ringe støtte. Vicepræsident Barkley, der talte baade i Californien og i staten Washington, fik saaledes ikke tid til at stoppe i Oregon.

I New Hampshire genvalgtes den 70-aarige radikale senator *Tobey,* dog først efter en haard kamp ved republikanernes opstillingsvalg.

Samtidig med, at republikanerne saaledes erobrede en række mandater fra demokraterne, havde de held til at afvise de demokratiske forsøg paa at fælde senatorerne *Taft* i Ohio, *Milliken* i Colorado, *Hickenlooper* i Iowa og *Capehart* i Indiana. Især lederen, Robert A. Taft's overlegne sejr, med ca. 430.000 stemmers flertal, er af stor baade moralsk og praktisk-politisk værdi. Endnu i 1948 sejrede demokraterne i Ohio, omend kun med nogle faa tusinde stemmers flertal. For seks aar siden var Tafts flertal kun paa 16.000 stemmer, og han havde i mellemtiden faaet fagforeningslederne som ubetingede fjender paa grund af sit

medforfatterskab til Taft—Hartley-loven. Fra arbejderside blev det erklæret for en æressag at fælde „Mr. Republican". Store summer blev sat ind i valgkampen fra begge sider. Taft's modkandidat var en lokal mand, *Joseph E. Ferguson*, der langt fra kan maale sig med Taft intellektuelt eller i politisk indsigt. Paa den anden side er han ret populær og har før været i stand til at samle stemmer om sig ved mindre betydningsfulde politiske valg.

For arbejderlederne var valget baade en overraskelse og en skuffelse. De kommer vanskeligt uden om at drage den konklusion, at deres i faglige spørgsmaal saa disciplinerede medlemmer aabenbart ikke føler nogen forpligtelse til at følge deres politiske paroler. Her synes de ligesom andre amerikanere at ville holde paa deres uafhængighed og ret til at stemme paa en person snarere end paa et parti og efter en parole. Og Taft har aabenbart forstaaet at samle sympati om sin person; maaske delvis fordi han næsten kunne siges at være udsat for en personlig forfølgelse.

Valgets politiske konsekvenser.

Næsten før et valg er afsluttet, begynder forberedelserne til det næste. Den taktiske position ved præsidentvalget i 1952 vil i høj grad være bestemt af udfaldet af det netop nu afsluttede valg; kun kandidater, der her klarede sig godt, vil have chance for opstilling om to aar. F. eks. er Tafts chancer som republikansk præsidentkandidat nu forbedret overmaade meget. To gange har han agiteret stærkt for at vinde opstillingen. Efter sejren erklærede han, at han ikke igen vil føre nogen kampagne for at blive opstillet, hvorimod han vil sige ja, dersom opstillingen bliver ham tilbudt. Andre republikanske kandidater, som nævnes paa dette tidlige tidspunkt, er *Dewey*, general *Eisenhower* og Californiens guvernør, *Earl Warren*.

Paa demokratisk side stiller sagen sig meget enklere. Hvis præsident Truman er villig til at lade sig genopstille, kan demokraterne endnu vanskeligere end i 1948 komme udenom ham, selv om mange vel vil tvivle paa, at han kan gentage kunststykket fra 1948.

Afgørende baade for, om Truman beslutter at lade sig opstille og for hans udsigter til at blive valgt, bliver naturligvis udviklingen i de næste to aar. Truman kommer til at staa over for en nominelt demokratisk kongres, men med en saadan sammensætning, at republikanerne sammen med nogle faa konservative demokrater reelt har magten. Meget lovgivningsarbejde maa gaa sin gang, simpelthen som en følge af udviklingen. Andet vil uvægerligt blive standset. Truman kan roligt sige farvel til sine sociale reformplaner for de kommende to aar. Det kan blive sværere end hidtil at gennemføre Point Four-bevillingerne, Marshall-pengene vil maaske blive udsat for nedskæringer; men samtidig maa man dog lægge mærke til, at alle, selv de yderste konservative, ogsaa efter valget med foragt afviser enhver beskyldning for isolationisme. Lykkes det Truman at naa til en eller anden overenskomst med den konservative fløj mod at lade mere langsigtede reformplaner ligge, kan han muligvis faa anden vigtig lovgivning gennemført, ikke mindst med henblik paa bekæmpelse af den inflation, der følger i oprustningens kølvand.

Den nye kongres træder først i funktion efter nytaar; imidlertid mødtes den gamle kongres sidst i november til en saakaldt „lame duck"-session, „haltende and"-samling, saaledes kaldet, fordi saa mange medlemmer i mellemtiden er blevet skudt ned. Den fløj, der ved, at den om en maaned vil staa meget stærkere, vil dog naturligvis ikke være meget medgørlig og instillet paa samarbejde paa de gamle betingelser.

New York, 11.11.1950.

DEN INDENLANDSKE HANDEL I SOVJETUNIONEN UNDER OG EFTER 2. VERDENSKRIG*).

Af ALEXANDER BAYKOV

I. Den indenlandske handel under krigen.

I denne artikel vil der af to grunde kun blive givet en meget kortfattet oversigt over den russiske indenrigske handels udvikling under og efter krigen. For det første var den i organisatorisk henseende i hovedsagen kun en gentagelse af den udvikling, som fandt sted i Sovjetunionen i den fredsperiode (1929—1935), hvor man havde rationering, og i den efterfølgende periode, hvor rationeringen blev ophævet. Disse processer er blevet analyseret af adskillige forfattere på tilstrækkelig detailleret måde**. For det andet tillader det tilgængelige materiale kun en redegørelse i hovedtræk, medens det ikke på dette grundlag er muligt at besvare en række vigtige spørgsmål i tilstrækkelig konkret form. Krigen og den fjendtlige besættelse af en stor del af Sovjetunionens territorium medførte ikke blot en reduktion af den varemængde, som stod til rådighed for handelen, men berørte også selve handelssystemet, idet de forbindelser, der i fredstid eksisterede mellem engros- og detailhandel, blev bragt i uorden, ligesom størstedelen af de beskæftigede blev indkaldt til hæren. Der var derfor hverken tid eller lejlighed til at gennemføre en omfattende og systematisk reorganisation af handelen. I stedet måtte der træffes nødforanstaltninger omfattende mindre områder. Men indførelsen af disse partielle forholdsregler skete på basis af de erfaringer, man havde erhvervet under rationeringer i fredstid, da handelen havde måttet fremskaffe knappe vareforsyninger og fordele dem på en sådan måde, at landets hurtige industrialisering dermed lettedes. Nu måtte handelen igen reorganiseres med henblik på fremskaffelse og fordeling af meget knappe varemængder, denne gang som følge af landets krigsanstrengelser.

I den tyske invasions allerførste dage besluttede Sovjet-regeringen at indføre (fra juli 1941) rationering af brød, sukker og konditorvarer for befolkningen i alle byer, og desuden blev kød, fisk, fedtstoffer, havregryn og macaroni rationeret for befolkningen i Moskwa og Leningrad og bybefolkningen i de to byers opland. Fra november 1941 blev den form for rationering, som var gennemført

---

* Artiklen er oversat fra „Bulletin on Soviet Economic Development", sept. 1950, der udgives af The Department of Economics and Institutions of the U.S.S.R., University of Birmingham. Forfatteren er leder af denne institution og lektor i russiske økonomiske forhold ved universitetet i Birmingham.

** Se fx. L. E. Hubbard: „Soviet Trade and Distribution" og A. Baykov: „Development of the Soviet Economic System", pag. 233—273.

i Moskwa og Leningrad, udvidet til 43 af de større byer, såsom Sverdlovsk, Molotov, Cheliabinsk, Gorky, Saratov, Stalingrad, Novo-Sibirsk, Omsk m. fl. Senere blev rationeringen af de vigtigste fødevarer yderligere skærpet, således at den kom til at gælde for hele bybefolkningen og for industriarbejdere og andet personale i industrimæssige bebyggelser uden for byerne. Rationering af fabriksfremstillede forbrugsvarer indførtes først i april 1942, og igen kun for bybefolkningen og industriens personel. Det største antal personer med ret til rationerede fødevarer og forbrugsgoder, som nåedes i løbet af krigen, var 76.8 mill. (1). Den samlede befolkning i det ubesatte område talte imidlertid, selv på det tidspunkt, da den fjendtlige okkupation var mest omfattende, ikke under 130 mill., og mere end 50 mill. fik derfor ikke tildelt rationerede varer. Dette var en gentagelse af systemet fra fredstidsrationeringen fra 1929 til 1935, da landbrugsbefolkningen overhovedet ikke havde nogen rationer og kun modtog fabriksfremstillede forbrugsvarer gennem *otovarivaniya,* d. v. s. den uregelmæssige fordeling af forbrugsvarer, der fandt sted som et led i betalingen i naturalier for leveringen af landbrugsprodukter fra *kolkhoz*'erne til de statslige opkøbsorganer. Dog modtog landbrugsbefolkningen i landbrugsområder, hvor dyrkningen af industrielle afgrøder var dominerende, også nogle fødevarer, navnlig korn, havregryn og sukker, gennem rationeringsordninger.

Rationerne til industri- og bybefolkningen hvilede ikke på princippet om ligelig fordeling; tværtimod blev der fastsat forskellige rationeringsnormer for forskellige kategorier af personer og for forskellige erhverv. Fra den allerførste begyndelse blev der udarbejdet en „special-liste", omfattende arbejdere i svær- og krigsindustriens store foretagender; rationerne for denne kategori arbejdere var højere end for andre arbejdere. Forskelsbehandlingen med hensyn til rationeringen blev ført videre i 1942, da undergrundsarbejderne i kulindustrien og arbejdere i vigtige grene af jern- og stålindustrien fik tildelt særlig høje rationer — endog højere end rationerne for andre arbejdere i disse industrier. Desuden fik arbejderne, for at tilskynde til foroget produktivitet, ekstrarationer, hvis de tog overarbejde. Undergrundsarbejdere i kulminerne og arbejdere i særlig ophedede værksteder fik endvidere et koldt måltid før de påbegyndte deres arbejde. Hertil kom oprettelsen af særlige afdelinger (ORSy), der havde til opgave at sørge for forsyninger til arbejderne, i de fleste virksomheder inden for jern- og stål-, kul- og olieindustri, kemisk industri og de elektriske kraftværker, så vel som i store bedrifter, der arbejdede med krigsproduktionen, eller inden for maskinindustri eller jernbanetransport. Disse afdelinger modtog ikke blot rationerede varer gennem det centrale fordelingssystem, men havde også adgang til at købe varer fra lokale forsyningskilder og til at oprette kvæg-, kanin- og fjerkræfarme og organisere produktion af fødevarer på andre lignende måder. De butikker, som oprettedes af disse afdelinger, var „lukkede", idet de kun solgte til arbejdere og personale i den pågældende virksomhed.

Efterhånden oprettedes også sådanne butikker for flertallet af virksomheder inden for alle de vigtigste industrigrene og for jernbanetransport. Deres andel i de samlede leverancer til arbejdere og andet personale voksede jævnt. I første kvartal af 1945 solgtes ikke mindre end 55.5 % af alt kød og fisk, der leveredes til befolkningen af den statslige og kooperative handel, gennem „ORSy"; de

tilsvarende tal for fedtstoffer, vegetabilsk olie, sukker og konditorvarer var henholdsvis 42.0 %, 46.7 %, 34.0 % og 29.0 %. Betydningen af de forsyninger, som kom fra gårde og andre landbrugsforetagender under „ORSy", fremgår af, at disse i 1945 leverede 1.347.000 tons kartofler, 2.162.000 tons grøntsager, 52.800 tons kød, 102.500 tons fisk, 8.979.000 æg, 266.000 tons mælk og 678 tons honning (2).

Arbejdere og personale i industriforetagender havde også adgang til at få jord fra statsbrug og *kolkhoz*'er i omegnen til indretning af køkkenhaver. Det antal personer, som anvendte jord til dette formål, voksede fra 5 mill. i 1942 til 18.6 mill. i 1945, medens det samlede areal, der dyrkedes på denne måde, steg fra 500.000 ha til 1.626.000 ha. I 1945 høstedes der gennemsnitlig 515 kg kartofler og andre grøntsager på hver enkelt havelod.

„Offentlig bespisning", d. v. s. fremskaffelse af fødevarer ved hjælp af restauranter i tilknytning til virksomhederne, udvidedes også stærkt; også med hensyn til mængden og kvaliteten af de måltider, der serveredes på disse restauranter, blev der gjort forskel mellem de forskellige kategorier af arbejdere og personale. Der blev endvidere truffet foranstaltninger til udvidelse af produktionen af forbrugsvarer ved hjælp af producentkooperation (håndværkerkooperation, invalide-kooperation) på basis af lokale råvarer. Men til trods for alle disse anstrengelser var knapheden på forbrugsvarer meget stor, navnlig i krigens første 2½ år.

I modsætning hertil steg den cirkulerende pengemængde i de første 3 krigsår med 240 %, fordi der var underskud på statens budget i 1941—43. Priserne på rationerede fødevarer og konsumgoder iøvrigt blev imidlertid holdt på førkrigsniveauet indtil 1945. Følgelig havde befolkningen betydelige mængder af likvide midler, som den ønskede at bruge til varekøb på det frie marked. Et sådant frit marked eksisterede fortsat under krigen i form af *kolkhoz*-markedet, d. v. s. salg på lokale markeder af de landbrugsprodukter, de enkelte *kolkhoz*-medlemmer eller *kolkhoz*'erne som sådanne såvel som enkelte bønder, der ikke var *kolkhoz*-medlemmer, havde til overs efter at have opfyldt deres forpligtelser til at levere staten bestemte mængder af de vigtigste afgrøder. I 1940 androg *kolkhoz*-handelen et beløb på 41.2 milld. rubler og svarede for 19.1 % af detailhandelens bruttoomsætning (216.3 milld. rubler, hvoraf 128.5 milld. faldt på statshandel og 46.6 milld. på kooperativ handel) (3). Da vareforsyningen langt fra dækkede den samlede effektive efterspørgsel, steg priserne på *kolkhoz*-markederne enormt. I 1943 kom priserne for korn og grøntsager op på 12.6 gange 1940-niveauet; det tilsvarende tal for kød, fedt og mejeriprodukter var 13.2 (4).

Det var således muligt ud over de uensartede rationer, der var blevet tildelt forskellige kategorier af befolkningen til faste, lave priser, at købe rationerede varer legalt (ikke på et „sort" marked) til meget højere priser, nemlig på det frie *kolkhoz*-marked. Det var en gentagelse af den praksis, som var blevet anvendt i de senere år under fredstidens rationeringssystem (1933—35).

I 1944 indførte Sovjetregeringen en anden form for „fri" handel, nemlig „kommerciel handel", d. v. s. salg af rationerede varer i særlige statsbutikker i ubegrænsede mængder, men til meget højere priser end dem, der forlangtes for

lignende varer, der solgtes mod aflevering af rationeringsmærker. Dette var også en gentagelse af et system, som var indført under fredstidens rationeringsperiode. Hensigten med denne „kommercielle" handel var foruden at opsuge de likvide midler, som befandt sig i befolkningens hænder, gennem statshandelen at konkurrere med handelen på *kolkhoz*-markedet og således øve indflydelse på prisdannelsen dér. Priserne i den „kommercielle" handel fastsattes altid lavere end i *kolkhoz*-handelen. Årsagen til, at „kommerciel" handel først blev indført i 1944, er tilsyneladende for det første, at statens budget indtil 1944 udviste underskud, der dækkedes ved udstedelse af nye penge; for det andet at de varemængder, som var til rådighed til fordeling efter rationeringsordningen, var så knappe, at regeringen ikke kunne frigøre væsentlige kvanta til salg gennem den „kommercielle" handel (og kun med rigelige vareforsyninger kunne man nå målene med denne handel); for det tredie at vareknapheden i de første krigsår var så stor, at man mente, at *kolkhoz*-handelen spillede en yderst vigtig rolle ved at tilskynde bønderne til at bringe det mest mulige af deres produktion til de lokale markeder og til at udvide produktionen. Prisstigningen på disse frie markeder ansås for at være af sekundær betydning i betragtning af den mulighed, som den frembød, for at øge befolkningens forsyning med knappe varer. Men i 1944, da størstedelen af det besatte territorium var blevet befriet, og statens budget var bragt til at balancere, og da produktionen af forbrugsvarer — og da især landbrugsvarer — begyndte at vokse, besluttede Sovjetregeringen, at tiden var inde til indirekte at påvirke prisdannelsen på *kolkhoz*-markederne ved at indføre statslig „kommerciel" handel. Tilsyneladende mente Sovjetregeringen allerede i 1944, at krigen var ved at nærme sig sin afslutning, og at det var nødvendigt at forberede overgangen fra rationeringssystemet til urationeret omsætning. I fredstidens rationeringsperiode var „kommerciel" handel blevet brugt som et middel til at forberede rationeringens afskaffelse. Dette skete for det første ved en systematisk forøgelse i omfanget og mængden af de varer, som blev solgt gennem det „kommercielle" handelssystem — først solgtes kun nogle af de rationerede varer ad denne vej, men senere includeredes efterhånden alle rationerede varer under den „kommercielle" handel, deres mængde forøgedes, og deres kvalitet forbedredes endog; for det andet ved en gradvis nedsættelse af priserne i den „kommercielle" handel, ledsaget af en forøgelse af priserne for den rationerede omsætning, hvorved afstanden mellem de meget høje „kommercielle" priser og de lave „rationerede" priser mindskedes; for det tredie ved at træne personalet til at betjene forbrugere i stedet for upersonlige „rationeringsenheder", der må tage, hvad de får; og endelig for det fjerde ved gennem den „kommercielle" handel at udvide handelssystemet og tilpasse det til forbrugernes behov.

„Kommerciel" handel benyttedes på denne måde fra 1944 til 1947 under forberedelserne til rationeringens afskaffelse. Men før vi beskriver denne efterkrigsudvikling af handelen, skal vi prøve at anslå udviklingen i handelens kvantitative omfang i krigsårene.

Der er ikke i tilgængelige kilder blevet offentliggjort tal for handelens omfang i krigsperioden. Følgende udtalelse giver kun et usikkert holdepunkt for mulige beregninger:

„Omsætningen ved den offentlige bespisning udgjorde i 1944 124.4 % af 1940-tallet. Dens andel af den samlede handelsomsætning blev omtrent fordoblet" (5).

Den samme kilde angiver tallet for omsætning ved offentlig bespisning i 1940 til 22.9 milld. rubler og dens andel i den samlede omsætning til 13 % (6). På basis af disse tal kan den samlede handels omsætning i 1944 anslås til 106 milld. rubler. Stadig ifølge samme kilde steg den samlede handels omsætning i 1944 med 6 milld. og i 1944 med 35 milld. rubler sammenlignet med 1942 (7). Disse tal gør det muligt at gøre følgende overslag over den samlede bruttoomsætning i detailhandelen gennem statslige og kooperative kanaler (i milld. rubler):

1940	1942	1943	1944
175	71	77	106

Alle kilder fremhæver, at den samlede handelsomsætning selv efter stigningerne i 1943 og 1944 var lavere end før krigen, men ingen af dem angiver tilnærmelsesvis, hvor meget lavere. Hvis den udtalelse, som afgav grundlag for beregningen, er korrekt, kan vi se, hvorfor tal fra krigsperiodens handelsomsætning endnu ikke er blevet offentliggjort. I 1942 var handelens omsætning faldet til 40 % af førkrigsniveauet, og i 1944 — efter to års stigning — androg den stadig kun 60 %. Lignende data for udviklingen i efterkrigsperioden synes at vise, at vore beregninger efter al sandsynlighed ikke er ret langt fra at give et sandt billede af krigstidens handel, for så vidt angår ændringerne i dens omfang.

II. Udviklingen efter krigen.

Ved indførelsen af den „kommercielle" handel i 1944 indledte man forberedelserne til afskaffelse af rationeringen, så snart vareforsyningerne var steget så meget, at de tillod en tilbagevenden til de metoder til regulering af markedet, som var blevet benyttet i fredstid. Erfaringerne fra fredstidsrationeringen havde uimodsigeligt vist, at rationering må afskaffes hurtigst muligt som følge af dens uønskede virkninger ikke blot på handelen selv, men også på produktionen.

I *Femårsplanen for Genopbygning og Udvikling af Sovjetunionens Nationale Økonomi for 1946—50* blev det udtalt, at:

„overgangen fra rationeret til ureguleret handel vil blive gennemført i løbet af 1946 og 1947. Rationeringen af brød, mel, gryn og macaroni vil blive afskaffet i efteråret 1946 (8).

På grund af en usædvanlig tørke i 1946, der påvirkede høsten i mange dele af Sovjetunionen, steg landbrugsproduktionen ikke, men var tværtimod mindre end i 1945*. Følgelig blev det nødvendigt at udskyde afskaffelsen af rationе-

* Se „Bulletins on Soviet Economic Development", nr. 2, pag. 26.

ringen af brød, mel m.v. til dec. 1947. De foranstaltninger, som blev gennemført, og den udvikling, der foregik i disse overgangsår, fulgte i hovedsagen de samme linier som i perioden 1933—35. De gik ud på følgende: 1) en planmæssig tilpasning af priser og vareforsyninger, der passerede gennem de forskellige kanaler inden for den statslige og kooperative handel; 2) genoprettelse, udvidelse og reorganisering af det statslige og kooperative handelssystem, og 3) foranstaltninger til udvidelse af handelens forsyning med varer fra centraliserede produktionskilder og gennem køb fra lokale kilder.

Der er ikke offentliggjort konkrete tal for prisforandringerne i disse år; men det almindelige billede er ganske klart. På det tidspunkt, da den „kommercielle" handel blev indført, var varepriserne på *kolkhoz*-markederne, som vi har set, 12—13 gange højere end før krigen. Priserne på rationerede varer var derimod i hovedsagen blevet holdt på førkrigsniveauet. Som følge heraf kunne man let ved at sælge varer i den „kommercielle" handel til priser, der lå lidt under priserne på *kolkhoz*-markederne, flytte handelen bort fra disse eller presse deres priser ned. Dette skete faktisk i 1944—47. Desuden fik den kooperative handel fra 1946 tilladelse til at opkøbe varer lokalt hos *kolkhoz*'erne og disses medlemmer til det frie markeds pris og videresælge disse varer, forudsat at dette skete til priser, der ikke oversteg priserne i statens „kommercielle" handel. Kooperationen fik også adgang til at organisere produktion af forbrugsvarer på basis af lokale råvarer, købt til markedspriser, og videresælge de færdige varer til de „frie" priser, men igen således at den „kommercielle" handels priser ikke måtte overskrides. Siden 1935 havde kooperationen kun betjent landbefolkningen; men fra nov. 1946 blev det tilladt at åbne kooperative butikker i byerne. Tanken var, at de kooperative foretagender med deres erfaringer fra handelen i landdistrikterne ville være i stand til mere effektivt end statshandelen selv at fremskaffe det overskud af landbrugsvarer, som var tilbage efter den tvungne aflevering til statens handelsorganer. Ved at oprette butikker i byerne konkurrerede de kooperative foretagender med statens „kommercielle" handel og tilskyndede derigennem til forbedringer, og samtidig konkurrerede de med held med *kolkhoz*-markederne på grund af de fordele, de besad, i form af større indkøb, billigere transport og de regelmæssige forsyningsmuligheder i deres butikker i modsætning til den mere tilfældige handel på *kolkhoz*-markederne. Politikken med hensyn til priserne i den „kommercielle", den kooperative og *kolkhoz*-handelen gik således ud på at gennemtvinge nedsættelser ved at forøge vareforsyningerne og ved hjælp af planlagte reduktioner i de „kommercielle" priser, der påvirkede prisdannelsen i den kooperative handel og *kolkhoz*-handelen.

Det hævdes, at index for priserne i *kolkhoz*-handelen allerede i 1945 var blevet reduceret til 43½ % i sammenligning med 1943, og at denne nedgang fortsatte i 1946 og 1947 (9). På den anden side forhøjedes priserne på de rationerede varer (10). Den 16. sept. 1946 offentliggjordes en udtalelse af Sovjetunionens ministerråd, hvori det hed: „Med henblik på forberedelserne til rationeringens afskaffelse i løbet af 1947 anses det for nødvendigt, at der — samtidig med en yderligere nedsættelse af de „kommercielle" priser — sker en forhøjelse af priserne på rationerede varer, således at afstanden mellem de høje „kommercielle" priser og de lave „rationerede" priser forsvinder". I forbindelse med

denne forhøjelse af priserne for de rationerede varemængder blev det også bestemt, at lønningerne for lavtlønnede kategorier af arbejdere, d. v. s. dem, der tjente mindre end 900 rubler pr. måned, skulle forhøjes. Lønninger og gager under 300 rubler pr. måned forhøjedes med 110 rubler, op til 500 rubler med 100 rubler, op til 700 rubler med 90 rubler og op til 900 rubler med 80 rubler pr. måned. Pensioner og legater til studenter blev også hævet (11).

Det var således hensigten, at prisforhøjelsen for rationerne skulle berøre de højest betalte grupper af arbejdere mere følelig. Men man regnede med, at disse grupper ville vinde ved nedsættelsen af priserne i den „kommercielle" handel, idet de købte flere varer her end de lavt betalte arbejdere. På denne måde blev vejen banet for indførelse af ensartede priser og for rationeringens afskaffelse.

De øvrige foranstaltninger, der skulle tjene til at forberede rationeringens afskaffelse, vedrørte genoprettelsen og udvidelsen af handelssystemet. I de dele af Sovjetunionen, som under krigen havde været besat af tyskerne, var mange tusinde butikker blevet ødelagt, medens andre tusinder var blevet beskadiget og deres lokaler benyttet til andre formål. Fx. var 50 % af alle kooperative butikker før krigen placeret i de dele af landet, som blev besat af tyskerne, og 17.154 af dem blev „likvideret" af tyskerne under okkupationen (12). I de områder, som undgik besættelse, var endvidere mange tusinde butikker under krigen blevet lukket eller benyttet til andre ting. Som følge heraf var netværket af statslige og kooperative butikker blevet reduceret til omkring 40 %. I 1938 eksisterede der 239.700 butikker i Sovjetunionen; men i 1945 var der kun 123.972 statslige eller kooperative detailforretninger tilbage. Femårsplanen forudså en stigning i antallet af sådanne butikker til 270.000 i 1950 (13). Alene den opgave at bringe handelssystemet tilbage til førkrigsniveauet var således enorm. Det hævdes, at omkring 100.000 detailbutikker genoprettedes eller nyetableredes fra 1. jan. 1945 til juli 1947 (14). Netværket af butikker var således på tidspunktet fra rationeringens afskaffelse i dec. 1947 stadig mindre omfattende end før krigen.

Vedrørende de foranstaltninger, som blev truffet for at udvide vareproduktionen, og de opnåede resultater skal i denne forbindelse kun een ting fremhæves* — nemlig benyttelsen af den kooperative handel som tilskyndelse til at udvide produktionen af forbrugsvarer på basis af lokalt indkøbte råvarer og kampagnen for forøgelse af den lokale industris og de kooperative foretagenders produktion. Denne kampagne stimuleredes ved at give tilladelse til at købe råvarer og sælge de varer, der kunne produceres ad denne vej, lokalt til de priser, som „kunne opnås på markedet" — kun med den begrænsning, at priserne ikke måtte overstige de „kommercielle" priser. Selv denne begrænsning gjaldt dog ikke lokalt producerede varer, som ikke solgtes gennem statens „kommercielle" handel. I de første efterkrigsår anså man en hurtig stigning i forsyningen med forbrugsvarer for vigtigere end nøje regulering af priserne på de lokalt producerede varer. Selv i førkrigsperioden var priserne på de lokale industriers

* Iøvrigt henvises til „Bulletins on Soviet Economic Development", nr. 1 og 2, samt til „Økonomi og Politik" 1947, hefte 3—4.

produkter ikke centralt planlagt eller reguleret*, og efter krigen var det, for at opmuntre til iværksættelse af produktion, blevet besluttet at tillade næsten fuldstændig fri prisdannelse for forbrugsvarer, produceret af den lokale industri og kooperative foretagender på basis af lokalt indkøbte råvarer. Som resultat af disse foranstaltninger hævdes det, at den kooperative handels bruttoomsætning i detailbranchen i 1947 nåede op på 70.4 milld. rubler, eller „det dobbelte af 1945-niveauet", at dens „andel i landets samlede handelsomsætning var omkring 22 %", og at „mere end halvdelen af det samlede netværk af detailhandelsbutikker på dette tidspunkt tilhørte kooperationen"; i 1947 købte de kooperative foretagender 31 % af alle huder og skind, 37 % af al uld, 46 % af alt ubehandlet pelsværk, 41 % af alle kartofler, 37 % af alle grøntsager og 70 % af alle æg (15). På basis af disse opgivelser kan vi beregne den kooperative såvel som den totale bruttoomsætning i detailhandelen i 1947. I 1945 beløb den kooperative detailhandels omsætning sig til 35.2 milld. rubler, medens den i 1946 steg til 46.9 milld. rubler, hvorved man nåede niveauet fra 1940, da den kooperative detailomsætning androg 46.6 milld. rubler (16). Den samlede bruttoomsætning inden for den statslige og kooperative handel må i 1947 have nået 320 milld rubler (70.4 : 22 %) mod 175.1 milld. i 1940. Planen for detailomsætningen for statslig og kooperativ handel for 1947 var fastsat til 324.6 milld. rubler (17). I femårsplanen fastsættes „omfanget af den statslige og kooperative detailhandel i 1950 til 275 milld. rubler (efter at der er taget hensyn til prisnedsættelser siden 1945), hvilket overstiger handelens omfang i 1940 — regnet i sammenlignelige priser — med 28 %" (18). Ifølge femårsplanen var der således for 1950 planlagt en detailomsætning på 275 milld. rubler i løbende priser, mod kun 224 milld. rubler i 1940-priser (175.1 milld. × 128 %), medens man allerede i 1947 nåede op på 320 milld. rubler!

Hvordan kan alle disse tal bringes til at stemme overens? Tallene for kooperationens samlede omsætning i 1947 må anses for korrekte, da de kun afviger lidt fra de tal, der var fastsat som mål i planen for 1947. Imidlertid er der ingen russiske kilder, der påstår, at hverken den kooperative eller den samlede omsætning nåede førkrigsniveauet i 1947. I Gosplan's rapport om opfyldelsen af de årlige planer fra 1946 og 1947 udtales det blot, at

> „detailhandelens omsætning (i sammenlignelige priser) i 1946 androg 130 % af 1945-omsætningen, salget af fødevarer steg 15 % og salget af industriprodukter 85 %".
>
> „Detailomsætningen i den statslige og kooperative handel androg i 1947 (i sammenlignelige priser) 117 % af omsætningen i 1946" (19).

Følgelig er alle de nævnte tal kun udtryk for følgende tre kendsgerninger: 1) at omsætningen i 1945 var meget lavere end i 1940; 2) at omsætningen i perioden 1945—47 steg fra år til år; og 3) at priserne i den statslige og kooperative handel var steget meget stærkt sammenlignet med 1940.

Rationeringens afskaffelse 14. dec. 1947 var ledsaget af en pengereform og af fastsættelse af ensartede priser, til hvilke varer i fremtiden frit kunne sælges

---

* Se Henry H. Ware: „The Function and Formation of Commodity Prices in U.S.S.R.", Bulletins on Soviet Economic Development, nr. 4, sept. 1950.

af statshandelen og den kooperative handel. Hensigten med pengereformen var at reducere den cirkulerende pengemængde og værdien af befolkningens opsparede beløb, d. v. s. at reducere dens effektive købekraft*. Ensartede priser blev fastsat med følgende ændringer: 1) priserne for brød og mel nedsattes i gennemsnit med 12 % i sammenligning med de gældende „rationerede" priser; 2) priserne for gryn og macaroni nedsattes i gennemsnit med 15 %, ligeledes i forhold til priserne for de hidtidige rationer; 3) priserne for kød, fisk, fedtstoffer, sukker, konditorvarer, salt, kartofler og grøntsager fastsattes til samme højde som de „rationerede" priser; 4) priserne på mælk, æg, te og frugt forhøjedes i forhold til de gældende „rationeringspriser"; 5) priserne for tekstilvarer, fodtøj, klæder og strikkevarer forhøjedes ligeledes sammenlignet med de „rationerede" priser, men fastsattes til 31 % af de „kommercielle" priser, der var i kraft ved rationeringens og den statslige „kommercielle" handels afskaffelse, og 6) prisen på tobak og tændstikker fastsattes til samme højde som de „rationerede" priser, medens priserne for vodka og vin skulle svare til „de i øjeblikket gældende" (uden nærmere angivelse af, om der tænkes på „rationerede" eller „kommercielle" priser).

Disse faste priser skulle gælde for al statslig og kooperativ handel med undtagelse af kooperationens salg af varer, der ikke var modtaget fra lagre, der fordeltes af centraliserede organer, men indkøbt lokalt. Naturligvis var disse faste, ensartede priser heller ikke obligatoriske for *kolkhoz*-handelen (20).

De ensartede priser, som blev offentliggjort, gør det muligt at få en vis forestilling om prisniveauet i 1947 ved at sammenligne disse priser med førkrigsperiodens.

Fødevarepriserne blev fastsat i forskellig højde i 3 forskellige territoriale områder, medens der, for så vidt angår priserne for bearbejdede forbrugsvarer, kun sondredes mellem to områder: byer og landdistrikter. Dette er den metode, som almindeligvis anvendes ved prisfastsættelsen i Sovjetunionen, bortset fra, at antallet af zoner nu er nedsat fra otte til tre**. I tabellen på næste side refererer minimumspriserne sig til første zone og til byerne, medens maksimumspriserne gælder tredie zone, henholdsvis landdistrikterne. Som man ser, varierer prisstigningen siden 1939 stærkt fra varegruppe til varegruppe, hvilket afspejler det omfang, i hvilket produktionen af de forskellige varer var blevet genoprettet i 1947. Fx. var kød-, smør- og sukkerpriserne steget meget mere end priserne på brød, macaroni og æg. Sådanne ændringer kunne man også have ventet på forhånd i betragtning af, at genoprettelsen af produktionen inden for forskellige grene af landbruget var blevet gennemført i varierende omfang***. Fødevarepriserne var i almindelighed steget mere end priserne for industrivarer. Hvis man beregner et prisindex på grundlag af 16 slags fødevarer, finder man, at 1947-index'et for første zone med 1940 = 100 var 191.5 % — d. v. s. at priserne omtrent var blevet fordoblede. Et tilsvarende index for 7 bearbejdede forbrugsvarer bliver for 1947 164.3 %, d. v. s. at priserne var steget til lidt mindre end 1⅔

---

* Se nærmere „Bulletins on Soviet Economic Development", nr. 3, og „Økonomi og Politik" 1947, nr. 3—4.

** Jvf. Henry H. Ware, „Bulletins on Soviet Economic Development", nr. 4.

*** Jvf. „Bulletins on Soviet Economic Development", nr. 2.

TABEL 1.

Priser for kg., liter, meter ell. stk., i rubler og kopek (21)

		1ste juli 1939	fra 14. juli 1947 Min.	Max.
			(efter zone)	
(1)	Rugbrød	0.85	2.80	3.20
(2)	Franskbrød	1.70	6.20	7.80
(3)	Rugmel	1.35	4.40	5.20
(4)	Hvedemel	2.90	7.00	9.00
(5)	Sukker	3.80	13.50	16.50
(6)	Smør	17.50	62.00	66.00
(7)	Mælk	1.70	2.50	5.00
(8)	Æg (pr. stk.)	0.75	1.00	1.80
(9)	Oksekød	8.00	28.00	32.00
(10)	Macaroni	6.10	9.00	11.00
(11)	Boghvedegryn	4.30	11.00	13.00
(12)	Afskallede hirsegryn	3.00	5.50	6.50
(13)	Te	100.00	160.00	160.00
(14)	Kaffe	48.20	75.00	75.00
(15)	Salt	0.05	1.60	1.80
(16)	Sild, saltede	6.60	17.00	17.00
	Ialt, 1—16 (fødevarer)	206.80	406.50	430.80
(1)	Vaskesæbe	3.10	12.00	12.00
(2)	Petroleum	0.65	2.00	2.50
(3)	Herrelædersko	175.00	260.00	288.00
(4)	Herregaloscher	19.65	45.00	45.00
(5)	Fint bomuldstøj (pr. meter)	3.50	10.10	11.20
(6)	Satin	7.50	25.20	28.00
(7)	Crepe-de-chine	90.00	137.00	151.75
	Ialt, 1—7 (bearbejdede varer)	299.40	491.30	538.45

gange 1940-niveauet. Da det som nævnt hævdes, at disse ensartede priser på bearbejdede forbrugsvarer blev fastsat til 31 % af de „kommercielle" priser, kan man forestille sig, hvor høje disse priser må have været umiddelbart før rationeringens afskaffelse. Det udtales officielt, at

> „en betydelig del af befolkningen regelmæssigt købte i den „kommercielle" handel. Denne handelsgrens salg af så vigtige varer som tekstilprodukter, fodtøj, strikkevarer, klæder, sokker og strømper androg mere end 40 % af det samlede salg af disse varer i byerne" (22).

Men alle disse tal hjælper os dog ikke til at kunne beregne den reelle størrelse af handelsomsætningen i 1947 sammenlignet med før krigen.

Heller ikke oplysninger, der er offentliggjort efter rationeringens afskaffelse, giver noget holdepunkt for beregninger af størrelsesordenen af de reelle

ændringer i handelsomsætningen. I de officielle rapporter om opfyldelsen af den økonomiske plan i 1948 og 1949 hedder det:

„Efter rationeringens ophævelse steg salget af fødevarer og industrielle forbrugsvarer i den statslige og kooperative handel i 1948 betydeligt i sammenligning med 1947; salget af brød voksede med 56 %, af sukker med 100 %, af konditorvarer med 45 %, af bomuldstekstiler med 56 %, af silketekstiler med 29 % og af fodtøj med 45 %. I 1948 udvidedes handelssystemet i væsentlig grad; i årets løb åbnede staten og kooperationen 35.000 butikker og boder. Mængden af landbrugsprodukter solgt på *kolkhoz*-markeder steg betydeligt sammenlignet med 1947 og oversteg langt førkrigsniveauet. Salget af brød, mejeriprodukter og grøntsager steg særlig stærkt. I løbet af de to år, der er gået siden regeringens beslutning om den kooperative handel blev truffet (d. v. s. siden nov. 1946), er priserne i de kooperative butikker blevet reduceret med en trediedel og priserne på *kolkhoz*-markederne med mere end en fjerdedel" (23).

„I løbet af 1949 er salget af varer til befolkningen steget med 20 % (i sammenlignelige priser) i forhold til 1948. Salget af fødevarer forøgedes med 17 % og af industrielle forbrugsvarer med 25 %. Salget af følgende varer steg særlig stærkt: pølser (37 %), macaroni (30 %), konditorvarer (22 %), frugt (21 %), uldne tekstilvarer (67 %), silketekstiler (50 %), klæder (29 %), læderfodtøj (29 %), gummifodtøj (31 %), lette sko (41 %), møbler (38 %), ure (100 %), radioer (150 %), cykler (38 %) og motorcykler (38 %). I 1949 solgtes der mere end i 1940 af følgende varer: fedt, sukker, kød, fisk, macaroni, uld-, silke- og bomuldstekstiler, fodtøj og mange andre produkter. Salget af landbrugsprodukter på *kolkhoz*-markederne, især af kød, mælk, smør, æg og frugt voksede stærkt, sammenlignet med 1948, og oversteg som helhed førkrigsniveauet. Priserne på *kolkhoz*-markederne faldt fortsat i løbet af 1949" (29).

Alle disse tal viser igen kun på den ene side, at der efter rationeringens ophævelse foregik en stærk forøgelse af varesalget år for år, og på den anden side, hvor lavt det reelle niveau for omsætningen må have været ved slutningen af krigen. Det er kun, fordi man startede fra et så lavt niveau, at det har været muligt at forøge omsætningen med 30 % i 1946, 17 % i 1947, „betydeligt" i 1948 (noget nøjagtigt tal angives ikke) og igen 20 % i 1949. Der er imidlertid en forskel mellem perioden før rationeringens afskaffelse og den følgende periode; før rationeringen blev ophævet, foregik der en meget indviklet prisudvikling med en almindelig opadgående tendens i det samlede pristal. Ved rationeringens ophævelse blev priserne derimod reduceret efter en bestemt plan i henhold til regeringsbeslutning. Endvidere faldt de på *kolkhoz*-markederne og i den kooperative handel på grund af en støt vækst i produktionen af fødevarer og forbrugsvarer og som følge af den indirekte indflydelse, der udøvedes gennem regeringens politik, hvis formål var at sænke priserne på det frie marked.

Den 1. marts 1949 dekreterede Sovjetregeringen en nedsættelse af priserne på en lang række varer i den statslige detailhandel, og den 1. marts 1950 beordredes der en ny reduktion. Anordningen af 1. marts 1949 udtaler, at

„Som følge af afskaffelsen af de høje „kommercielle" priser i forbindelse med nedsættelsen af de „rationerede" priser (nemlig ved rationeringens ophævelse) opnåede befolkningen i løbet af 1948 en gevinst på 57 milld. rubler ved køb af varer i den statslige detailhandel til lavere priser end tidligere".

„Nedsættelsen af varepriserne i *kolkhoz*-handelen og den kooperative handel bevirkede, at disse varer billiggjordes med i alt mindst 29 milld. rubler. Som følge af nedsættelse af detailpriserne i alle dele af handelen fik befolkningen således en gevinst på tilsammen omkring 86 milld. rubler i årets løb. Dette er ensbetydende med, at rublens købekraft er blevet stærkt forøget ... På grund af yderligere fremskridt i den nationale økonomi, forøgelse af produktionen af forbrugsvarer og nedbringelse af produktionsomkostningerne skabtes der i anden halvdel af 1948 mulighed for gennemførelse af en ny prisnedsættelse for forbrugsvarer ... en nedsættelse, der allerede delvis påbegyndtes i 1948, og som skal tilendebringes i marts 1949. Den nye prisnedsættelse, der planlægges ved denne anordning, vil medføre et yderligere fald i forbrugsvarepriserne i den statslige detailhandel med mindst 48 milld. rubler i løbet af året ... Den nye prisnedsættelse i den statslige detailhandel vil fremkalde en øjeblikkelig og i hovedsagen tilsvarende prisnedsættelse i *kolkhoz*-handelen og den kooperative handel ... Herigennem ... vil befolkningen opnå en yderligere gevinst på 23 milld. rubler. Befolkningen vil derfor i alt tjene omkring 71 milld. rubler i løbet af året som følge af den nye prisnedsættelse i alle dele af detailhandelen" (25).

Anordningen af 1. marts 1950 siger:

„I forbindelse med yderligere fremskridt i industri- og landbrugsproduktion i løbet af 1949 og som følge af den voksende produktivitet og fald i produktionsomkostningerne, finder Sovjetregeringen det muligt fra 1. marts 1950 at gennemføre en ny, tredie nedsættelse af den statslige detailhandels priser på fødevarer og industrielle forbrugsgoder ... Regeringen anslår, at befolkningen som følge af de nye prisnedsættelser vil opnå en fordel på ikke mindre end 80 milld. rubler i løbet af året ... På grund af den indflydelse, som prisnedsættelserne i statshandelen udøver, vil der indtræde et omtrent tilsvarende fald i priserne inden for *kolkhoz*'erne og den kooperative handel, og befolkningen vil vinde ikke mindre end 30 milld. rubler herved. Følgelig vil befolkningens samlede gevinst andrage mindst 110 milld. rubler ... Rublens købekraft vil igen stige betydeligt" (26).

Disse beregninger er yderst tvivlsomme, eftersom de forudsætter, at *kolkhoz*-markederne og befolkningen automatisk reagerer over for prisnedsættelsen i den statslige handel i det nødvendige omfang. De rejser også et interessant spørgsmål — hvis disse gevinster var (og er) som planlagt, ville det betyde, at den samlede gevinst som følge af de gradvise prisnedsættelser ville andrage i alt 267 milld. rubler (86 + 71 + 110) — d. v. s. mere end den samlede handelsomsætning på 216.3 milld. rubler i alle sektorer i 1940 (27), og meget nær ved femårsplanens mål for 1950 for den statslige og kooperative handel, 275 milld. rubler, og kun 53 milld. rubler mindre end den samlede omsætning i statslig og kooperativ handel i 1947, 320 milld. rubler. Man ser atter, hvor absurde disse totaltal for handelsomsætningen er, når der ikke gives nogen basis for at foretage sammenlignende beregninger.

Mere oplysende er de tal, der gengives i tabel 2, over størrelsen af de prisnedsættelser, som er blevet gennemført ved de to anordninger.

TABEL 2.

Prisnedsættelser i henhold til anordning af 1. marts 1949	*Gennemsnitlige prisnedsættelser for varegrupper i henhold til anordning af 1. marts 1950*
10 % Brød og mel; gryn og macaroni; bagværk; honningbrød og kager; kød, pølsevarer og konserves; fisk og fiskeriprodukter; fløde m. v.; tobaksvarer; færdigvarer af uld; færdigvarer af silke; pelsværk; småkramvarer af metal og varer af kunstlæder; knive m. m.; elektriske installationer; fotografiapparater og kikkerter.	14.6 % Næringskoncentrater.
	15.6 % Gryn, ris og bælgfrugt.
	17.3 % Konfektion, strikkede varer og hovedbeklædning. 17.4 % vævede stoffer. 17.5 % æg og æggepulver.
	18.3 % Fodtøj. 18.5 % syartikler o.l.; smykker m. m. 18.9 % køkkensager.
	19.0 % Kartofler og grøntsager. 19.6 % legetøj m. m. 19.8 % fedt, ost og mejeriprodukter.
	20.3 % Sukker, konfekt og urtekramvarer. 20.6 % husholdningsartikler. 20.9 % cykler, motorcykler, ure, tobaksvarer, tændstikker.
	21.8 % Øl, mineralvand m. v.
	22.2 % Fisk og fiskeriprodukter. 22.8% frugt.
	23.1 % Korn og foderstoffer.
	25.0 % Macaroniprodukter. 25.2 % mel. 25.5 % vodka, likører og vin.
	26.4 % Brød og bagerivarer.
	27.4 % Kød og produkter af kød.
12 % Overfrakker, jakkesæt, kjoler og andre færdigsyede varer af uld.	
15 % Vin, cognac og brændevin; kjoler, skjorter, bluser og andre færdigsyede varer af silke; tråd; silkestrømper; lærreds- og andet fodtøj; hovedbeklædning; syartikler o. l.; strikkede og broderede varer; motorcykler.	
20 % Kornfoder, oliekager, klid, blandet foder; ost; skrædderarbejde efter mål; plastic- og celluloidprodukter; isenkram; sadelmagerarbejde; cykler; radiomodtagere; grammofonplader; smykker m. m.; skrivemaskiner; toiletsager og kosmetik; klaverer og harmonikaer.	
25 % Spirituøse drikke; fjernsynsmodtagere.	
28 % Vodka.	
30 % Hø; salt; cement; grammofoner; ure.	

De prisreduktioner, som skete 1. marts 1949, varierede mellem 10 % og 30 % med et gennemsnit på 17.2 % for alle nævnte varer. Reduktionen pr. 1. marts 1950 varierede mellem 8 % (for kandis) og 50 % (for salt og toiletsæbe); i tabellen er beregnet gennemsnit for visse varegrupper; gennemsnit for alle varer var 20.7 %. Tilsyneladende var stigningen i vareproduktionen og faldet i omkostningerne større i 1949 end i 1948, således at det var muligt at gennemføre større prisnedsættelser i 1950 end i 1949.

Til slut skal der siges nogle ord om kvaliteten af de omsatte varer og om betjeningen. Under krigen skete der ikke blot en formindskelse af mængden og antallet af de varer, som leveredes til markedet, men deres kvalitet forrin-

gedes også. Det er tydeligt, at der er gjort fremskridt i denne henseende siden rationeringens afskaffelse, men Sovjet-pressen offentliggør stadig hyppige klager fra forbrugerne over varernes ringe kvalitet, så vel som klager fra butiksledere over deres vanskeligheder med at sælge varer af dårlig kvalitet (28). Andre hyppige klager angår handelsmetoderne: butiksledernes manglende initiativ med hensyn til fremskaffelse af alle typer af eksisterende varer til trods for forbrugernes efterspørgsel efter disse varer; tendensen til at foretrække at handle med varer, der efterspørges i stor målestok, og utilbøjelighed til at holde lagre af varer med ringe omsætning; kundebetjeningens ringe kvalitet, tilbagefald til behandling af kunderne som „rationeringsenheder"; at varer af engroshandelen er sendt til detailbutikker i områder, hvor disse varer ikke efterspørges (og især, at de sendes i den forkerte sæson) og — omvendt — at der er sendt utilstrækkelige forsyninger af de pågældende varer til områder, hvor der er stærk efterspørgsel efter dem. Også mange andre mangler ved den kvalitative side af handelsorganisationernes og butiksledernes præstationer påpeges i Sovjet-pressen (29).

Men til trods for, at sådanne mangler stadig eksisterer, er det almindelige indtryk, som man får af offentliggjort materiale, at der siden rationeringens afskaffelse år for år er opnået en stadig forbedring, og at kvaliteten af varerne og kundebetjeningen i øjeblikket næppe er ringere end før krigen.

KILDER

(1) Voprosy Economiki, 1948, No. 2, p. 58.
(2) Bolshevik, 1946, No. 19, p. 15.
(3) M. M. Lifits, Sovetskaia torgovlia (Moscow, 1948), p. 33.
(4) N. Voznesenski. Voennaya Economika S.S.S.R. v Period Otechestvennoi Voiny, 1948, p. 129.
(5) Lifits, anf. sted, p. 103.
(6) Lifits, anf. sted, p. 66.
(7) Voznesenski, anf. sted, p. 126. Lifits, anf. sted, p. 104.
(8) Five-Year Plan for the Rehabilitation and Development of the National Economy of the U.S.S.R. (English edition, 1946), p. 59.
(9) Pravda, 23.9.1946. Planovoe Khozaistvo, 1948, No. 2, p. 42.
(10) Se udtalelser i: Voprosy Economiki, No. 2, p. 59. Bolshevik, 1949, No. 6, p. 40.
(11) Pravda, 16.9.1946.
(12) Voprosy Economiki, 1948, No. 6, p. 99.
(13) A. Baykov: The Development of the Soviet Economic System, p. 254. Izvestia Akademii Nauk S.S.S.R. Otdelenie Economiki i Prava, 1949, No. 1, p. 27.
(14) Izvestia, 15.12.1947.
(15) Voprosy Economiki, 1948, No. 6, p. 100.
(16) Lifits, anf. sted, p. 33.
(17) Pravda, 21.4.1947.
(18) Five-Year Plan, anf. sted, p. 59.
(19) Izvestia, 21.1.1947; 18.1.1948.
(20) Izvestia, 15.12.1947.

(21) Baykov, anf. sted, p. 261. Izvestia, 15.12.1947.
(22) Izvestia, 15.12.1947.
(23) Pravda, 20.1.1949.
(24) Izvestia, 18.1.1950.
(25) Pravda, 1.3.1949.
(26) Pravda, 1.3.1950.
(27) Lifits, anf. sted, p. 33.
(28) Se materiale i Legkaya Promyshlennost, 1945, No. 7—8. Bolshevik, 1948, No. 15. Pravda, 11.1.1949; 15.1.1949; 11.6.1949.
(29) Se materiale i Izvestia, 21, 1948. Bolshevik, 1949, No. 6. Pravda, 10.7.1949; 24.8.1949. Izvestia, 4.9.1949; 23.3.1950; 28.3.1950; 4.2.1950; 10.5.1950.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

Udviklingen på de internationale varemarkeder.

Prisudviklingen på de internationale varemarkeder siden 1945 falder stort set i tre afsnit. I den første periode, der for de fleste prisers vedkommende varede til første kvartal 1949, steg priserne meget stærkt, dog gik de amerikanske priser på landbrugsprodukter noget tilbage allerede i begyndelsen af 1948 og ville uden regeringens støtteforanstaltninger være faldet endnu stærkere. I første halvdel af 1949 blev prisfaldet mere almindeligt, navnlig metalpriserne gik stærkt tilbage, men med den nye konjunkturopgang i U.S.A. fra slutningen af 1949 ændredes situationen, og priserne steg på ny. Den 23. juni 1950, altså umiddelbart før Nordkoreanerne overskred den 38. breddegrad, var Moody's råstofindeks steget til 395 (31/12 1931 = 100) mod 333 i slutningen af juni 1949. Et par uger forinden havde det været oppe over 400, og det syntes som om prisstigningerne var ved at ebbe ud, da krigen i Korea gjorde en brat ende på alle prisfaldstendenser, og den 11. september var Moody's indeks steget til 479. Den gunstige vending, som krigen derefter tog for F.N.-styrkerne, medførte en vis afspænding, og nogle priser viste i de følgende uger en faldende tendens. Allerede i oktober steg priserne imidlertid igen, og den 8. november, efter at der med den kinesiske hjælp til Nordkoreanerne var indtrådt en ny skærpelse af den internationale situation, nåede Moody's indeks med 487 et nyt højdepunkt.

Den spændte politiske situation, der opstod med krigen i Korea, forstærkede i første omgang navnlig efterspørgslen efter råstoffer som tin og gummi, hvis vigtigste (for gummi — bortset fra vild gummi i Brasilien og kunstgummi — eneste) produktionsområder findes i Østasien, hvorfor en udbredelse af konflikten i det fjerne Østen ville kunne medføre forsyningsvanskeligheder; men de panikagtige indkøb i U.S.A. efter krigsudbrudet fremkaldte også betydelige prisstigninger på andre områder, f. eks. for sukker og fedt. Som det vil ses af tabellen side 260, kunne disse sidste stigninger dog ikke opretholdes i fuld udstrækning, og forøvrigt kom også tin- og gummipriserne i august ud for en reaktion, der imidlertid ikke blev af lang varighed. Både gummi og tin steg igen i pris, og beslutningen om oprustningen i U.S.A. og de andre Atlantpagtlande gav stødet til, at nye områder droges ind i prisstigningen, bl. a. de vigtige metaller kobber, zink og bly.

I det følgende skal gennemgås produktionsforhold m. m. for enkelte varer, men til indledning kan der være grund til at fremhæve, at der bag den efterspørgsel, der har drevet priserne så stærkt i vejret, i almindelighed ikke ligger en tilsvarende stigning i det faktiske forbrug. En del af de indkøbte varer er

Prisudviklingen for vigtige råvarer m. m.[1]

	Ult. aug. 1939	Ult. juni 1945	Ult. dec. 1948	Ult. juni 1949	Ult. sept. 1949	Ult. dec. 1949	Ult. juni 1950	Ult. juli 1950	Ult. aug. 1950	Ult. sept. 1950	Ult. okt. 1950
Hvede (Chicago, cents pr. bushel)	67.25	168	226.25	195.50	214.63	218	218.38	228.63	230	222.63	226
Majs (Chicago, cents pr. bushel)	43.65	117.63	148.38	134.75	117.87	131.75	149.50	142.37	146.88	146.88	155⅝
Kobber (New York, cents pr. lb.)	10.50	12	23.50	16	17.62	18.50	22.50	22.50	24.50	24.50	24.50
Tin (New York, cents pr. lb.)	48.75	52	103	103	96	77.50	78.87	96	99	103.25	126.25 nom.
Bly (New York, cents pr. lb.)	5.05	6.50	21.50	12	14.75	12	11	12	14	16	16 nom.
Zink (East St. Louis, cents pr. lb.)	4.75	8.25	17.50	9	10	10	15	15	15	17.50	17.50
Kakao (New York-Accra, cents. pr. lb.)	4.13	8.81	31	19.50	18.75	26.75	32.25	37.50	42.25	38	35.87 nom.
Kaffe (New York, Rio no. 7, cents pr. lb.)	5.25	9.38	17.25	19	21	nom.					44.25 nom.
Bomuld (New York, Am. middling, c. pr. lb.)	8.82	23.07	33.01	33.41	30.44	31.56	34.79	39.53	40.25	41.75	41.03
Fedt (Chicago, cents pr. lb.)	5.45	nom.	14.87	9.88	11.37	9.12	10.87	16	14.50	12	12.87½
Gummi (New York, cents pr. lb.)	16.56	nom.	18.40	16.35	16.10	18.09	30.70	46.30	47.75	45.75	
Gummi (London, d. pr. lb.)	8.75	nom.	11.44	10.31	13.13	15.31	24.50	36.50	41	43	
Uld (eng. auktioner) (70's, d. pr. lb.[2])	22.50	nom.	109			116	146	156	nom.	221	
Uld (eng. auktioner) (48's, d. pr. lb.[2])	15	nom.				48	61.50	71.50	nom.	135	
Sukker (New York, nr. 4, contract, c. pr. lb.)	2.90	nom.	3.98	4.11	4.13	4.33	4.27	5.49	5.40	5.10	
Råolie (Midcontinent, c. pr. barrel)	82	117	257	257	257	257	257	257	257	257	

[1] Efter kvartalsoversigter i „Neue Zürcher Zeitung", for oktober 1950 efter „Børsen".

[2] Månedsgennemsnit.

gået til forøgelse af private og offentlige lagerbeholdninger, i hvilken forbindelse især må nævnes den amerikanske regerings oplagring ("stockpiling") af krigsvigtige råstoffer, som uden tvivl har været den vigtigste årsag til prisstigningen på en række områder[1].

I det hele taget må årsagen til prisstigningerne i næsten alle tilfælde søges på efterspørgselssiden, for så vidt som der kun for enkelte varer — den vigtigste er bomuld — er tale om en nedgang i produktionen. Iøvrigt lægger man mærke til, at prisstigningen har været størst på de områder — gummi, uld og tin — hvor sterlingblokken er hovedleverandøren. Gennem de stærkt voksende eksportindtægter, der herved er fremkommet, er som nærmere omtalt side 276 pundets stilling i høj grad blevet styrket.. På den anden side har indtægtsstigningen forstærket inflationstendenserne i de eksporterende lande, mest udpræget vel i Australien, hvor de i forvejen var meget stærke.

Produktion, forbrug og lagre[1] af naturgummi.
(1000 long tons à 1016 kg.)

	Produktion	Forbrug	Lagerbeholdninger ved periodens slutning: Producentlande	Forbrugerlande	Flydende	Ialt
1938	910.0	955.0	170.0	447.5	90.0	707.5
1946	837.5	555.0	237.5	495.0	210.0	942.5
1947	1260.0	1110.0	230.0	380.0	240.0	850.0
1948	1525.0	1420.0	235.0	305.0	235.0	775.0
1949	1487.5	1437.5	237.5	260.0	227.5	725.0
9 mdr. 1950	1322.5	1207.5	260.0	237.5	272.5	760.0

[1] Eksklusive de amerikanske statslagre siden juni 1947, de engelske siden juli 1948 og de franske siden januar 1949.

Gummi.

Den vare, der kan opvise den største prisstigning i 1950, er gummi, der i begyndelsen af november noteredes i over 60 d. pr. lb. mod ca. 11.5 d. i gennemsnit for 1949. Det er den højeste notering, der er forekommet siden 1912. Forbruget har i 1950 været stærkt stigende, men har dog ligesom i de foregående år ligget under den løbende produktion, og der er ingen tvivl om, at

[1] Spørgsmålet om *Sovjetunionens* opkøb af strategisk vigtige råstoffer er undersøgt af „The Economist" i en artikel den 23. september. Undersøgelsen, der omfatter gummi, tin, uld og bomuld, kommer til det resultat, at Ruslands import af gummi og uld efter krigen har været stærkt stigende og nu ligger på et meget højere niveau end før krigen. I nedenstående tabel er importen i 1950 for gummis vedkommende anslået på grundlag af oplysninger (fra andre landes statistik) for de første 9 måneder af året, for uld for de første 8 og for tin og bomuld for de første 6 måneder. M. h. t. gummiimporten synes den gennemsnitlige import pr. måned i første halvår 1950 kun at have været halvt så stor som i 1949, mens den i juli kvartal lå på omtrent samme niveau som i fjor.

	Før krigen	1946	1947	1948	1949	1950
Gummi (1000 tons)	30.0	9.5	35.0	100.0	105.0	85.0
Tin (1000 tons)	11.0	2.0	1.0	0.3	0.3	0.7
Uld (renset, mill. lb.).....	10.0	5.0	30.0	35.0	45.0	42.5
Bomuld (mill. lb.)	1.5	1.5	1.0	2.5	1.5	2.0

den fantastiske prisstigning i første række er et resultat af den amerikanske regerings opkøb. Rågummiprisen er nu tre gange så høj som prisen på syntetisk gummi (18 cents pr. lb.), men den amerikanske regerings beslutning d. 15. sept. om at tage hele produktionskapaciteten for syntetisk gummi i brug havde tilsyneladende ingen indflydelse på naturgummiprisen. Produktionen af syntetisk gummi i U.S.A. var i sept. 1950 44.000 tons, svarende til 525.000 tons årlig mod kun 333.000 tons i januar, men når samtlige fabrikker er i fuld drift, hvilket ventes at blive tilfældet i begyndelsen af 1951, vil den stige til ca. 800.000 tons årlig. Til sammenligning kan anføres, at U.S.A.s forbrug af naturgummi plus syntetisk gummi i året fra 1. juli 1949 til 30. juni 1950 var gennemsnitlig 90.000 tons om måneden eller ialt henved 1.1 mill. tons, og i maj—juli var det steget til gnstl. 109.000 tons. Ved en forordning af 20. oktober har National Production Authority (se side 270) imidlertid påbudt, at forbruget af naturgummi til civile formål i november kun må udgøre 75 % og i december kun 63 % af det gnstl. månedlige forbrug i 1949—50. Det er imidlertid betegnende for styrken af den ekstraordinære efterspørgsel, at den sidste prisstigning, der bragte gummi op i en pris af over 60 d. pr. lb., fandt sted efter at denne forordning var udstedt.

Tin.

Udviklingen på tinmarkedet frembyder adskillige lighedspunkter med udviklingen for rågummi. Også her har produktionen i det sidste par år været større end forbruget, og for tiden behandles på en konference i Geneve en plan om en international regulering af tinmarkedet gennem oprettelsen af et stødpudelager, der skulle sælge tin, når prisen steg over et vist niveau, og købe, når den omvendt gik ned under en fastsat grænse. Produktionsoverskudet har dog ikke givet sig udslag i en tilsvarende stigning i lagrene hos producenter og forbrugere, der tværtimod gik lidt tilbage i 1949 og noget stærkere i første halvdel af 1950, åbenbart fordi hele overskudet og mere til har fundet vej til statslagrene. Efter at tinhandelen i 1949 var blevet givet fri både i England og U.S.A., lå markedet meget svagt indtil Koreakonfliktens udbrud, men i begyndelsen af november var prisen i London steget til over 1000 £ pr. ton mod 750 £, da kontrollen afskaffedes.

Verdensproduktion, forbrug og lagre af tin.
(1000 long tons).

	1946	1947	1948	1949	1. halvår 1950
Produktion	99.3	124.6	157.5	169.0	86.0
Forbrug	109.0	134.9	139.9	119.2	61.0
Lagre hos private ved periodens slutning	160.0	132.9	134.2	129.3	118.0

Kobber, zink og bly.

Hvad der her er sagt om i første række de amerikanske statsopkøbs betydning for prisudviklingen på gummi- og tinmarkedet, gælder også for en række

andre metaller. Verdensproduktionen af kobber ligger for tiden på ca. 200.000 tons om måneden og er for 1950 anslået til ialt 2.385.000 tons mod et forbrug på 2.305.000 tons. I dette overslag over forbruget indgår imidlertid ikke den amerikanske regerings opkøb, der menes at dreje sig om 260.000 tons. Den samlede efterspørgsel overstiger altså den løbende produktion med 180.000 tons, og de kommercielle lagre af raffineret kobber var ved udgangen af 1949 kun på 230.000 tons. U.S.A., der selv i 1949 producerede 960.000 tons og desuden havde en nettoimport af 130.000 tons (import 253.000, eksport 123.000 tons) har for oktober kvartal begrænset eksporten til 27.300 tons, hvilket er ca. halvdelen af eksporten i de foregående kvartaler i 1950.

På zinkmarkedet har udviklingen i hovedtrækkene formet sig på lignende måde som for kobber og af de samme årsager. De kommercielle lagre af zink i U.S.A. var ved udgangen af september sunket til 10.000 short tons, hvilket kun svarer til ca. 15 % af en måneds forbrug, mod 85.000 short tons i september 1948. Denne nedgang var forholdsvis større end den tilsvarende nedgang i kobberlagrene fra 194.000 til 59.000 short tons, og den voksende knaphed gav sig i oktober udslag i en forhøjelse af den officielle zinkpris til 21.50 cents pr. lb., medens kobber samtidig noteredes i 24.50 cents. Dette er de priser, hvortil producenterne sælger, men mange forbrugere har betalt meget højere priser til mellemhandlere for at komme i besiddelse af varen. Også prisen på bly er steget, men dette metal er af mindre betydning for oprustningen end kobber og zink, og i modsætning til kobber- og zinkprisen ligger blyprisen stadig under efterkrigstidens maksimum.

Uld.

Uld var af alle varer den, den før Koreakrigen var steget stærkest i pris i sammenligning med 1939, og siden er der på uldauktionerne i den nye sæson konstateret yderligere prisstigninger på 50 % og derover. Herefter er priserne i gennemsnit omkring 10 gange så høje som før den anden verdenskrig. Produktionen har siden 1945 været langsomt stigende og regnes i 1950 at ville komme til at ligge i nærheden af gennemsnittet for femårsperioden 1936—40, men forbruget har kun kunnet dækkes ved tilskud fra de store uldlagre, der under krigen var opsamlet i de uldproducerende engelske dominions, Australien, New Zealand og Sydafrika. U.K. — Dominion Wool Disposals Ltd., den såkaldte Joint Organization, rådede ved krigens slutning over ca. 10.5 mill. baller uld, men heraf resterede pr. 30. juni 1950 kun 484.000 baller eller ca. 70.000 tons. For 1949—50 er uldforbruget anslået til 1.970.000 tons mod en produktion i 1949 på ca. 1.720.000 tons (3790 mill. lb.), og selv om der regnes med, at produktionen i 1950 vil stige til ca. 1.765.000 tons (3890 mill. lb.), bliver der tale om en ikke uvæsentlig nedgang i det samlede udbud fra den løbende produktion og Joint Organization's lagre, medens på den anden side oprustningen stiller sine krav også på dette område.

De meget lønnende uldpriser vil naturligvis have en tendens til at fremkalde forøget produktion, men nogen væsentlig forøgelse af udbudet på kort sigt kan ikke ventes. Derimod kan konkurrence fra kunstfiberindustrien tænkes at få

indflydelse på uldprisen, hvis produktionen af disse stoffer kan udvides tilstrækkelig stærkt og hurtigt. Verdensproduktionen af celluld var i 1949 med 476.000 tons godt dobbelt så stor som i 1945, men endnu langt fra rekordproduktionen i 1941, der var på 704.000 tons. For at begrænse prisstigningen på uld har man fra amerikansk side været inde på tanken om, at auktionssystemet, der er den almindelige salgsform, skulle afskaffes, men har mødt afgjort modstand fra dominions. Fra australsk side har man også modsat sig, at der gennemføres en ordning, hvorefter den uldmængde, der svarer til den amerikanske regerings behov, sættes til side inden auktionerne begynder, men iøvrigt betales med gennemsnittet af auktionspriserne for de pågældende kvaliteter. Efter hvad der er meddelt, drejede det sig om 100 mill. lb. (ren) uld, hvilket er ca. en sjettedel af det nuværende amerikanske forbrug til civile formål. Iøvrigt kan i denne forbindelse nævnes,, at udviklingen på råvaremarkederne har givet anledning til, at Marshallorganisationen i Paris (O.E.E.C.) er gået i gang med at undersøge mulighederne for at tilvejebringe fordelingsordninger for vigtige råvarer, og at spørgsmålet også har været fremme i Atlantpagtlandenes organisation.

Verdens uldproduktion[1]
(mill. lb., urenset).

	Gnstl. 1936-40	1947	1948	1949	1950
Nordamerika	452	335	305	274	265
Europa	483	397	431	444	454
U.S.S.R.	310	286	305	315	325
Asien	344	342	354	353	366
Sydafrika	639	754	689	706	716
Afrika	337	268	281	278	286
Australien og New Zealand	1366	1335	1398	1416	1475
Ialt	3930	3720	3763	3790	3890

[1] U.S. Office of Foreign Agricultural Relations.

Bomuld.

Den stigning, der i de sidste måneder har fundet sted i bomuldsprisen, må ses i forbindelse med den store nedgang i den amerikanske bomuldshøst, der for 1950 er anslået til knap 10 mill. baller mod over 16 mill. baller i 1948. Denne nedgang, der kun delvis opvejes af større bomuldsproduktion uden for U.S.A., er i første række et resultat af den indskrænkning af det beplantede areal (fra 21.6 mill. acres i 1949 til 19 mill. acres i 1950), der var blevet gennemført for at begrænse statsstøtten til bomuldsprisen, men skyldes også i nogen grad lavere udbytte pr. acre. Inklusive overførsel fra 1949—50 vil der i 1950—51 ialt være knap 16 mill. baller amerikansk bomuld til rådighed, hvilket er 5 mill. baller mindre end i 1949—50, og for at sikre den amerikanske industri, hvis forbrug i 1949—50 var på 8.7 mill. baller, tilstrækkelig bomuld i indeværende høstår, er eksporten for de 8 måneder august 1950—marts 1951

blevet begrænset til 3.5 mill. baller. (Eksport i høståret 1949—50: 6 mill. baller). Desuden er bomuldsdyrkningen igen blevet givet fri.

Produktion, forbrug og beholdninger af bomuld.
(mill. baller)

	1938-39	1948-49	1949-50	1950-51
Verdensproduktion	29.5	28.9	31.2	27-28
Beholdninger 1. aug.	24.8	14.7	14.8	17.0
Produktion + beholdninger	54.3	43.6	46.0	44-45
Forbrug	30.7	28.8	29.0	
Beholdninger 31. juli	23.6	14.8	17.0	

Hvede og majs.

Ligesom bomuldshøsten var også U.S.A.s hvede- og majshøst mindre end i 1949. Pr. 1. oktober anslog landbrugsministeriet hvedehøsten til 1010 mill. bushels (1 bushel hvede = ca. 27 kg) mod 1146 mill. bushels i 1949 og majshøsten til 3118 mill. bushels (1 bushel majs = ca. 25 kg) mod 3378 mill. bushels. Både hvede- og majsdyrkerne var i 1950 underkastet indskrænkninger med hensyn til det tilsåede areal som betingelse for at komme ind under støttelovgivningen. For majs var der planlagt en arealindskrænkning på 13 %, men en del af farmerne foretrak at bevare deres frihed og give afkald på statsstøtten, og i virkeligheden gik det tilsåede areal kun ned med 4 %. Inklusive de store overførsler fra 1949—50 vil der i 1950—51 være lige så megen amerikansk hvede og majs til rådighed som i det foregående høstår, men uden for U.S.A. er majshøsten i 1950 faldet dårligt ud både i Argentina og Sydøsteuropa, og majsnoteringen i Chicago var i september ca. 25 % højere end et år i forvejen. Nedgangen i hvedehøsten i U.S.A. opvejes derimod i alt væsentligt af stigningen i Canadas hvedehøst, der er anslået til 465 mill. bushels mod 367 mill. bushels i 1949, og de hvedeeksporterende landes eksportoverskud vil ifølge „Corn Trade News" stige til 1550 mill. bushels mod 1482 mill. bushels i det foregående år.

Eksportoverskud af hvede
(mill. bushels)

	1949-50	1950-51
U.S.A.	742.0	718.0
Canada	326.0	425.0
Argentina	120.8	124.0
Australien	194.5	188.8
Frankrig	68.0	54.4
Pakistan	14.8	24.0
Rusland og Donaulandene m. fl.	16.0	16.0
Ialt	1482.1	1550.2

Den 31. juli havde *den internationale hvedeoverenskomst* været i kraft et år. Ved denne er der for hvert af de hvedeeksporterende lande med undtagelse af

U.S.S.R. og Argentina, der ikke er deltagere i overenskomsten, fastsat en eksportkvota, som det har forpligtet sig til at sælge til en pris af højst 1.80 $ pr. bushel. De fleste af de hvedeimporterende lande har tiltrådt overenskomsten, og for hvert af disse er der omvendt fastsat en importkvota, som det har ret til at købe til den nævnte maksimumspris, og som det har pligt til at købe, hvis prisen ikke overstiger et vist minimum, der for 1949—50 var fastsat til 1.50 $ pr. bushel, og som i de følgende tre år sættes ned med 10 cents årlig til 1.20 $ i 1952—53. Den samlede kvota var for 1949—50 525 mill. bushels, men den udnyttedes kun for 432 mill. bushels, hvilket var ca. 53 % af verdenshandelen i hvede og hvedemel. U.S.A.s eksportkvota udgjorde i 1949—50 236 mill. bushels, men den faktiske eksport i henhold til den internationale overenskomst blev kun 163 mill. bushels. Alligevel måtte den amerikanske regering betale farmerne ca. 100 mill. $ til dækning af forskellen mellem eksportprisen på 1.80 $ pr. bushel og den langt højere hjemmemarkedspris.

U.S.A.

Koreakonflikten og den økonomiske aktivitet.

De første virkninger af krigen i Korea på den amerikanske økonomi viste sig i en voldsom indkøbsbølge, fremkaldt af frygt for vareknaphed og prisstigning. Industrien, hvis produktion allerede i juni var nået op over niveauet i slutningen af 1948 og dermed var større end på noget tidspunkt siden 1945, oversvømmedes af nye bestillinger, og for september er Federal Reserve Board's produktionsindeks beregnet til 211 (1935—39 = 100) mod 199 i juni. Af denne stigning faldt kun en mindre del på produktionen af våben og krigsmateriel, som i de kommende måneder vil stige stærkt. Forsvarsbudgettet for 1950—51 blev i januar anslået til 13.5 mld. $, men vil efterhånden som udvidelsen af de militære styrker og deres udrustning skrider frem stige til langt over det dobbelte; selv herefter vil det dog formentlig kun udgøre en god halv snes procent af bruttonationalproduktet, der før krigen i Korea var nået op på ca. 270 mld. $.

Der er et langt spring herfra til tilstandene under den anden verdenskrig, da militærudgifterne lagde beslag på næsten halvdelen af nationalproduktet, og da boligbyggeriet og produktionen af automobiler og andre varige forbrugsgoder sattes i stå for at frigøre arbejdskraft og produktionsanlæg til krigsvigtige formål. Alligevel må man regne med, at den forestående oprustning ikke vil kunne gennemføres uden indskrænkninger i den civile produktion på en række områder.

Knaphed på produktionsfaktorer.

Hverken hvad angår arbejdskraft eller produktionsanlæg synes U.S.A. at råde over større uudnyttede reserver. Antallet af arbejdsløse var i september

gået ned til ca. 2.3 millioner, hvilket kun var lidt mere end under højkonjunkturen i 1948, og alene den planlagte fordobling af de væbnede styrker vil kræve 1.5 mill. mand. En forøgelse af arbejdsindsatsen vil imidlertid kunne ske gennem en forlængelse af arbejdstiden, og tendenser i denne retning har kunnet iagttages i de sidste måneder.

Beskæftigelse og arbejdsløshed.
(mill.)

	Sept. 1949	Juni 1950	Juli 1950	Aug. 1950	Sept. 1950
De væbnede styrker	1.5	1.3	1.3	1.3	1.5
Beskæftigede i landbruget	8.2	9.1	8.4	8.2	7.8
Beskæftigede uden for landbruget	51.2	52.4	52.8	54.2	53.4
Civilt beskæftigede ialt	59.4	61.5	61.2	62.4	61.2
Arbejdsløse	3.4	3.4	3.2	2.5	2.3

En vis indskrænkning af den civile produktion for at skaffe plads til en rustningsproduktion af den størrelse, der synes at skulle blive tale om, vil også være nødvendig på grund af, at eksisterende produktionsanlæg allerede er udnyttet fuldt ud. Dette er således tilfældet i den industri, der i første række har interesse i denne forbindelse, stålindustrien, hvor produktionen siden foråret har ligget på et niveau, der svarer til en årsprodktion af ca. 100 mill. short tons, hvilket netop er den nuværende kapacitet. Ifølge en udtalelse af handelsminister Sawyer har stålindustrien planer om at forøge produktionskapaciteten med 9.4 mill. tons i løbet af de kommende to år, således at U.S.A. fra udgangen af 1952 skulle være i stand til at producere ca. 110 mill. tons stål om året, men en sådan udvidelse vil naturligvis selv kræve betydelige stålmængder, således at der foreløbig vil blive mindre til overs til andre formål.

U.S.A.'s stålindustri
(mill. short tons)

	Kapacitet pr. 1. januar	Produktion
1939	81.8	52.8
1940	81.6	67.0
1941	85.2[1]	82.8
1942	88.9[1]	86.0
1943	90.6[1]	88.8
1944	93.9[1]	89.6
1945	95.5	79.7
1946	91.9	66.6
1947	91.2	84.9
1948	94.2	88.6
1949	96.1	77.5
1950	99.4	

[1] Gennemsnit af kapaciteten pr. 1. januar og 1. juli.

Amerikanske konjunkturtal.

		Priser[1]			Industri-produktion[2]	Bygge- og anlægsvirksomhed[3]		Arbejdsmarked			Detail-omsætning[7]	Udenrigshandel		Aktiekurser[10]	Personlige[11] indkomster	Bruttonational-produkt[12]
		Engrospriser		Leveomkostninger		Ialt	Boligbyggeri	Beskæftigede[4]	Arbejdsløshed[5]	Arbejdsløn[6]		Import[8]	Eksport[9]			
		Samlet Indeks	Landbrugsprodukt.													
		1926 = 100 *	1926 = 100 *	1935-39 = 100 *	1935-39 = 100 *	1923-25 = 100 *	1923-25 = 100 *	Mill. *	Mill. *	Cents *	1935-39 = 100 *	Mill. $ *	Mill. $ *	1935-39 = 100 *	Mld. $ *	Mld. $ *
	1938	79	69	101	89	64	45	30.3[13]	8.1[14]	63	98	163	258	88	68	85
	1945	106	128	128	203	68	26	40.1	1.0	102	198	345	817	122	172	215
	1946	121	149	139	170	153	143	41.4	2.3	108	259	409	812	140	178	211
	1947	152	181	159	187	157	142	43.4	2.1	122	304	478	1274	123	191	233
	1948	165	188	171	192	190	162	44.2	2.1	133	335	589	1051	124	210	259
	1949	155	166	169	176	211	192	43.0	3.4	140	330	552	999	121	206	256
Juli	1949	154	166	169	161	209	200	42.6	4.1	141	328	456	899	118	204	—
Aug.	—	153	162	169	170	229	228	43.0	3.7	140	330	491	880	122	204	—
Sept.	—	154	163	170	174	246	254	43.5	3.4	141	337	531	906	124	203	254
Okt.	—	152	160	169	166	263	269	42.6	3.6	139	330	559	850	127	202	—
Nov.	—	152	157	169	173	265	256	42.8	3.4	139	329	594	836	129	206	—
Dec.	—	151	155	168	179	262	255	43.7	3.5	141	326	605	943	133	208	254
Jan.	1950	152	155	167	183	242	245	42.1	4.5	142	336	623	746	135	215	—
Febr.	—	153	159	167	180	263	260	41.7	4.7	142	344	600	773	137	215	—
Marts	—	153	159	167	187	275	278	42.3	4.1	142	345	664	868	139	219	263
April	—	153	159	167	190	284	298	42.9	3.5	143	344	583	810	142	214	—
Maj	—	156	165	169	195	274	303	43.3	3.1	144	351	659	825	147	215	—
Juni	—	157	166	170	199	291	325	43.9	3.4	145	363	686	876	148	217	270
Juli	—	163	176	173	196	325	369	44.1	3.2	146	394	711	774	138	221	—
Aug.	—	166	178	173	209	334	362	45.1	2.5	146	394	819	761	147	225	—
Sept.	—	170	180	174	211	331	341	45.7	2.3	148	376	858	910	152	228	284

* Tallene for 1938 og 1945—49 (de første 6 rækker) er gennemsnit for 12 måneder. [1] Bureau of Labor Statistics. [2] Federal Reserve Board's sæsonudjævnede indeks. [3] Værdien af byggekontrakter efter F. W. Dodge Corp.; indekset udjævnet for sæsonsvingninger af F. R. B. [4] Antal beskæftigede („employees") uden for landbruget ifl. Bureau of Labor. Af det samlede antal beskæftigede i sept. 1950, 45.7 millioner, faldt 15.7 mill. på industrien, 1.0 på minedrift, 2.6 på bygge- og anlægsvirksomhed, 4.1 på transport og off. forsyningsvirksomheder, 9.7 på handel, 1.8 på pengeinstitutter, 4.8 på tjenesteydelser og 6.0 var off. ansatte. [5] Bureau of Census. [6] Gnstl. timefortjeneste i fabriksindustrien. [7] Survey of Current Business' sæsonudjævnede indeks. [8] Generalindførsel. [9] Inkl. reeksport; omfatter også hjælp til udlandet („foreign aid and relief"). [10] Standard and Poor's Corp., omfatter 416 industri-, jernbane- og „public utility" selskaber. [11] „Personal income". Tallene er udjævnet for sæsonsvingninger og omregnet til tal for et helt år. [12] Kvartalstallene er udjævnet for sæsonsvingninger og omregnet til tal for et helt år. [13] 1939. [14] 1940.

Indkomstudviklingen.

Medens knaphed på arbejdskraft, råstoffer og produktionskapacitet utvivlsomt vil nødvendiggøre indskrænkninger i den civile produktion, må der på den anden side regnes med stærkt stigende pengeindtægter. Allerede i august var „personal incomes before taxes" nået op på et niveau svarende til 225 mld. $ om året mod 217 mld. $ i juni. Selv om produktionen af boliger, automobiler og andre varige forbrugsgoder trods forceret oprustning i den kommende tid vil kunne holdes på et niveau, der målt med enhver anden målestok end de sidste måneders rekordproduktion må kaldes højt, må man derfor være forberedt på, at den ikke vil kunne dække efterspørgslen. (I denne forbindelse kan det dog nævnes, at omsætningen i detailhandelen efter panikindkøbene i de første uger af Koreakrigen efterhånden har antaget en roligere karakter).

Inflationsbegrænsende foranstaltninger.

Den inflationstendens, der således er opstået, er hidtil især søgt imødegået ved kreditpolitiske foranstaltninger og skatteforhøjelser, men Defense Production Act, der blev underskrevet den 8. september, åbner desuden mulighed for at indføre rationering af forbrugsvarer og direkte kontrol af lønninger og priser. Andre bestemmelser i loven tager sigte på at sikre rustningsbestillingerne fortrinsret med hensyn til råstoffer og produktionskapacitet og bemyndiger regeringen til at iværksætte kontrol med afbetalingshandelen og realkrediten. De kreditpolitiske bemyndigelser, der er overladt til Federal Reserve Board, blev straks benyttet til fra den 18. september at indføre restriktioner på afbetalingshandelen gennem påbud om mindsteudbetaling og fastsættelse af maksimum for afdragstiden. Efter at betingelserne den 16. oktober er strammet yderligere, kræves der ved køb af automobiler på afbetaling en kontant udbetaling på mindst 33 % af købesummen, for vaskemaskiner, køleskabe, radio- og fjernsynsapparater m. m. er den tilsvarende procent 25 og for møbler og gulvtæpper 15, og restkøbesummen skal i alle tilfælde afdrages over højst 15 måneder. Dette er en væsentlig stramning af kreditbetingelserne i sammenligning med, hvad der var almindeligt før den 18. september.

Indførelsen af restriktioner på afbetalingshandelen må ses på baggrund af, at de udestående afbetalingskrediter i august var steget til over 13 mld. $ mod 9.6 milliarder i august 1949. I samme tidsrum har adgangen til lån på gunstige betingelser været en medvirkende årsag til den enestående udvidelse af boligbyggeriet, som har fundet sted. Ifølge Federal Reserve Board's statistik blev der i første halvår 1950 ydet nye lån i 1—4 familiers huse på ialt 6.6 mld. $, og den samlede udestående prioritetsgæld i boliger af denne kategori forøgedes med næsten 3 mld. $ til 40 mld. $, hvilket var ca. det dobbelte af gælden i 1945, medens nettotilvæksten i hele året 1949 kun var 3.7 milliarder. Ialt påbegyndtes i de første 8 måneder af 1950 næsten 1 million boliger eller kun lidt færre end i hele 1949, men i september mærkedes virkningerne af, at der fra den 18. juli var gennemført forskellige indskrænkninger med hensyn til statsgarantien for boliglån. Den 10. oktober udstedte Federal Reserve Board

i henhold til bemyndigelsen i Defence Production Act en forordning, der yderligere vil vanskeliggøre finansieringen af boligkøb, og hensigten synes at være at begrænse boligproduktionen i 1951 til ca. 800.000 lejligheder.

Antal påbegyndte lejligheder[1]
(tusinder)

		Ialt	Heraf 1-families huse
1924	.....	893	534
1925	.....	937	572
1926	.....	849	491
1947	.....	849	740
1948	.....	932	763
1949	.....	1025	792
Jan. 1950	.....	79	62
Feb. —	.....	83	68
Marts —	.....	117	95
April —	.....	133	110
Maj —	.....	149	125
Juni —	.....	144	—
Juli —	.....	144	—
Aug. —	.....	141	—
Sept. —	.....	115	—

[1] Omfatter ikke boliger, der opføres i forbindelse med landbrugsbedrifter.

Foruden de kreditindskrænkende foranstaltninger på disse to specielle områder må nævnes, at Federal Reserve Bankerne i slutningen af august forhøjede diskontoen fra 1½ til 1¾ %. Hvad angår den direkte kontrol med produktionen er der i henhold til Defence Production Act oprettet en National Production Authority, som bl. a. har udstedt forbud mod at holde større lagre end højst nødvendigt af en lang række vigtige råstoffer og indført et prioritetssystem for rustningsbestillinger. Der er også udnævnt en Economic Stabilization Administrator, under hvem den eventuelle pris- og lønkontrol skal sortere.

Prisudviklingen.

Fra Koreakrigens begyndelse til omkring midten af september steg det samlede engrosprisindeks fra 157 til 170 (1926 = 100), det samme som i august 1948, men i de følgende uger gik det lidt tilbage, hvilket dog udelukkende skyldtes nedgang i priser på landbrugsprodukter og levnedsmidler, medens indekset for andre varer fortsatte opgangen. I december 1949 var engrosprisindekset faldet til 151, og i løbet af de første 9 måneder af 1950 androg prisstigningen altså ialt ca. 12 %. Stigningen i leveomkostningerne har været væsentlig svagere, nemlig fra 167 (1935—39 = 100) i januar kvartal til 174 i sept. eller 3—4 %, men også på dette område var man dermed nået op på eller i nærheden af højdepunktet i 1948 (175). Den gennemsnitlige timefortjeneste i industrien var

i august ca. 7 % større end i august 1948, og man kan derfor gå ud fra, at reallønnen for mange arbejdere trods prisstigningen i 1950 fremdeles var højere end ved afslutningen af prisstigningsperioden i 1948. Den stærke konkurrence om arbejdskraften har imidlertid i høj grad styrket fagforeningernes forhandlingsposition, og adskillige betydelige lønforhøjelser er allerede gennemført, først og fremmest i automobilindustrien. Som nævnt i forrige hefte af „Økonomi og Politik" gik General Motors i maj med til en overenskomst, der indeholdt store forbedringer for arbejderne, og de andre foretagender i branchen har fundet det opportunt at følge trop, selv om deres overenskomster med fagforeningen endnu ikke var udløbet. Chrysler gjorde begyndelsen ved i slutningen af august frivilligt at forhøje timelønnen med 10 cents for ufaglærte og 15 cents for faglærte og give de månedslønnede funktionærer et løntillæg på 7 % (den gennemsnitlige timefortjeneste i automobilindustrien lå ved midten af 1950 omkring 175 cents), og senere har bl. a. Ford ikke blot indrømmet sine arbejdere lønforhøjelser, men også ændret pensionsordningen, således at denne nu er mere fordelagtig for arbejderne end General Motors' tilsvarende. I mange af de nye overenskomster, derunder også Ford's, er der ligesom i overenskomsten med General Motors' indført automatisk regulering af lønnen i tilfælde af prisstigning og et årligt tillæg for produktivitetsstigning.

Skatteforhøjelser.

Medens regeringen har tøvet med at gøre brug af sine beføjelser til at indføre kontrol med priser og lønninger, har kongressen gennemført skatteforhøjelser, der er anslået at ville indbringe 4.5—5 mld. $ om året. Forhøjelsen rammer både personlige indkomster og selskabsfortjenester; disse sidste beskattes nu efter satsen 45 % mod hidtil 38 %. Det ventes, at der desuden vil blive fremsat forslag om en merindkomstskat og muligvis også om yderligere forhøjelse af selskabsskatten. Iøvrigt var skatteindtægterne i forvejen stærkt stigende som følge af de voksende indkomster, og til trods for Koreakrigen og oprustningen var underskuddet i indeværende finansår (der begyndte den 1. juli) i midten af oktober kun 124 mill. $ mod 2344 mill. $ på samme tid i 1949. I januar regnedes der for 1950—51 med et underskud på over 5 mld. $, men med de foretagne skatteforhøjelser og de stigende indkomster ventes det nu, at der trods de stigende militærudgifter vil kunne opnås balance eller muligvis endda et overskud i indeværende finansår.

Betalingsbalancen.

De sidste måneders begivenheder har i høj grad forstærket tendensen mod ligevægt på betalingsbalancen. Øget økonomisk aktivitet og voksende indkomster i et land medfører altid en stigende efterspørgsel efter udenlandske varer og tjenesteydelser, og den faktor, der har bidraget mest til at skabe ligevægt på betalingsbalancen, har da også været en fortsat stigning i importen, der i august for første gang i 13 år oversteg eksporten, i forbindelse med større efterspørgsel efter udenlandsk tonnage. Allerede i første halvdel af 1950 var overskudet på

U.S.A.s betalingsbalance.
(Mill. $)

	Jan. kvt. 1949	Apr. kvt. 1949	Juli kvt. 1949	Okt. kvt. 1949	Jan. kvt. 1950	Apr. kvt. 1950
Eksport	3448	3455	2770	2664	2448	2582
„Usynlige" indtægter	875	987	915	842	823	898
Ialt	4323	4442	3685	3506	3271	3480
Import	1960	1761	1593	1830	1961	1993
„Usynlige" udgifter	590	657	753	571	606	748
Ialt	2550	2418	2346	2401	2567	2741
Overskud på løbende poster	1773	2024	1339	1105	704	739
Marshallhjælp og andre off. og priv. ydelser (unilateral transfers)	1521	1683	1403	1212	1130	1226

betalingsbalancens løbende poster gået ned til ca. en trediedel i sammenligning med april kvartal 1949, og for juli kvartal vil statistiken formentlig til sin tid vise, at overskudet yderligere er svundet meget stærkt ind, og at hovedparten af Marshall-hjælpen og andre lån og ydelser derfor har kunnet anvendes til forøgelse af udlandets guld- og dollarbeholdninger. Af ovenstående tabel fremgår, at Marshallhjælp m. m. i tidsrummet fra devalueringerne i slutningen af september 1949 til 30. juni 1950 oversteg overskudet på betalingsbalancens løbende poster med godt 1000 mill. $, men i samme tidsrum forøgedes udlandets guld- og dollarbeholdninger med det dobbelte, ca. 2000 mill. $, og dette tal var ifølge National City Bank ult. september steget yderligere til ca. 3000 mill. $. Heri indgår nyproduceret guld med ca. ½ milliard $, men forklaringen på denne stærke stigning må iøvrigt søges i en betydelig kapitaleksport fra U.S.A. For en del drejer det sig om langfristede investeringer, men i den sidste tid navnlig om „hot money", hvis ejere spekulerer i muligheden af en revaluering af i første række det engelske og australske pund. Iøvrigt kan nævnes, at der siden Koreakrigens begyndelse har vist sig en stigende tilbøjelighed fra udlandets side til at ombytte dollarfordringer med guld. Herved er U.S.A.s guldbeholdning i de tre måneder fra 30. juni til 27. september gået ned med 757 mill. $ eller 3%.

ENGLAND

Den engelske økonomi udviklede sig i juli kvartal efter de samme retningslinier som i de foregående måneder siden pundets devaluering i september 1949, med fuld beskæftigelse og stigende produktion og eksport. Den stærke opgang i råvarepriserne havde endnu ikke givet sig udslag i væsentlig højere priser for forbrugerne, men man nærmede sig øjensynlig stærkt det tidspunkt, da dette ville ske. Det var også klart, at lønsatserne ikke længe ville kunne fastholdes på samme niveau som hidtil. Den forøgelse af pengeindtægterne, der bliver en følge af lønforhøjelserne, vil sammen med de stigende udgifter til forsvaret i den kommende tid have en tendens til at forstærke efterspørgselen efter varer til inve-

stering og forbrug samtidig med, at den civile produktion vil få vanskeligere kår, fordi oprustningen vil lægge beslag på en større andel af landets arbejdskraft og produktionskapacitet.

Oprustningens økonomiske følger.

Den 4. august offentliggjordes den engelske regerings svar på præsident Trumans forespørgsel til Atlantpagtlandene om deres bidrag til det fælles forsvar. Den engelske regering erklærede sig heri rede til under forudsætning af amerikansk hjælp at forøge forsvarsudgifterne til 3400 mill. £ i de kommende tre år, men efter at der er gennemført en forhøjelse af de militære lønninger, og tjenestetiden for de værnepligtige er forlænget fra 18 måneder til 2 år, regnes der nu med 3600 mill. £. Et forsvarsprogram af denne størrelse repræsenterer ifølge premierminister Attlees udtalelser i underhuset den 12. september hvad der kan gennemføres uden at gribe til kontrol med arbejdskraftens anvendelse og beslaglæggelse af allerede eksisterende eller opførelse af nye fabrikker.

Efter det oprindelige budget ville forsvarsudgifterne i finansåret 1950—51 udgøre ca. 780 mill. £, og i sammenligning hermed betyder det nye forsvarsprogram på 3600 mill. £ for tre år altså en samlet udgiftsforøgelse på 1260 mill. £, en stigning på over 50 %. For 1950—51 vil der dog ifølge finansminister Gaitskell kun blive tale om tillægsbevillinger på ca. 70 mill. £, hvorved statens samlede udgifter til forsvaret i indeværende finansår kommer op på ca. 850 mill. £. Af denne udgiftsstigning skyldes godt 30 mill. £ mandskabsforøgelsen og lønstigningerne, medens knap 40 mill. £ regnes at ville medgå til betaling for krigsmateriel i tiden indtil 31. marts 1951, men allerede i begyndelsen af september var der dog afgivet bestillinger til et beløb af over 50 mill. £. I det hele vil de 1260 mill. £ ifølge Gaitskell fordele sig med ca. en trediedel på forøgede personaleudgifter og udgifter til civilforsvaret og med ca. to trediedele — 850 mill. £ — på produktion af våben og krigsmateriel.

Spørgsmålet om finansieringen af oprustningen er udskudt til afgørelse senere, når omfanget af den amerikanske hjælp er kendt. Så længe dette ikke er tilfældet, mangler også en vigtig forudsætning for at kunne skønne over oprustningens økonomiske virkninger, men det kan dog nævnes, at finansminister Gaitskell har anslået, at der vil blive brug for 250.000 flere arbejdere i rustningsindustrierne. Hertil må lægges den arbejdskraft, der unddrages den civile produktion gennem forøgelsen af de væbnede styrker. Alene som følge af forlængelsen af tjenestetiden for de værnepligtige vil de civile erhverv i tiden oktober 1950—marts 1951 miste 77.000 mand.

Industriproduktionen.

Både det officielle indeks for industriproduktionen og det af London & Cambridge Economic Service beregnede har i den forløbne del af 1950 ligget på et højere niveau end i de tilsvarende måneder i 1949, jvfr. omstående diagram, og den væsentligste del af stigningen synes at skyldes større produktion pr. arbejdstime. I „Economic Survey" for 1950 var der regnet med en for-

Engelske [a]) *konjunkturtal.*

	Priser		Industriproduktion		Boligbyggeri[5]		Arbejdsmarked				Detailomsætning[8]	Udenrigshandel		Aktiekurser[11]
							Beskæftigelse[6]							
	Engrospriser[1]	Leveomkostninger[2]	Central Statistical Office[3]	London & Cambridge Economic Service[4]	Antal boliger under opførelse	Antal boliger fuldført	Samlet antal beskæftigede	Fabriksindustrien	Arbejdsløshed	Arbejdsløn[7]		Import[9]	Eksport[10]	
	1938 = 100 *	Juli 1914 = 100 *	1946 = 100 *	1946 = 100 *	1000 †	1000 *	Mill. †	Mill. †	1000 †	Sept. 39 = 100 *	1947 = 100 *	Mill £ *	Mill. £ *	1938 = 100 *
1938	100	156	—	—	—	30.0	17.9	6.8	1688	100	65	77	44	100
1945	167	203	—	—	26	0.2	16.3	6.8	103	150	76	92	38	127
1946	173	204	100	100	204	4.1	17.3	6.6	359	162	88	108	80	138
1947	189	203	108	109	253	10.5	18.6	7.1	256	168	100	149	100	145
1948	216	108	121	121	188	17.5	19.1	7.3	282	106	114	173	137	139
1949	227	111	129	129	195	16.0	22.2	8.3	243	109	125	189	154	132
Juli 1949	226	111	118	120	—	14.6	22.2	8.2	243	109	124	187	146	125
Aug. —	226	111	119	118	—	14.3	22.2	8.3	261	109	115	200	141	123
Sept. —	228	112	132	132	198	16.8	22.2	8.3	268	109	120	181	146	131
Okt. —	234	112	135	137	—	16.4	22.3	8.4	300	109	132	199	161	129
Nov. —	237	112	140	140	—	16.4	22.3	8.4	324	109	137	201	166	124
Dec. —	238	113	131	130	195	17.4	22.2	8.4	330	109	163	196	159	128
Jan 1950	241	113	135	134	—	14.3	22.3	8.4	372	110	115	201	182	127
Febr. —	242	113	141	139	—	14.1	22.2	8.4	373	110	122	182	161	129
Marts —	242	113	144	143	195	19.4	22.2	8.4	347	110	133	221	191	127
April —	246	114	135	132	—	14.9	22.3	8.4	329	110	131	211	156	129
Maj —	251	114	141	136	—	17.0	22.3	8.4	315	110	141	229	188	131
Juni —	252	114	142	141	199	18.1	22.4	8.4	282	110	134	239	182	138
Juli —	256	114	134	129	—	17.0	22.4	8.4	272	110	137	225	189	133
Aug. —	260	113	125	121	—	14.9	22.4	8.4	288	110	130	215	197	135
Sept. —	268	114	144	140	204	17.4	22.4	8.5	284	110	139	194	181	139

a) Priser, industriproduktion, arbejdsløn og udenrigshandel refererer til Det forenede Kongerige (England & Wales, Skotland og Nordirland), boligbyggeri, beskæftigelse og arbejdsløshed samt detailomsætning til Storbritannien (England & Wales, Skotland).

* Tallene for 1938 og 1945—49 (de første 6 rækker) er gennemsnit for 12 måneder.

† Tallene for 1938 og 1945—49 (de første 6 rækker) gælder for juli (beskæftigelse, arbejdsløshed) eller december.

[1] Board of Trade. [2] Ministry of Labour. Fra juni 1947 nyt indeks med basis juni 1947. [3] Inkl. rustningsproduktion („finished munitions"). [4] Ekskl. rustningsproduktion. [5] Ministry of Health. Permanente boliger. [6] Fra 1949 ny serie, der i modsætning til den tidligere omfatter privat hushjælp og beskæftigede over pensionsalderen (65 år for mænd og 60 år for kvinder). Desuden tælles nu halvdagsarbejdere som heldagsarbejdere. Til sammenligning anføres, at tallene efter den nye opgørelse medio juli 1948 var 21.9 og 8.1. [7] Ugentlige lønsatser. Fra juni 1947 nyt indeks med basis juni 1947, omfattende industri, landbrug, off. forsyningsvirksomheder, detailhandel m. m. [8] Varehuse, kædebutikker og brugsforeninger. [9] Generalindførsel. [10] Inkl. reeksport. [11] London & Cambridge Economic Service. Industriaktier den 15. i hver måned.

øgelse af produktiviteten med 3½ %, men så vidt man kan skønne har stigningen været betydelig kraftigere. Under forudsætning af at denne stigning fortsættes i de kommende år, vil oprustningen kunne gennemføres, uden at det går ud over den civile produktion i samme grad som rustningsproduktionen forøges. Selv om industriproduktionen som helhed på grund af større produktivitet skulle stige så stærkt, at stigningen helt ud svarede til udgifterne til oprustningen, må man dog gå ud fra, at det alligevel vil blive nødvendigt at indskrænke den civile produktion på en række områder. For det første falder hovedparten af bestillingerne af våben og krigsmateriel på nogle få industrigrene, og selv om der blandt disse findes nogle af dem, der har kunnet opvise de største stigninger i produktiviteten, f. eks. automobilindustrien, må man for det andet regne med, at omstillingen til rustningsproduktion i hvert fald en overgang vil føre til mindsket produktivitet.

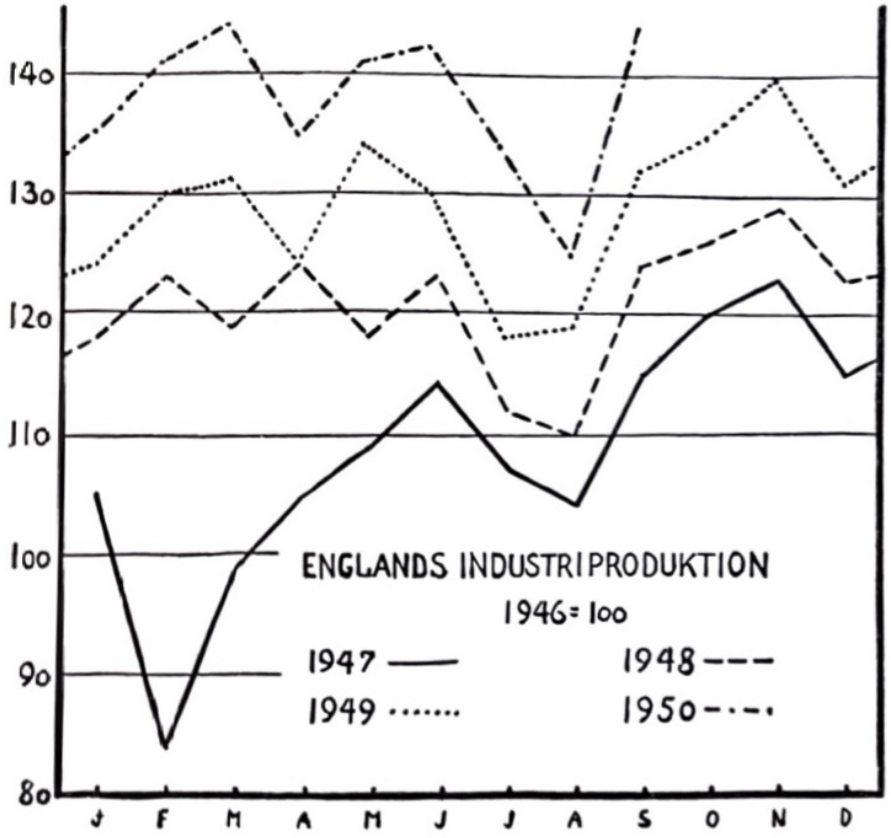

Som følge af opgangen i produktionen har industriens kulforbrug været stigende, og det samlede indenlandske forbrug var i de første 9 måneder af 1950 ca. 4 mill. tons større end i de tilsvarende måneder i 1949. Heroverfor stod en produktionsforøgelse på kun ca. 1.8 mill. tons. For at sikre forsvarlige lagre ved vinterens begyndelse viste det sig derfor nødvendigt at holde igen på eksporten, der i første halvår var ca. 1.4 mill. tons større end i første halvår 1949, men derefter i de næste 3 måneder reduceredes med omtrent lige så meget i forhold til det samme tidsrum i 1949. Der synes herefter ikke at være megen udsigt til, at eksporten i 1950 kan nå op på de planlagte 22 mill. tons mod 19.3 mill. tons i 1949. Årsagen til, at kulproduktionen stagnerer trods stadig stigende mekani-

sering, er nedgangen i antallet af minearbejdere, der ved udgangen af september var faldet til under 690.000, det laveste tal i indeværende århundrede. Et år i forvejen var tallet ca. 710.000. Et forslag fra National Coal Board om at antage 5—6000 italienske minearbejdere har været til drøftelse i National Union of Mineworkers, som imidlertid ikke hidtil har taget endelig stilling til spørgsmålet.

Fortsat stigning i £-områdets guld- og dollarbeholdning.

Med de voldsomme prisstigninger på uld, tin, gummi og andre råvarer var det at vente, at sterlingområdets guld- og dollarreserve ville vise en ny opgang i juli kvartal. Dette blev også tilfældet, idet den pr. 30. september er opgjort til 2756 mill. $, 334 mill. $ mere end tre måneder i forvejen og over dobbelt så meget som umiddelbart før devalueringen. Stigningen i juli kvartal var næsten 100 mill. $ mindre end stigningen i april kvartal, men dette kan, som det vil ses af nedenstående oversigt, forklares ved en tilsvarende nedgang i Marshallhjælpen. Iøvrigt er tilvæksten i sterlingområdets guld- og dollarbeholdning i den sidste tid blevet forstærket ved den spekulation i en genopskrivning af pundet, der er opstået. Dette har ikke blot medført en tendens til at udskyde betalingen for importen og en tilsvarende tendens hos eksportører og andre til at fremskynde hjemtagningen af deres dollartilgodehavender, men har også fremkaldt en tilstrømning af udenlandsk kapital, idet der regnes med muligheden af senere at kunne sælge sterling igen til en højere kurs og således opnå en større eller mindre gevinst.

Ændringerne i sterlingområdets guld- og dollarbeholdning.
(Mill. $)

		Beholdning ved period. beg.	Beholdning ved period. slutning	Tilvækst	Heraf: Den canadiske kredit	Dollarlån i den int. valutafond	Marshallhjælp	Rest[1]
Januar kvart.	1949...	1856	1912	56	30	32	324	÷330
April „	„ ...	1912	1651	÷261	30	—	341	÷632
Juli „	„ ...	1651	1425	÷226	29	—	284	÷539
Oktober „	„ ...	1425	1688	263	27	20	247	÷ 31
Januar „	1950...	1688	1984	296	27	—	229	40
April „	„ ...	1984	2422	438	18	—	240	180
Juli „	„ ...	2422	2756	334	—	—	147	187

[1] Det såkaldte dollarunderskud eller -overskud, d.v.s. saldoen på betalingsbalancens løbende poster plus nettoresultatet af kapitalbevægelser.

Udenrigshandel og betalingsbalance.

En af grundene, omend ikke den vigtigste, til stigningen i sterlingområdets guld- og dollarbeholdning, er den forøgelse af Englands egen eksport til U.S.A. og Canada, som har fundet sted siden devalueringen. Medens eksporten til

Nordamerika i de første 9 måneder af 1949 havde en værdi af 384 mill. $, udgjorde den i de samme 9 måneder i 1950 558 mill. $. I samme tidsrum steg den engelske eksport som helhed fra 1358 til 1625 mill. £ og importen fra 1686 til 1910 mill. £, hvorved importoverskudet gik ned fra 328 mill. til 285 mill. £. Der foreligger nu også en opgørelse af Englands betalingsbalance for første halvår 1950. På de løbende poster var der i denne periode et overskud på 52 mill. £, der fremkommer som forskellen mellem et overskud på de „usynlige" poster på 160 mill. £ og et underskud på handelsbalancen på 108 mill. £. I det foregående halvår var de tilsvarende tal ÷ 54, 50 og ÷ 104 mill. £. Hele fremgangen skyldtes altså de „usynlige" poster, hvilket bl. a. må ses i forbindelse med, at en stor del af de rente- og dividendebetalinger m. m., som England må præstere, sker i devaluerede pund, medens omvendt mange af de tilsvarende betalinger, som England modtager, sker i dollars. En særlig stærk stigning fandt sted på posten „andre løbende indtægter (netto)", der bl. a. omfatter de fortjenester, som engelske firmaer i det øvrige sterlingområde har opnået ved salg af råvarer på udenlandske markeder.

Englands betalingsbalance.
(Mill. £)

Løbende udgifter:	1. halvår 1949	2. halvår 1949	1. halvår 1950
Import (f.o.b.)[1]	958	1007	1150
Skibsfart, brutto	95	97	96
Renter, dividender m. m., brutto ...	52	53	55
Turister, brutto	27	46	32
Arv, gaver m. m., netto	18	13	8
Regeringsbetalinger, netto	64	76	63
Ialt	1214	1292	1404
Løbende indtægter:			
Eksport (f.o.b.)	915	903	1042
Skibsfart, brutto	142	138	153
Renter, dividender m. m., brutto ...	78	89	98
Turister, brutto	20	24	26
Andre løbende indtægter, netto	75	84	137
Ialt	1230	1238	1456
Over- eller underskud på de løbende poster	+16	÷54	+52
Heraf:			
Handelsbalancen	÷43	÷104	÷108
„Usynlige" poster	+59	+ 50	+160

[1] Medens importværdien i handelsstatistiken inkluderer fragt og forsikring, opføres udgifterne hertil ved opgørelsen af betalingsbalancen under de pågældende „usynlige poster".

Opdeler man betalingsbalancen efter valutaområder, vil man se, at forbedringen i den totale stilling er nettoresultatet af fremgang i forhold til dollar-

området og Marshall-landene og en forringet stilling over for de øvrige hovedområder. Underskudet over for dollarområdet gik således ned fra 160 til 52 mill. £, ligesom underskudet over for Marshall-landene i sidste halvår 1949 forvandledes til et betydeligt overskud i første halvdel af 1950. Derimod var der en ret betydelig nedgang i overskudet over for de øvrige sterlinglande, hvis pundtilgodehavender (sterling balances) i London fra 1. jan. til 1. juli 1950 forøgedes med 200 mill. £ til 2497 mill. £. Da disse lande i løbet af denne periode har haft et underskud på 80 mill. £ på de løbende poster over for England, er den nævnte stigning i deres pundtilgodehavender på 200 mill. £ udtryk for, at deres dollaroverskud, som er indgået i det samlede sterlingområdes dollarreserver i London, har været 280 mill. £. Andre landes pundtilgodehavender gik i samme tidsrum ned med 69 mill. £, således at Englands samlede kortfristede sterlinggæld ialt forøgedes med 131 mill. £ til 3471 mill. £.

Englands betalingsbalance med de forskellige landområder.
(Mill. £)

Over- eller underskud på løbende poster over for	1. halvår 1949	2. halvår 1949	1. halvår 1950
Dollarområdet	÷142	÷160	÷52
Andre lande på den vestlige halvkugle	+ 27	+ 20	÷ 2
Sterlingområdet	+135	+120	+80
Marshall-landene	+ 11	÷ 29	+51
Øvrige lande	÷ 15	÷ 5	÷25

I forbindelse med omtalen af betalingsbalancen kan nævnes en opgørelse af Englands oversøiske investeringer, som nylig er foretaget af Bank of England i fortsættelse af de undersøgelser, der i en række år før krigen blev foretaget af Lord Kindersley og offentliggjort i „Economic Journal". Undersøgelsen holder sig — ligesom Lord Kindersley's — til den nominelle kapitalværdi af investeringer i værdipapirer, der noteres eller handles uofficielt på børsen i London eller på anden måde er denne bekendt, men den er noget mere fuldstændig.

Medens Lord Kindersley således havde anslået Englands udenlandske investeringer ved udgangen af 1938 til 3324 mill. £, er Bank of England kommet til tallet 3546 mill. £ på dette tidspunkt. Ved udgangen af 1948 var den nominelle værdi af investeringerne faldet til 1960 mill. £, men indtægten var kun gået ned fra 155 mill. £ i 1939 til 116 mill. £ i 1948, idet det navnlig er obligationer med forholdsvis lav rente, der er blevet afhændet, og det gennemsnitlige udbytte af aktierne, der i 1948 udgjorde 46 % af den samlede kapital mod 36 % ti år tidligere, var steget.

Lønforhøjelser.

Som nævnt må man regne med en række større eller mindre lønstigninger i de kommende måneder. På fagforeningskongressen i Blackpool i begyndelsen af september vedtoges en resolution, der opfordrede generalrådet til at opgive bestræbelserne for at bremse lønstigninger og henstillede til regeringen ved lov

at indføre kontrol med aktieselskabernes fortjenester. Siden da er der kommet adskillige nye krav om lønforhøjelser til dem, der i forvejen var fremsat, og i nogle tilfælde er de allerede blevet imødekommet i større eller mindre udstrækning. Landarbejdernes minimalløn vil således blive sat op med 6 s. om ugen, og minearbejderne vil få en lønforhøjelse på ialt ca. 3.5 mill. £ om året. Desuden kan nævnes, at byggefagene forlanger 6 d. mere i timen, og at arbejderne i maskinindustrien m. m., der tidligere på året havde stillet krav om 1 £ mere pr. uge (omend de forkastede et forslag om at gå i strejke på dette spørgsmål) fornylig har afvist et tilbud om 11 og 8 s. om ugen for henholdsvis faglærte og ufaglærte arbejdere. Jernbanerne og de andre nationaliserede transportvirksomheder, der i 1949 havde et nettounderskud på 20.8 mill. £ mod 4.7 mill. £ i 1948, og som trods forhøjelse af godstaksterne også venter et stort underskud i 1950, er også stillet over for krav om lønforhøjelser.

VALUTAOPSKRIVNING OG PENGESANERING I POLEN

Inflationen under krigen og i de første år derefter gik meget vidt i Polen. Ifølge det officielle leveomkostningsindeks var priserne i Warzawa i 1947 i gennemsnit ca. 120 gange så høje som før krigen og fra 1947 til begyndelsen af 1950 var de yderligere steget med ca. 17 %. Dette er den baggrund, mod hvilken det polske parlament den 29. oktober 1950 vedtog en lov, der knyttede den polske valuta til guldet og fastsatte guldindholdet af en zloty til 0.222168 g fint guld, hvilket er det samme som i februar blev fastsat for rublen. Indtil da havde kursforholdet mellem den polske og den russiske valuta været 1000 zloty = 13.25 rubler, men blev derefter 1000 zloty = 10 rubler, og for fremtiden er kursen altså 1 zloty = 1 rubel. Overfor dollars er den nye kurs 4 zloty = 1 $ mod hidtil 400 zloty = 1 $, og en tilsvarende forhøjelse af zloty'ens kurs har naturligvis fundet sted over for de andre vest-valutaer.

Opskrivningen af zloty'en ledsagedes af en drastisk reduktion af pengemængden, idet der gennemførtes en ombytning af de gamle pengesedler med nye i forholdet 100: 1 samtidig med, at tilgodehavender i banker og sparekasser blev nedskrevet tilsvarende, dog således, at indskud på under 100.000 zloty kun reduceredes i forholdet 100 gamle zloty = 3 nye. Lønningerne omregnedes ligeledes til de nye pengeenheder i forholdet 100: 3, og det er hensigten, at priserne skal nedsættes tilsvarende. For så vidt dette sker, vil lønmodtageren altså kunne købe det samme for sin lon som for. Derimod formindskes købekraften af eksisterende likvide beholdninger og større pengeformuer, der holdes i form af bank- og sparekasseindskud, med ⅔; dette må have en stærkt hæmmende virkning på eventuelt luksusbetonet forbrug, såvel som på privat investeringsvirksomhed, såfremt en sådan iøvrigt har haft mulighed for at gøre sig gældende. Herigennem må en deflatorisk virkning udløses, såfremt der ikke træffes modgående forholdsregler i form af større offentlige investeringer. Den omstændighed, at ombytningen af sedler og nedskrivningen af større bank- og

sparekasseindskud sker i et ugunstigere forhold end omskrivningen af små bank- og sparekasseindskud og lønninger og priser, viser, at foranstaltningerne forfølger et politisk formål, hvilket for øvrigt også fremgår direkte af udtalelser af finansminister Dabrowski i parlamentet. De, der i første række rammes ved, at de gamle pengesedler nedskrives med 99 %, er bønderne, og regeringen regner formentlig med, at den ved at konfiskere størstedelen af deres kontante formuer kan fremskynde kollektiviseringen af landbruget.

Den højere zloty-kurs vil ikke få indflydelse på handelen med de pågældende lande, der foregår i dollars, sterling eller andre udenlandske valutaer og i henhold til statsaftaler om priser og mængder. Når de udenlandske valutakurser har kunnet nedsættes til 1 % af deres hidtidige niveau, medens pris- og omkostningsniveauet kun reduceres til 3 %, skyldes det også, at hele udenrigshandelen er under det offentliges kontrol. I et land, hvor udenrigshandelen er på private hænder, ville antagelig enhver eksport være blevet umuliggjort gennem sådanne foranstaltninger.

10.11.1950.

DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I DANMARK

Perioden fra begyndelsen af august til slutningen af oktober bragte ikke nogen afklaring i den økonomiske politik. Efter den korte rigsdagssamling d. 8. og 9. august blev der udskrevet valg til folketinget til afholdelse d. 5. september; dette resulterede i en så jævnbyrdig konstellation mellem de forskellige partigrupper på rigsdagen, at der gik nogen tid, inden situationen var afklaret så vidt, at den socialdemokratiske mindretalsregering kunne fortsætte efter en mindre rekonstruktion. Først i oktober blev den nye rigsdag indkaldt, og under den politiske debat i forbindelse med finanslovforslagets fremsættelse så det ud til, at der skulle være mulighed for at opnå enighed på bredt grundlag om den økonomiske politik. Men inden forhandlingerne om de store problemer på dette område rigtigt var kommet i gang, trådte den socialdemokratiske regering tilbage efter at være kommet i mindretal i folketinget — fordi den modsatte sig fedtstofrationeringens ophævelse. Efter yderligere nogle dages forhandlinger udnævntes d. 30. oktober en ny mindretalsregering bestående af venstre og konservative med *Erik Eriksen* som statsminister. Medens denne udvikling stod på, var det umuligt at træffe foranstaltninger, som kunne bidrage til at lette den vanskelige betalingssituation over for udlandet.

Udenrigshandelens udvikling fra 1949 til 1950.

En gennemgang af eksportens og importens udvikling i den forløbne del af året vil vise omfanget af de problemer, som man står overfor, ligesom den kan klarlægge årsagerne til den stedfundne udvikling.

Af nedenstående tabel fremgår det, at værdien af importen i de første 10 måneder af 1950 lå 40 % højere end i de tilsvarende måneder i fjor, medens stigningen i eksportens værdi i samme periode kun var 32 %. Da eksporten i fjor kun var ca. 80 % af importen, er følgen, at merimporten er steget med 75 %.

Denne stærke forringelse af handelsbalancen skyldes først og fremmest en for Danmark yderst *ugunstig udvikling af bytteforholdet over for udlandet.* Index for importpriserne er fra august 1949 (sidste måned før devalueringen og laveste importpristal siden november 1947) til november 1950 steget fra 285 til 372 eller med godt 30 %. Samtidig er eksportpristallet faldet fra 308 til 300 eller med ca. 3 %, efter at det endog i perioden marts—juni havde været

nede på 286. Dette er ensbetydende med, at bytteforholdet er blevet forringet med ca. 25 % ($\frac{130 \div 97}{130}$). Forklaringen på importpristallets stigning ligger for en stor del i devalueringen; men de sidste ca. 45 points stigning skyldes dog og fremmest i devalueringen; men de sidste ca. 30 points stigning skyldes dog den opgang i råvarepriserne, som fulgte efter Koreakrigens udbrud og den tiltagende internationale spænding. Når eksportpriserne tværtimod er faldet, hænger det sammen med, at Danmarks vigtigste eksport — landbrugsprodukterne til England — i henhold til de bestående langtidsaftaler — er blevet sat ned i pris.

Den anden halvdel af tabellen viser da også et ganske andet billede end den første. I denne halvdel har man divideret de faktiske tal for importens og eksportens værdi måned for måned i perioderne jan.—sept. 1949 og 1950 med indextallene (1935 = 100) for henholdsvis import- og eksportpriser i de samme måneder. Man når herved til et tilsvarende udtryk for import- og eksportværdi målt i 1935-kr. (helt korrekt er denne beregning ikke, fordi priserne på de forskellige varer ikke har bevæget sig lige stærkt, samtidig med at udenrigshandelens sammensætning har forskudt sig; men som et groft udtryk for hovedtendensen kan beregningen dog anvendes). Man ser heraf, at indførselsværdien målt i faste 1935-priser kun er steget med ca. 23 %, medens eksportværdien er steget med hele 39 %; eksport*mængden* er således forøget betydelig mere end import*mængden*, men som følge af den uheldige forskydning i bytteforholdet er det som foran anført gået modsat med *værdien*.

Danmarks udenrigshandel jan.—sept. 1949 og 1950.

		Import	Eksport	Importoverskud
Løbende priser	jan.—okt. 1949	3425 mill. kr.	2810 mill. kr.	615 mill. kr.
	jan.—okt. 1950	4794 „	3716 „	1078 „
	stigning abs.	1369 „	906 „	463 „
	„ pct.vis	40 %	32 %	75 %
1935-priser	jan.—okt. 1949	1171 mill. kr.	921 mill. kr.	250 mill. kr.
	jan.—okt. 1950	1446 „	1284 „	162 „
	stigning abs	275 „	363 „	÷88 „
	„ pct.vis	23 %	39 %	÷35 %

Om udsigterne for en forbedring af bytteforholdet i den nærmeste fremtid er det uhyre vanskeligt at sige noget. Afsluttes Korea-konflikten inden for en nærmere fremtid, og indtræder der i det hele taget en afspænding i den internationale situation, skulle et fald i importvarernes priser vel være muligt; men i betragtning af de verdensomspændende oprustningsprogrammer er chancerne for en sådan udvikling næppe store. Hvad eksportpriserne angår, kan det nævnes, at man fra engelsk side under forhandlingerne med den danske erhvervsdelegation i oktober kategorisk afslog at forhøje smørprisen. Regeringen tog derfor sidst i oktober initiativ til at få spørgsmålet om det engelsk-danske

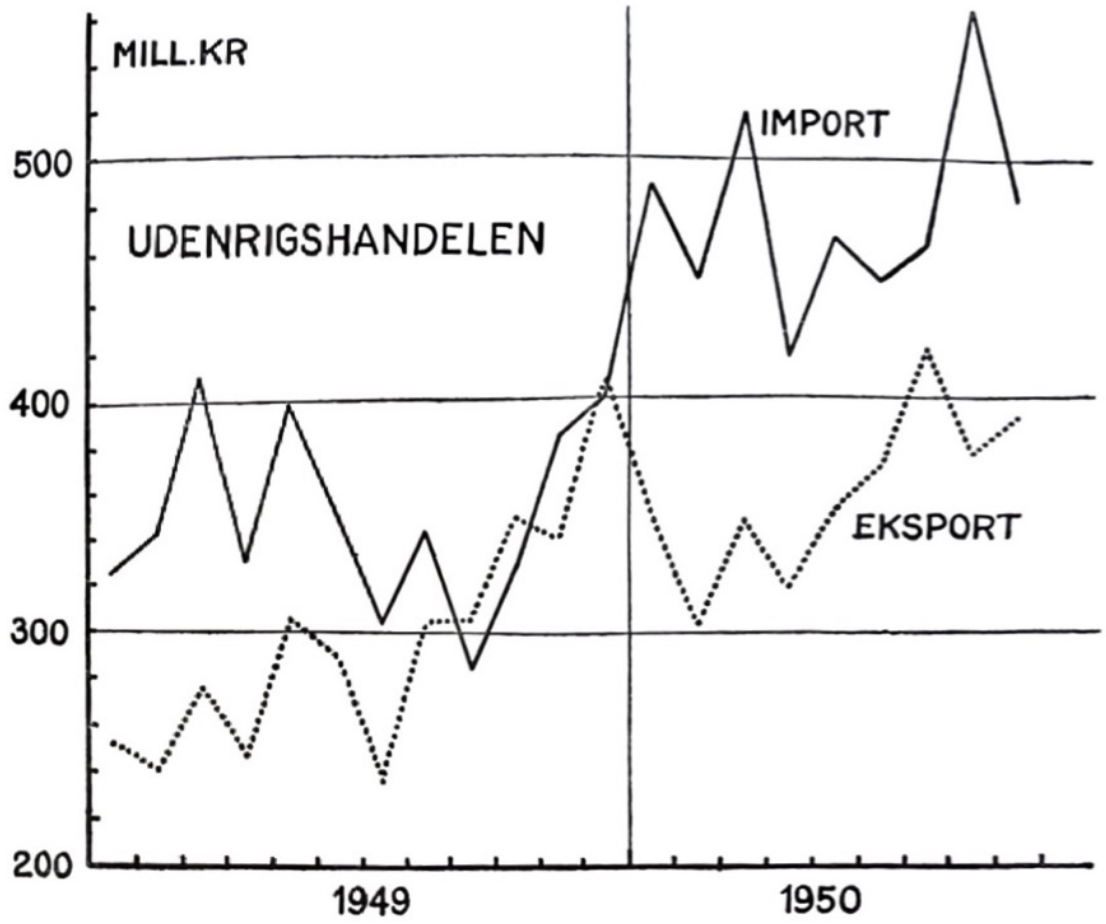

I oktober indsnævredes underskuddet på betalingsbalancen, idet importen beløb sig til 500 mill. kr., eksporten til 490 mill. kr.

bytteforhold behandlet på regeringsplanet; endnu er denne sag dog ikke kommet ud over forberedelsernes stadium. I den sidste tid har der også været forhandlet om baconprisen uden at noget resultat dog endnu er nået; fra dansk side har man forlangt den i henhold til langtidskontrakten maksimale prisforhøjelse på 7½ %, medens de engelske forhandlere har budt det halve; selv om tilførslerne af landbrugsprodukter til England fra dets dominions er svigtende, tør man dog næppe nære større forhåbninger om yderligere tilbud fra engelsk side.

I sammenligning med 1949 er der sket en meget betydelig forskydning både af eksportens og importens fordeling på valutaområder; nedenfor er givet en oversigt over denne udvikling.

Den mest iøjnefaldende nettoforandring er den meget stærke vækst i underskuddet over for „*andre O.E.E.C.-lande*" (d. v. s. excl. Storbritannien og Vesttyskland); som man ser skyldes denne forandring praktisk talt udelukkende stigning i importens værdi, medens eksportværdien er uforandret. Det er navnlig importen fra *Frankrig,* som er blevet stærkt udvidet — fra 156 til 441 mill. kr.; stigningen fordeler sig over en lang række varer: korn og foderstoffer, kemikalier og gødningsstoffer, garn og tråd, spindestoffer og metervarer, fast og flydende brændsel, jern og stål. Frankrig er som følge af denne udvikling blevet Danmarks vigtigste leverandør på det europæiske fastland. Derimod er Danmarks eksport til Frankrig kun steget fra 124 til 127 mill. kr. Til gengæld

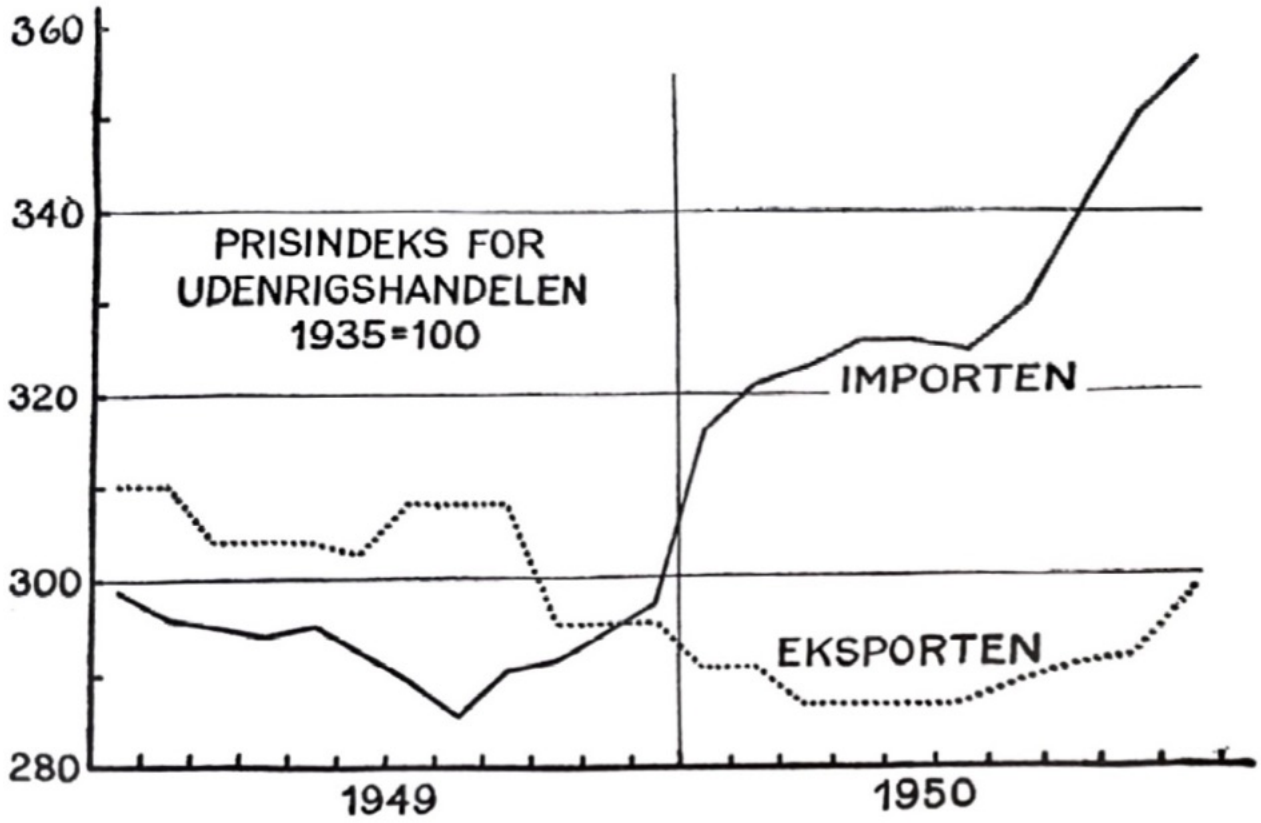

I november forringedes bytteforholdet yderligere; importpristallet blev 372, eksportpristallet 300.

Danmarks udenrigshandel jan.—okt. 1949 og 1950
fordelt efter områder (mill. kr. i løbende priser).

	Import			Eksport			Importoverskud		
	1949	1950	forandring	1949	1950	forandring	1949	1950	forandring
U.S.A.	566	452	÷ 114	25	63	+ 38	+541	+ 389	÷152
Vesttyskland for amerik. regning	—	—	—	67	27	÷ 40	÷ 67	÷ 27	+ 40
$-området iøvrigt	137	112	÷ 25	41	100	+ 59	+ 96	+ 12	÷ 84
Storbritannien og Nord-irland	1054	1537	+ 483	1279	1601	+322	÷225	÷ 64	+161
£-området iøvrigt	51	86	+ 35	79	102	+ 23	÷ 28	÷ 16	+ 12
Vesttyskland (bortset fra eksp. for am. regning)	80	442	+ 362	117	628	+511	÷ 37	÷ 186	÷149
Andre O.E.E.C.-lande (med kolonier m. v.)	1003	1529	+ 526	808	793	÷ 15	+195	+ 736	+541
Sovjetunionen og Østeuropa	463	456	÷ 7	260	252	÷ 8	+203	+ 204	+ 1
Spanien og kolonier ...	35	58	+ 23	23	22	÷ 1	+ 12	+ 36	+ 24
Andre lande uden for Europa	21	107	+ 86	56	70	+ 14	÷ 35	+ 37	+ 72
Færøerne og Grønland	15	15	0	55	58	+ 3	÷ 40	÷ 43	÷ 3
Ialt	3425	4794	+1369	2810	3716	+906	+615	+1078	+463

er Danmarks samhandel med *Belgien* blevet meget stærkt reduceret — importen fra 194 til 82 mill. kr. og eksporten fra 168 til 39 mill. kr.; nedgangen i importen falder for en del på de samme varer, som omfattes af den øgede samhandel med Frankrig; dette gælder først og fremmest jern og stål samt metervarer, garn og tråd. Importen fra de fleste andre O.E.E.C.-lande er steget, absolut set stærkest er stigningen i forhold til Norge, Sverige og Holland; fra Norge er importeret for større beløb gødningsstoffer og animalsk olie, fra Sverige mere træ og papir og flere maskiner og for Hollands vedkommende drejer det sig om tobak, kaffe, the, kemikalier og gødningsstoffer. Eksporten til Sverige er steget kraftigt (sukker), medens ændringerne over for de øvrige lande inden for O.E.E.C. er små.

Den stærke forringelse af handelsbalancen over for disse lande afspejler tildels det dårligere bytteforhold; men hertil kommer yderligere, at *liberaliseringen* af den intereuropæiske samhandel kun i ringe grad er kommet danske eksportvarer til gode. Dels er landbrugsvarer, der jo udgør den væsentligste del af Danmarks eksport, kun i ringe udstrækning overført til frilister i de øvrige O.E.E.C.-lande, dels møder flere af disse med meget høje toldsatser, medens den danske toldbeskyttelse er yderst beskeden. Ikke mindst i forhold til Frankrig er misforholdet grelt; ca. 70 % af den franske eksport til Danmark er på friliste, medens det tilsvarende tal for Danmarks eksport til Frankrig kun er ca. 5 %, hvortil kommer en kraftig toldbeskyttelse. Dette er baggrunden for det store underskud i samhandelen med Frankrig. Ved den handelsaftale, som for nylig er blevet afsluttet mellem de to lande for perioden 1. nov. 1950—31. sept. 1951 har man søgt i nogen grad at råde bod herpå, idet aftalen, der kun omfatter bundne varer, fastsætter danske eksportkontingenter på 200 mill. kr. (omfattende 10.700 tons smør, 2240 tons ost, mælkekonserves, fisk, øl, cement, maskiner m. v.), medens der kun er givet eksportkontingenter på ca. 140 mill. kr. til Frankrig (stål, tråd, uld, metervarer, biler, vin, maskiner). Desuden har Frankrig forpligtet sig til at give eksporttilladelse i det omfang, forholdene muliggør, for en række forsyningsmæssigt vigtige frilistevarer som korn, foderstoffer, kul, petroleum og valseværksprodukter.

Medens den betydelige import fra Frankrig må siges at være et nyt træk i dansk udenrigshandel i sammenligning med forholdene før krigen, er stigningen i samhandelen med *Vesttyskland* snarere udtryk for en tilbagevenden til mere normale forhold. I årene før krigen leverede Tyskland henved en fjerdedel af Danmarks samlede import og aftog knapt en femtedel af eksporten. I de første 10 måneder af 1950 har Øst- og Vesttyskland tilsammen leveret ca. 10 % af importen (heraf Vesttyskland alene ca. 9 %), medens de to områder har købt ca. 18 % af eksporten (Vesttyskland 17 %). Der er således et stykke vej igen, før Tyskland kommer til at spille samme rolle som handelsforbindelse som tidligere, men i sammenligning med den tilsvarende periode i 1949, hvor Tysklands andel i Danmarks import og eksport var henholdsvis ca. 3 % og ca. 5 %, er der dog tale om en betydelig fremgang. De største poster i den danske import fra Vesttyskland er nu som før krigen kul og koks, jern, stål og andre metaller samt arbejder heraf, maskiner, apparater og transportmidler samt kemikalier og gødningsstoffer, altså typiske industriprodukter.

Også eksporten omfatter nogenlunde de samme varegrupper som før krigen; vigtigst er levende hornkvæg, kød og flæsk m. v., smør, ost og æg, animalske og vegetabilske fedtstoffer, fiskeriprodukter og sukker, med andre ord overvejende fødevarer.

Den 16. oktober afsluttedes en handelsaftale mellem Danmark og Vesttyskland for året 1. nov. 1950—31. okt. 1951, hvorved man forudså en yderligere udvidelse af Danmarks eksport til godt 800 mill. kr. og af importen til ca. 700 mill. kr. Der regnedes således med en eksport på 30.000 tons smør, 25.000 tons æg, 25.000 tons ost, 15.000 tons flæsk og 200.000 stk. slagtekvæg foruden svinefedt, mælkekonserves, frø, frugt og grøntsager, fisk m. v. samt en række industriprodukter. Samtidig forpligtede Danmark sig til at udstede indførselsbevillinger for en række tyske produkter, som man fra tysk side er særlig interesseret i at eksportere, og Vesttyskland gav leveringstilsagn for kul og koks, valseværksprodukter, gødningsstoffer og kemikalier m. fl. varer. Den således planlagte udvidelse af samhandelen er imidlertid blevet bragt i fare som følge af en meget stærk vækst i Vesttysklands gæld til den europæiske betalingsunion, som har gjort det nødvendigt for Vesttyskland et gribe til drastiske midler for at begrænse importen; foreløbig er udstedelsen af nye importbevillinger til fisk og landbrugsprodukter fra de øvrige O.E.E.C.-lande, herunder også Danmark, blevet standset indtil videre; men efter at Vesttyskland d. 13. december har fået tildelt en ekstra kredit i betalingsunionen, regner man med, at bevillingsudstedelsen snart vil blive genoptaget. Man må dog påregne betydelige afsætningsvanskeligheder på det tyske marked i perioden fremover, et forhold, som yderligere vil bidrage til at besværliggøre oprettelsen af ligevægt på betalingsbalancens løbende poster.

Over for *£-området* er balancen blevet en del forringet; nok er eksportens værdi steget på trods af de faldende eksportpriser for landbrugsprodukter, idet de eksporterede mængder er blevet forøget; men importværdien er steget endnu kraftigere, og her har prisudviklingen som nævnt virket i modsat retning.

Derimod er balancen i forhold til *$-området* blevet væsentligt forbedret, omend eksportværdien stadig kun udgør ca. 35 % af importens værdi (mod 19 % i jan.—okt. 1949). Forbedringen skyldes både nedgang i importen fra U.S.A. og det øvrige dollarområde, og en stigning i eksporten til disse to områder. Derimod er eksporten til Vesttyskland for amerikansk regning gået ned som følge af bortfald af kornbytteforretninger. Nedgangen i importen såvel fra U.S.A. som fra de øvrige lande på den vestlige halvkugle falder i første række på korn og foderstoffer, hvor som nævnt bl. a. Frankrig er trådt i stedet som leverandør. Men også importen af kemikalier, jern og stål er i nogen udstrækning blevet lagt om fra $-området til Vesteuropa. Stigningen i eksporten til U.S.A. fordeler sig på mange forskellige varer — ost, kødkonserves, drikkevarer, huder og skind, kunstindustriprodukter, medens til gengæld æg- og smøreksporten er reduceret noget. Til de sydamerikanske stater er der eksporteret maskiner og cement i langt større målestok end sidste år, og til Venezuela hermetisk smør m. v. for ca. 20 mill. kr. mere end i fjor. Iøvrigt fordeler eksportudvidelsen sig på en mængde mindre poster. Det kan afsluttende nævnes, at hvis ikke prisen for brasiliansk kaffe var steget til mere end det dobbelte, ville

Danmark alt andet lige have haft et eksportoverskud over for $-området uden for U.S.A. af omtrent samme størrelse som det nuværende underskud på 12 mill. kr.

Faktisk ud- og indførsel sammenlignet med plantallene.

Sammenligner man tallene for den faktiske eksport med nationalbudgettets plantal, kommer man i de fleste tilfælde til det resultat, at der foreligger en overskridelse, jvf. nedenstående oversigt.

Eksport inden for visse hovedvaregrupper 1950.

	$^{2}/_{1}$—$^{3}/_{12}$		$^{48}/_{52}$ af plantal		overskridelse	
	1000 tons	mill. kr.	1000 tons	mill. kr.	1000 tons	mill. kr.
Smør	146.0	838[2]	138.5	815	+ 7.5	+23
Flæsk[1]	168.5	697[2]	156.9	664	+11.6	+33
Æg	86.5	301[2]	92.3	308	÷ 5.8	÷ 7
Ost	36.3	137[2]	24.9	104	+11.4	+33

[1] Plantallene er incl., de faktiske tal excl. konserves, hvorved overskridelsen bliver endnu større. [2] Handelsstatistikkens tal for jan.—okt. med et skønsmæssigt tillæg for de følgende 5 uger.

	jan.-okt. mill. kr.	10/12 af plantal mill. kr.	overskridelse mill. kr.
Okse- og kalvekød	229	101	+128
Sukker	85	48	+ 37
Fisk og fiskeprodukter	133	160	÷ 27

For importens vedkommende er der også tale om væsentlige overskridelser på en række områder. Relativt størst er de for spindestoffer, garn og tråd samt metervarer, bånd m. v., hvor man allerede for årets første 10 måneder var nået op på henholdsvis 441 mill. kr. og 303 mill. kr., medens plantallene for *hele* året var 351 mill. kr. og 264 mill. kr. Årsagen hertil må dels søges i, at de pågældende grupper for størstedelen har været på regional friliste, i forbindelse med den omstændighed, at prisstigningen på disse områder har været uforudset stærk, bl. a. som følge af den spændte internationale situation. Brændselsimporten er også væsentlig større end efter planen, idet dens værdi pr. 31. sept. androg 860 mill. kr. mod en planlagt import for hele året til en værdi af 833 mill. kr.

Betalingsbalancen.

Den stigning i importens værdi sammenlignet med 1949, som har fundet sted, hænger som nævnt for en stor del sammen med prisstigningen på verdensmarkedet. Frygten for fortsat stigende priser og i de sidste måneder også frygt

for nye kvantitative importrestriktioner har endvidere medført en tilbøjelighed til forcering af importen, der bl. a. har givet sig udslag i stigende lagre af fx. jern, stål, spindestoffer, garner m. v. Disse forhold i forbindelse med liberaliseringen, hvis virkninger ikke kunne overskues ved årets begyndelse, har medført, at de i det oprindelige nationalbudget opstillede skøn over importen ikke har holdt stik. Også eksporten er blevet noget større end anslået ved begyndelsen af året, hovedsagelig som følge af, at produktionen og dermed de varemængder, der har kunnet frigøres til eksport, har oversteget de oprindelige forsigtige skøn en del; derimod er der ikke tale om nogen væsentlig forskydning i priserne i forhold til de ventede.

I tabellen nedenfor er fra det i oktober udsendte supplement til nationalbudgettet gengivet en oversigt over de vigtigste poster på den løbende betalingsbalance, henholdsvis i 1949 og i 1950 ifølge det oprindelige og det reviderede skøn.

Betalingsbalancens løbende poster.
(Mill. kr.)

	1949	nationalbudgettets tal for 1950	revideret skøn for 1950
Eksport	3648	3874	4320
Fragter	650	733	800
Andre indtægter	542	535	680
Ialt	4840	5142	5800
Import	4275	5001	5670
Skibsudgifter	199	230	220
Andre udgifter	632	625	785
Ialt	5106	5856	6675
Underskud	÷266	÷714	÷875
heraf på handelsbalancen	÷627	÷1127	÷1350

Det fremgår heraf, at der nu regnes med et underskud på betalingsbalancens løbende poster på ca. 875 mill. kr. eller ca. 160 mill. kr. mere end ved årets begyndelse. Af dette underskud vil en del blive dækket af Marshall-hjælp, men man venter dog en nettoforringelse af valutastillingen på henved 500 mill. kr., hvilket er ca. 300 mill. kr. mere, end man regnede med ved årets begyndelse. Når denne difference mellem forventningerne med hensyn til valutastillingens udvikling er 140 mill. kr. større end differencen på skønnet over underskuddet på betalingsbalancens løbende poster, der som nævnt var ca. 160 mill. kr., skyldes det, at Marshall-hjælpen ikke er blevet udnyttet så hurtigt, som man oprindelig regnede med. Det kan tilføjes, at den nye regerings finansminister *Thorkil Kristensen* i forbindelse med de lovforslag, som nærmere skal omtales nedenfor, anslog det udækkede valutaunderskud for 1951 til ca. 800 mill. kr., hvis der ikke blev truffet foranstaltninger herimod.

Forringelsen af valutastillingen har givet sig udslag i, at bankernes nettogæld til udlandet er steget fra 415 mill. kr. ved årets begyndelse til 572 mill. kr. pr. 30. juni og 699 mill. kr. ved udgangen af oktober. I de sidste måneder er stigningstempoet dog aftaget kendeligt; i løbet af oktober steg nationalbankens nettogæld kun fra 649 til 703 mill. kr., medens de private bankers nettogæld ved begyndelsen af måneden på knapt 21 mill. kr. forvandledes til et nettotilgodehavende på 4—5 mill. kr. ved dens slutning. I november indtraf der endog for første gang i mange måneder en reel, omend beskeden nedgang i nationalbankens gæld, nemlig til 699 mill. kr. (opgørelse for de private banker for november foreligger endnu ikke). Årsagerne til denne ændring må sikkert søges dels i en almindelig sæsonmæssig forbedring af handelsbalancen, dels i en nedgang i spekulative varekøb i udlandet.

Hvad specielt forholdet over for den europæiske betalingsunion E.P.U. angår, kan det nævnes, at Danmark i løbet af de første 4 måneder (1. juli—31. okt.) har trukket 198 mill. kr., hvilket svarer til ca. 72 % af den første — guldfri — femtedel af landets kvota.

Renteudviklingen.

Siden diskontoforhøjelsen fra 3½ til 4½ % d. 4. juli har obligationskurserne været faldende til henimod slutningen af okt.; flere gange så det ud som om faldet ville standse, men hver gang kom kurserne på ny i skred nedefter, og kursindexet, der i juni lå på 103 (135=100), var for okt. nede på 97. Dette fald er ensbetydende med en stigning i den effektive rente fra ca. 4½ % til ca. 5 %. (Da den *pålydende* rente er et fast beløb, får man en højere *effektiv* rente af sine penge, hvis man køber, når kursen er lav). Et renteniveau på 5 % svarer nogenlunde til det før krigen normale. I forbindelse med den socialdemokratiske regerings afgang og den borgerlige regerings tiltræden faldt kurserne endnu nogle point, antagelig fordi børskredse regnede med, at den nye regering ville føre en noget mere restriktiv kreditpolitik end sin forgænger. (Når der i almindelighed næres forventninger om, at renten vil stige — obligationskurserne falde — vil obligationsejerne være tilbøjelige til at søge deres obligationer realiseret for senere at købe dem tilbage til den lavere kurs; på den anden side er der ingen, der er særlig ivrige efter at købe, og som følge af det stigende udbud og den ringe efterspørgsel kommer det ventede kursfald straks; spekulationen har altså ført til realisering af de forventninger, hvorpå den byggede). Denne spekulative reaktion var så stærk, at kurserne kun faldt forholdsvis lidt, da nationalbanken d. 2. november faktisk foretog en ny diskontoforhøjelse fra 4½ til 5 % efter nogle dage forinden at have standset genbelåningen af byggelån. Senere er der endog pånyt sket en mindre kursstigning, således at 4½ %-kreditforeningsobligationer i de åbne serier ligger omkring kurs 89—90, svarende til en effektiv rente ganske lidt over 5 %, medens 4 %- og 3½ %-obligationerne giver en lidt lavere rente. Et udtryk for det højere renteniveau er det også, at flere kreditforeninger har ladet åbne nye afdelinger med 5 %'s rente. Iøvrigt kan det nævnes, at de private banker fulgte nationalbanken og

satte deres udlånsrente op med ½ % dagen efter diskontoforhøjelsen, ligesom også nogle indlånsrentesatser forhøjedes.

Den økonomiske aktivitet i indlandet.

Efter en nedgang i feriemånederne juli og august steg *industriproduktionen* pány i september og oktober, hvor index blev 178 og 177 (1935 = 100), henholdsvis 1 og 2 points lavere end det hidtidige maksimum i maj, men 10 % højere end i samme måned i fjor. I gennemsnit ligger industriproduktionen for de første 10 måneder af 1950 på 165 mod 148 for de samme måneder i 1949, hvilket svarer til en stigning på 11—12 %. Størst stigning i sammenligning med sidste år udviser tekstilindustrien (ca. 18 %), antagelig som følge af de stærkt forbedrede råstoftilførsler; derefter følger næringsmiddel-, fodtøj- og beklædnings-, jern- og metal- samt transportmiddelindustrien, alle med ca. 12—13 % stigning; lavest ligger træindustrien, hvis produktion kun overstiger sidste års med 1 %.

Landbrugsproduktionen har i de sidste måneder været præget af den normale sæsonmæssige nedgang for mælk, smør og æg, medens kødproduktionen som sædvanlig om efteråret har været stigende. Sammenlignet med 1939 er der for produktionen taget som helhed en ubetydelig stigning (beregnet på årets 10 første måneder) — der er et lille overskud for flæsk, et lille underskud for æg og kød, medens mælkeprodukter — bortset fra ost, der er steget meget stærkt — er produceret i praktisk talt samme omfang som før krigen. Dette resultat er så meget mere bemærkelsesværdigt, som antallet af helårsarbejdere siden 1938—39 er reduceret fra ca. 300.000 til ca. 210.000 eller med 30 %, ligesom også tilførslen af udenlandske foderstoffer nu er langt lavere end før krigen. Også hornkvægsbestanden er mindre end før krigen, nemlig 3.044.000 mod 3.326.000 (15. juli); udbyttet pr. kreatur må altså være blevet en del forøget. Denne udvikling hænger bl. a. sammen med de stærkt forøgede *investeringer i landbruget*; således er antallet af ejendomme med ensileringsmuligheder fra juli 1949 til juli 1950 forøget med 14.000 til 75.000, hovedsagelig som følge af indretning af ca. 12.000 egentlige ensilagebeholdere; antallet af traktorer i landbruget er i samme periode forøget fra 12.500 til 18.000, ligesom også antallet af andre landbrugsmaskiner er blevet udvidet. Svinebestanden var i november nået op på 3.627.000 stk.

Byggeriet har gennem den forløbne del af året ligget en ubetydelighed lavere end i fjor, både hvad angår antallet af lejligheder under opførelse og af lejligheder, der er blevet påbegyndt.

Arbejdsløsheden har i de sidste måneder ligget noget højere end i sommermånederne, men den faldt i løbet af oktober — omend kun med 0.2 % — hvilket er noget ganske usædvanligt på denne årstid, og ved udgangen af november var den kun nået op på 7.6 % (samtlige ledige). Det er ikke blot lavere end i fjor ved samme tid, da tallet var 9.9 %, men også lavere end i nov. 1948. Dette tyder på, at de sidste års stigende tendens i ledigheden er slået om; men om denne nye tendens vil holde sig i tilfælde af, at der gennemføres en mere restriktiv kredit- og finanspolitik, turde dog være tvivlsomt.

Tendensen på *aktiemarkedet* var indtil et lille stykke ind i oktober overvejende stigende, således som tilfældet også har været siden midten af 1949; i det store og hele synes børsen således at have bedømt de fremtidige indtjeningsmuligheder gunstigt, bl. a. formentlig på grund af forventninger om stigende priser. Dermed er dog ikke sagt, at udviklingen har været præget af ro; tværtimod har en række både inden- og udenlandske begivenheder fremkaldt ikke uvæsentlige udsving i kurserne. Stærkest påvirket har rederiaktierne været, idet den stigning i fragtraterne, som *Koreakonflikten* har fremkaldt, har trukket disse papirer med op, undertiden i kraftige spring; periodevis er der dog også forekommet betydelige fald, når det så ud til, at krigen var ved at blive afsluttet. Også rygterne om en *revaluering af sterling,* der tog fart i løbet af september, har øvet en vis indflydelse; i forventning om, at kronen ville følge med op og afsætningsmulighederne for danske varer derved blive forringet, holdt køberne sig tilbage, og kurserne faldt i sidste halvdel af september; da rygterne derefter pånyt stilnede af, steg kurserne igen først i oktober. Endelig har den skiftende bedømmelse af den *indenrigspolitiske situation* gjort sig gældende; når der ventedes indgribende penge- og finanspolitiske foranstaltninger, faldt kurserne, medens de steg igen, hvis forventningerne i denne henseende atter ændredes. I løbet af okt.—nov. var den nedadgående tendens fremherskende, og index for bank-, rederi- og industriaktier faldt henholdsvis 7, 13 og 13 points. Til en særlig kraftig nedgang kom det i den første uge af november, da diskontoforhøjelsen indtraf, og da den nye regerings planer om kraftige forbrugsbegrænsende skatter begyndte at tage form; adskillige papirer — særlig industriaktier — faldt i denne uge 10—20 points. Senere har de fleste pånyt rettet sig en del. Jvf. iøvrigt nedenstående diagram.

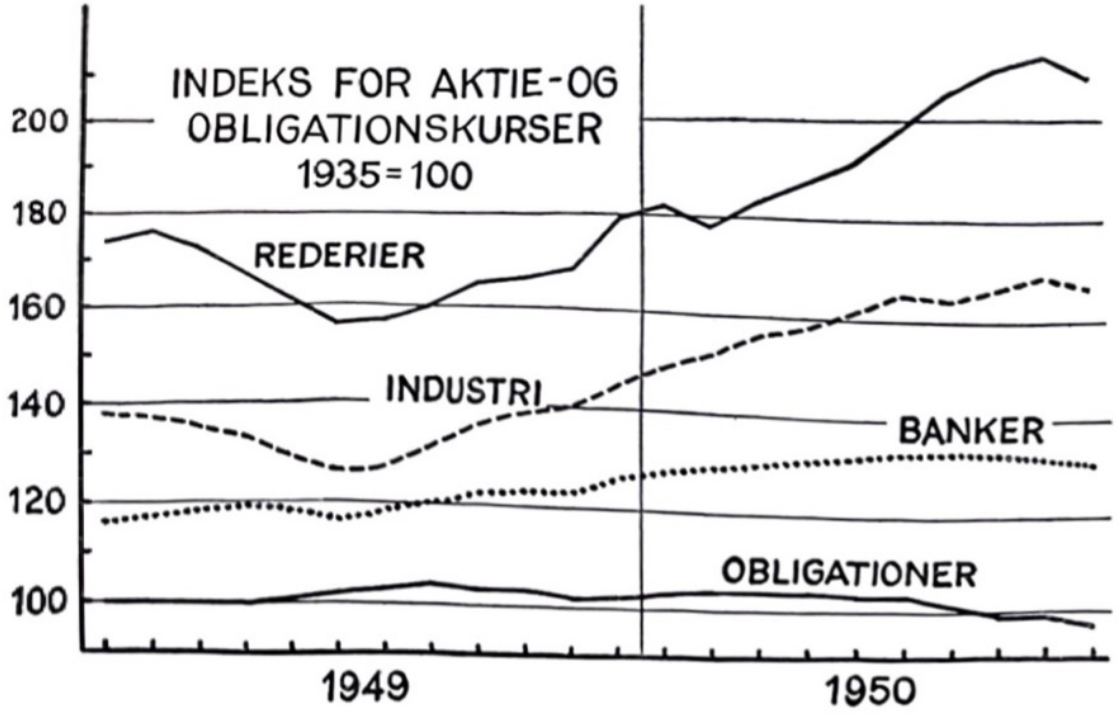

I november fortsætter kursfaldet på alle områder. Rederiaktier faldt til 200, industriaktier til 156, bankaktier til 125 og obligationer til 95.

Prisudviklingen.

Index for *engrospriserne,* der, efter at devalueringens direkte virkninger i løbet af forsommeren var ebbet ud, lå på 283 i juni, er som følge af Koreakonflikten og oprustningen steget til 317 i november — d. v. s. med ca. 12 %. Stigningen har været ret ujævnt fordelt. Stærkest har den været for tekstil og konfektion (+ 23 %), træ og papir (+ 23 %) samt vegetabilske levnedsmidler (+ 16 %); kun en enkelt gruppe — gødningsstoffer — viser en mindre nedgang (÷ 4 %). Gennemgående er råvarer og halvfabrikata steget mere end færdigvarer (14 % mod 12 %), og importvarer mere end eksportvarer (14 % mod 5 %).

Detailpristallet udviste den kraftigste stigning siden den udprægede inflationsperiode i 1940—41, idet det fra juli til oktober gik i vejret med 10 points til 333 (1914 = 100). Næsten alle varegrupper var steget; af størst betydning var opgangen for kød og flæsk m. v., klæder og møbler. Kun brændsels- og belysningsudgiften faldt en smule som følge af lavere koks- og elektricitetspriser. Oktoberpristallet er ikke lønregulerende; men der er næppe udsigt til, at januartallet vil blive lavere, snarere tværtimod.

Forliget om den økonomiske politik.

I sidste halvdel af november gennemførtes endelig ved et forlig mellem de to nye regeringspartier på den ene side og socialdemokratiet og de radikale på den anden side et kompleks af økonomiske love, der tog sigte dels på at forbedre valutastillingen, dels på at tilvejebringe dækning for de tidligere vedtagne forsvarsudgifter. I den sidste del af forliget deltog de radikale ikke, ligesom de tog afstand fra enkelte af de øvrige bestemelser.

Komplekset omfattede følgende love:

A. Love om indirekte skatter. Vedtaget d. 19. november.

	beregnet årligt provenu
1. Lov om ændringer i forbrugsafgiftslovene og toldloven (gældende fra 20. nov. 1950 til 31. marts 1952).	
a. Forhøjelse af afgiften af cigaretter med 2—2½ øre pr. stk., af røgtobak med 5,50—10,00 kr. pr. kg., af cigarer og cigarillos med 1½ øre pr. stk.	ca. 113 mill. kr.
b. Omlægningen af beskatningen af stærke drikke, med den virkning, at skatten af pilsner- og lagerøl stiger med ca. 2 øre pr. flaske og for øvrige stærke drikke med omkring 1 kr. pr. flaske	ca. 35 „
c. Forhøjelse af omsætningsafg. af motorkøretøjer til det dobbelte	ca. 14 „
d. Forhøjelse af papirafgiften (undtagen af papir til dagblade og til den periodiske presse med fagligt, videnskabeligt, politisk og kulturelt stof) med 10 øre pr. kg.	ca. 10 „
e. Forhøjelse af chokoladeafgiften fra 50 til 55 %	ca. 25 „
f. Forhøjelse af en række toldsatser (pelsskind, buntmagerarbejder, krydderier m. v.)	ca. 3 „
	ca. 200 mill. kr.

2. Lov om omsætningsafgift af forskellige varer m. v. (gældende fra 20. nov. 1950 til 31. marts 1952).
   a. 20 % afgift af engrosprisen for gulvtæpper, grammofoner, pladespillere, fotografi- og filmsapparater, films, fyldepenne, pencils m. v.
   b. 15 % afgift af engrosprisen for kufferter, tasker, portemonæer, tegnebøger o. l., støvsugere o. l., køleskabe, lamper og lysekroner m. v.
   c. 15 % afgift af forbrugerprisen — ud over 300 kr. — for radiomodtagere og radiogrammofoner .....

   Ialt a+b+c ..... ca. 21 mill. kr.

   d. 3 øres afgift pr. tændstikæske og 2 kr. pr. cigartændere o. l. ..... ca. 9 „

   e. 30 øres afgift pr. jagtpatron ..... ca. 3 „

   ca. 33 mill. kr.

3. Lov om midlertidig tillægsafgift af visse motorkøretøjer.
   Fordobling af vægtafgiften af motorcykler, påhængsvogne og personautomobiler (undtagen rutebiler) for finansårene 1950—51 og 1951—52 ..... ca. 14 mill. kr.

4. Lov om afgift af rejsevaluta (gældende fra 20. nov. 1950 til 31. marts 1952).
   20 % afgift af fremmed valuta til rejsebrug o. l. ..... ca. 28 „

   Ialt indirekte skatter ..... ca. 275 mill. kr.

Størsteparten af provenuet skal anvendes til afskrivning på statens reguleringskonto i nationalbanken og på kontoen for udgifter i forbindelse med den tyske besættelse og dens afvikling; dog skal motorafgiften overføres til vejfonden, der kan disponere over beløbet med tilslutning af folketingets finansudvalg.

Finansministerens oprindelige forslag indeholdt også en årlig afgift på 25 kr. pr. telefonabonnement (beregnet provenu 12 mill. kr.) og en forhøjelse af the- og kaffetolden (20 mill. kr.), men disse dele af forslaget gled ud ved forhandlingerne på rigsdagen, ligesom papirafgiften blev nedsat betydeligt. Til gengæld kom forhøjelsen af chokoladeafgiften med, ligesom cigaretbeskatningen forhøjedes noget (samtidig med, at afgiften af cigarer m. v. reduceredes af beskæftigelsesmæssige hensyn), og den midlertidige vægtafgift af motorkøretøjer for 1950—51 blev opkrævet med dobbelt så meget som oprindelig foreslået. De vedtagne ekstraordinære afgifter skal ikke — som det oprindelig havde været tanken — holdes uden for ved beregningen af detailpristallet, og de får derfor indflydelse på pengelønningernes højde fra 1. april 1951.

B. Love om direkte skatter; vedtaget d. 25. nov. 1950.

1. Lov om udskrivning af en værneskat.
   Af skattepligtige indkomster over 8000 kr. udredes i skatteårene 1950/51—1952/53 værneskat efter en progressiv skala, begyndende med 10 kr. af 8000 kr. + 3 % af de næste 2000 kr. og endende med 20 % af indkomstdele over 300,000 kr. Kun for skatteåret 1951/52

opkræves skatten med det fulde beløb; for de to andre år med halvdelen. Raten for 1950/51 forfalder d. 1. marts 1951. For aktieselskaber m. v. opkræves værneskat i form af en 20 %'s forhøjelse af de gældende selskabsskatter.

Beregnet årligt provenu ..... 105 mill. kr.

2. Lov om tillægsindkomstskat for personer for skatteåret 1951—52.
10 % forhøjelse af den ordinære indkomstskat til staten i 1951—52, dog således, at der i det således beregnede beløb fradrages 200 kr.

Beregnet provenu ..... 28 „

Beløbet benyttes til afskrivning på statens reguleringskonto i nationalbanken og på kontoen for udgifter i forbindelse med besættelsen og dens afvikling.

C. Lov om bunden opsparing for skatteårene 1950—51 og 1951—52;
vedtaget d. 25. nov. 1950.
Personer under 65 år skal være pligtige til at foretage en opsparing, der stiger progressivt med den skattepligtige indkomst, efter at et særligt forsørgerfradrag på 2000 kr. samt ordinære børnefradrag er foretaget. Af således beregnet indkomst under 6000 kr. foretages ikke opsparing, af 6000 kr. opspares 100 kr. og af indtægtsandele over 100,000 kr. 10 %. Opsparingsbeløbet for 1950/51 forfalder 1. maj 1951, for 1951/52 1. nov. 1951.
Beløbene indbetales på spærret konto i en bank eller sparekasse, der forrenter dem med 4 %. Under særlige omstændigheder — navnlig hvis pågældende kan dokumentere, at han skal bruge det pålignede opsparingsbeløb til start, udvidelse eller modernisering af erhvervsvirksomhed, kan beløbet helt eller delvis frigives af finansministeren. Tilbagebetaling skal senest ske inden udgangen af 1958.
Også aktieselskaber m. v. skal foretage bunden opsparing, dog kun for 1951—52.

Beregnet provenu pr. år ..... 110 mill. kr.

D. Lov om bemyndigelse til optagelse af et forsvarslån på 150 mill. kr.;
vedtaget d. 25. november 1950.

Ved behandlingen på rigsdagen skete der også for de under B og C nævnte loves vedkommende forskellige ændringer. For det første bortfaldt regeringens oprindelige forslag om en „ungkarleskat" for skatteåret 1951—52 og om en merindkomstskat for personer, hvis skattepligtige indtægt for skatteåret 1951—52 (det vil som regel sige den i 1950 tjente indkomst) oversteg gennemsnittet af den skattepligtige indtægt for skatteårene 1948—49 og 1949—50. I stedet for denne sidste skat trådte den omtalte tillægsskat.

Desuden ændredes både forslaget om værneskatten, der var fremsat af den afgåede regering, og forslaget om den bundne opsparing på væsentlige punkter. Værneskattens skala kom til at begynde ved en skattepligtig indkomst på 8000 kr. i stedet for som oprindelig foreslået ved 10.000 kr., og provenuet forhøjedes fra 75 til 105 mill. kr. årlig; dette sidste var dog rent formelt, idet reglen om fradrag af sidste års skat i den skattepligtige indkomst, der af den afgåede regering var foreslået ophævet for denne skats vedkommende, blev bevaret, således at det totale provenu reelt set bliver det samme i begge tilfælde, hvorimod

fordelingen af byrden bliver ændret til gunst for de store indkomster. Desuden blev opkrævningsfristen udskudt nogle måneder.

Til gengæld blev tidspunktet for indbetalingen af den bundne opsparing fremskyndet, ligesom grundlaget for opsparingsbeløbets størrelse blev de skattepligtige indkomster i 1950—51 og 1951—52 i stedet for det sidste års indkomst alene. Den vigtigste ændring i denne lov var iøvrigt, at beløbene ikke skulle indbetales til statskassen, men til pengeinstitutterne, hvilket motiveredes med hensyn til disses likviditet.

En tanke om indførelse af en ekstraordinær grundskyld, som blev fremsat fra socialdemokratisk side under lovforslagenes 1. behandling i folketinget, vandt ikke fornøden tilslutning.

I forbindelse med skatteforhandlingerne rejstes også spørgsmålet om *priser, lønninger og avancer,* herunder om muligheden for en prisbinding for det indenlandske forbrug af smør, flæsk og æg i eet år. Landbrugsministeren kunne imidlertid ikke under de foreliggende omstændigheder tiltræde denne plan, og sagen blev derfor henvist til videre forhandling i forbindelse med andre bestræbelser for at stabilisere prisniveauet. Der var dog enighed i folketingsudvalget (bortset fra retsforbundets medlem) om nødvendigheden af, at priskontrolrådet med særlig årvågenhed følger udviklingen og om fornødent griber ind for at sikre rimelige priser og avancer. Endvidere opgaves som nævnt tanken om at holde de nye afgifter uden for pristallet. Det kan i denne forbindelse nævnes, at fagbevægelsens ledere og arbejdsgiverforeningens formand bestemt tog afstand fra en almindelig ophævelse af pristalsreguleringen for arbejdslønnen.

Et forhold, som også var genstand for livlig debat under og i tilknytning til skatteforhandlingerne, var spørgsmålet om *byrdernes fordeling* mellem de forskellige samfundsgrupper. Således hævdedes det fra mange sider, at landbruget burde bære en relativt stor del af byrden, fordi det i de senere år har haft særlig gode indtægter; udtryk herfor var bl. a. det socialdemokratiske forslag om ekstraordinær grundskyld og en bestemmelse i finansministerens forslag om merindkomstskat af større indkomster, hvorefter grænsen for de indtægter, der skulle rammes af skatten, var lavere i landkommunerne end i byerne. Fra landbrugets side protesteredes der imidlertid mod disse synspunkter, og noget fælles synspunkt nåede man ikke frem til. Som omtalt bortfaldt begge de nævnte forslag da også under forhandlingerne.

Virkningerne på Valutabalancen.

Som det fremgår af det foregående, vil der i den kommende tid blive inddraget købekraft fra befolkningen af en størrelsesorden på omkring 500 mill. kr. om året. Hertil kommer, at der påregnes gennemført besparelser på de offentlige budgetter på henved 100 mill. kr. årlig; til gengæld må der påregnes afholdt ekstra udgifter til militære formål af en lignende størrelse, således at befolkningens disponible indkomster gennem de omtalte foranstaltninger vil blive reduceret med ca. 500 mill. kr. om året.

Når man skal forsøge at bedømme, hvorledes dette vil virke på valuta-

balancen, der som nævnt påregnes at ville udvise et udækket underskud på henved 800 mill. kr. i 1951, når der ikke tages hensyn til de nævnte foranstaltninger, må man først undersøge, hvilken indflydelse det vil have på befolkningens forbrug, herunder specielt forbruget af importerede varer og af varer, som fremstilles her i landet, men som let kan finde afsætning på udenlandske markeder, hvis de ikke sælges til indenlandske forbrugere.

Da de direkte skatter og den bundne opsparing først og fremmest rammer de mere velstillede, der normalt præsterer en vis opsparing, må man regne med, at disse afgifter for en stor del kommer til at gå ud over opsparingen, medens forbruget reduceres tilsvarende mindre. Især må man vel formode, at en væsentlig del af den bundne opsparing — særlig i den form, som den nu har fået med indbetaling til pengeinstitutterne i stedet for til det offentlige — vil blive ordnet ved, at folk overfører midler, som de allerede har indestående i banker og sparekasser, til spærret konto; i så fald går forbruget ikke meget ned. De indirekte afgifter vil nok i noget højere grad bidrage til at presse forbruget ned, idet de jo i modsætning til de direkte kan undgås, hvis man undlader at forbruge; men der er dog intet til hinder for, at de også delvis betales ud af beløb, som ellers ville være blevet opsparet.

Nu er det jo imidlertid sådan, at den lange tid, som er hengået, siden den socialdemokratiske regering i august fremsatte sine forslag om indirekte skatter, har givet folk med store likvide beholdninger rigelig tid til at foretage hamstringsindkøb i stor målestok, hvilket må have bidraget til at nedbringe de handlendes lagre, såfremt ikke forventningerne om stigende priser på verdensmarkedet har tilskyndet til at forøge indkøbene i endnu hurtigere tempo, hvilket de sidste måneders relativt gunstige udvikling af valutastillingen ikke synes at tyde på. På de områder, hvor lagrene virkelig er blevet mindre, vil der formentlig være en tendens til at søge dem suppleret op til det tidligere niveau; men på den anden side — og dette er antagelig vigtigere — må de handlende og erhvervslivet i det hele taget regne med, at en stor del af forbrugerne er blevet så velforsynede med en række varer, at de ikke vil foretage større indkøb i den kommende tid. Hertil kommer, at de nye indirekte skatter kun er vedtaget for en periode af knapt halvandet år; for så vidt de handlende nu regner med, at befolkningen tror, at afgifterne ikke vil blive forlænget, og derfor er tilbøjelige til at udskyde sine indkøb til efter 31. marts 1952, vil det også formindske deres tilbøjelighed til at supplere lagrene op.

Til de usikkerhedsmomenter, som ligger i omfanget af indkomstreduktionens virkninger på forbrugets størrelse og dermed på de handlendes indkøbsdispositioner, kommer imidlertid yderligere et — nemlig usikkerheden med hensyn til, i hvilken udstrækning forbrugsnedgangen rammer på den ene side udenlandske varer og indenlandske varer, der let kan eksporteres, og på den anden side andre varer af indenlandsk oprindelse. Jo større den andel er, som falder på den første gruppe, des bedre for valutabalancen. I det omfang forbrugsnedgangen rammer den anden gruppe, vil antagelig den indenlandske produktion og beskæftigelse og dermed befolkningens indkomster gå ned; som følge heraf vil også forbruget, dels af indenlandske, dels af udenlandske varer blive yderligere reduceret, og man vil ad denne vej nærme sig til ligevægt på

valutabalancen, men altså på bekostning af en nedgang i den indenlandske beskæftigelse; i jo højere grad den primære forbrugsnedgang falder på varer af indenlandsk oprindelse, som ikke kan eksporteres, des mere omfattende må faldet i den indenlandske beskæftigelse blive. Det er dog tænkeligt, at en del af de ledigblevne arbejdere kan overflyttes til produktion af eksportvarer, eller varer der kan erstatte importerede, hvorved valutabalancen kan forbedres med mindre beskæftigelsesnedgang; det er imidlertid tvivlsomt, om arbejdsmarkedet er tilstrækkeligt smidigt til, at en sådan overflytning kan gennemføres i større skala.

Det kan dog nævnes, at der bl. a. inden for jernindustrien er truffet aftale om anvendelse af ufaglærte til enklere former for fagligt arbejde og om lempelser for oplæring af unge ufaglærte i faget. Endvidere beskæftiger den siddende arbejdsmarkedskommission sig med disse spørgsmål.

Det er klart, at de nævnte forhold indeholder så mange usikre størrelser, at det er yderst vanskeligt at skønne over, hvor meget forbruget af udenlandske varer vil blive reduceret; at der vil ske en vis nedgang, er der næppe tvivl om, bl. a. fordi de indirekte afgifter for en dels vedkommende er lagt på importerede varer, ligesom afgiften af turistvaluta direkte rammer valutaforbruget. Finansministeren udtalte ved sin forelæggelse af forslagene om de direkte skatter, at regeringen havde skønnet, at der for at opnå et forbedring af valutastillingen med 4—500 mill. kr., måtte inddrages et beløb på ca. 600 mill. kr. fra befolkningen — et skøn, som forekommer vel optimistisk.

Endelig er der grund til at pege på, at pengeopsugningen — herunder også forsvarslånet, når det måtte blive udbudt — vil have en likviditetsbegrænsende virkning, som også vil bidrage til at formindske den økonomiske aktivitet og dermed indkomstdannelse og forbrug. For så vidt angår den bundne opsparing, bliver denne virkning dog utvivlsomt ganske minimal, idet den omstændighed, at pengeinstitutterne skal yde en forrentning på 4 % af disse beløb, antagelig vil gøre dem mere tilbøjelige til at slække på udlånsvilkårene.

Indkomstudviklingen i 1951.

Som nævnt indebærer det økonomiske forlig en reduktion af befolkningens disponible indkomster med ca. ½ mill. kr. Imidlertid må man imødese, at pengeindkomsterne i løbet af foråret 1951 stiger væsentligt som følge af arbejdernes og tjenestemændenes overenskomst- og lovmæssige lønregulering på basis af januarpristallet; dette vil antagelig — bl. a. på grund af de nye indirekte skatter — blive en del højere end oktoberpristallet, med den følge, at lønmodtagere vil få 3—4 reguleringsportioner, svarende til en indkomstforøgelse på 3—400 mill. kr. pr. år. Da denne stigning væsentligst tilfalder mindrebemidlede, må man regne med, at den for størsteparten viser sig i en forøgelse af forbruget, hvorved virkningerne af de omtalte finanspolitiske foranstaltninger svækkes i betydelig grad.

Også for de erhvervsdrivende kan der tænkes at forekomme indkomststigning. Ganske vist har priskontrolrådet med henvisning til den omtalte udtalelse af folketingsudvalget om finanspolitikken sidst i november indført nye avance-

begrænsende bestemmelser for flere brancher, herunder bl. a. herrekonfektion; men disse vil dog antagelig kun hemme, men ikke udelukke pris- og indkomststigningen.

Andre faktorer, der påvirker valutabalancen.

Et af den nye regerings første skridt var at ophæve *smør- og margarinerationeringen*; efter de oplysninger, som i øjeblikket foreligger, synes det, at der som følge heraf er sket en forøgelse af smørforbruget med 25—30 % eller ca. 5000 tons årlig; dette indebærer et direkte valutatab på ca. 30 mill. kr. årlig; hertil kommer merudgiften til import af margarineråstoffer, der endnu ikke kan opgøres. På den anden side må man erindre, at denne forbrugsforøgelse antagelig vil bevirke en indskrænkning af forbruget af andre varer — herunder udenlandske — i en vis udstrækning, således at nettotabet af valuta bliver tilsvarende mindre — hvor meget mindre, er det umuligt at sige.

Såfremt oprustningskonjunkturen og dermed prisstigningstendenserne på verdensmarkedet fortsætter, vil dette også påvirke valutabalancen. På den ene side vil den omstændighed, at priserne *er højere,* nok i nogen grad hemme lysten til at importere; men på den anden side vil forventning om fortsat prisstigning antagelig virke i modsat retning. Til gengæld skulle det, at de store landes industri i højere grad omstilles til rustningsproduktion, skabe bedrede afsætningsvilkår for dansk industri, hverved valutabalancen vil blive forbedret.

Alt i alt tør man dog nok hævde, at udsigterne for valutabalancen trods de vedtagne finanspolitiske foranstaltninger ikke tegner sig særlig lyst.

Byggeriet.

Sidst i november udsendtes et cirkulære om forskellige ændringer i reglerne om statslån i henhold til byggestøttelovgivningen, hvorved der dels fastsættes maksimumsgrænser for håndværkerudgifterne i parcel- og rækkehuse, dels skete en forhøjelse af ydelserne af statslån til forretningsmæssigt og socialt byggeri med ½—1 % p. a. Som følge heraf vil der antagelig ske en vis nedgang i byggeriets omfang i den kommende tid; men det vil næppe få større følger for beskæftigelsen i byggefaget, idet arbejderne i vid udstrækning vil kunne blive beskæftiget ved de forestående militære anlægsarbejder.

Den økonomiske debat.

På baggrund af de problemer, som er omtalt i det foregående, kan det have interesse at fremhæve et par udtalelser fra regeringsside såvel som fra oppositionens. Fhv. statsminister *Hedtoft* fremsatte på De samvirkende Fagforbunds ekstraordinære generalforsamling d. 27 novmber den bemærkning, at socialdemokratiet ikke ville afslå at deltage i de forhandlinger om begrænsning af omkostningsniveauets stigning, som han ventede, men at det ville fremhæve,

at dette ikke alene er et spørgsmål om lønningernes højde, men også om avancerne, der i mange tilfælde holdes kunstigt oppe ved konkurrencebegrænsende aftaler. Endvidere kom han ind på det tidligere omtalte spørgsmål om fordelingen af byrderne og af den stigning i produktionen, som kan ventes på længere sigt, og spurgte, hvad regeringen vil gøre for at hindre, at landbruget fortsætter med at øge sine indtægter i en periode, hvor den øvrige befolkning må nedsætte sit forbrug. Endelig vendte han sig mod en politik, der ensidigt søger at løse problemerne ved at fremkalde arbejdsløshed. I denne sammenhæng er det bemærkelsesværdigt, at den konservative indenrigsminister *Aksel Møller* samme dag udtalte, at man ikke kunne ophæve lønningernes regulering efter pristallet, uden at der skete lignende indgreb overfor andre befolkningsgrupper; men navnlig var det interessant, at han på baggrund af faldet i bankernes kassebeholdninger i den sidste tid fandt anledning til at konstatere, at en yderligere kreditbegrænsning næppe kunne gennemføres uden uheldige følger for produktion og beskæftigelse. Da de konservative hidtil netop har været de ivrigste tilhængere af kreditpolitikken, synes der herigennem at være skabt muligheder for en tilnærmelse og en videregående enighed om den økonomiske politik.

Endelig kan det nævnes, at tanken om *kronehævning,* f. eks. til 18.16 kr. = 1 £, har været fremdraget — ikke i politiske kredse, men i „Finanstidende"; motiveringen herfor skulle først og fremmest være, at man herved ville kunne modvirke de udefra kommende prisstigninger; især pegedes der på, at en revaluering til 18.16 ville sænke detailpriserne med mere, end de indirekte skatter forhøjer dem og således bidrage til at stabilisere lønniveauet. For industriens vedkommende mentes revalueringen ikke at betyde nogen væsentlig svækkelse af rentabiliteten, dels på grund af de forventede gunstige afsætningsmuligheder, dels fordi også de importerede råvarer vil blive billigere regnet i danske kroner. Hvad landbruget angår, vil der naturligvis blive tale om en følelig indtægtsnedgang, som imidlertid vil blive koncentreret på de store kornsælgende brug, der netop har haft de gunstigste vilkår i de senere år, medens de små brug, der køber korn, vil få fordel af, at priserne både på importeret og hjemmeproduceret korn bliver lavere.

13.12.1950.

DE ØKONOMISKE FORHOLD I EUROPA I 1949

Referat af „Economic Survey of Europe in 1949"

(Fortsat)

KAPITEL 4.

Intereuropæisk handel og betalinger.

I modsætning til udviklingen i verdenshandelen steg handelen mellem de europæiske lande jævnt i 1949 og lå ca. 25 % over niveauet i 1948. Denne stigning var imidlertid meget ujævnt fordelt. Medens de fleste lande øgede deres eksport, modsvaredes dette i alt væsentligt kun af importstigning i nogle få lande. Det var karakteristisk, at Sovjetunionen aftog de østeuropæiske landes eksportforøgelse, medens Tyskland og England øgede deres import fra andre vesteuropæiske lande.

Devalueringen styrkede i almindelighed stillingen for de lande, som devaluerede 30 %, medens lande, der devaluerede mindre, oplevede et fald i eksporten. En anden vigtig ændring i årets løb var Tysklands nye handelspolitik, der medførte en betydelig importstigning, men en mindre eksportstigning.

Både den intereuropæiske handel med fødevarer og med industriprodukter steg i løbet af 1949. Stigningen i fødevareeksporten gik for størstedelen til England, hvilket medførte en styrkelse af den engelske forhandlingsposition, således at priserne i visse tilfælde blev nedsat. Dette var således tilfældet for dansk smør, for hvilket prisen nu ligger på omtrent samme højde som for australsk og new-zealandsk smør. Henimod årets slutning optrådte Tyskland imidlertid atter som importør af fødevarer, og i flere tilfælde overbød dette land England. Således betalte Tyskland 8,18 kroner pr. kg dansk smør i modsætning til England, der kun betalte 5,16 kroner. Denne prisforskel skyldes i første række Danmarks langtidskontrakt med England.

Sammenlignet med førkrigstiden var eksporten af forbrugsvarer lav, medens den var høj for kapitalgoder. Årsagen til den mindre forbrugsvareeksport er at søge i importlandenes valutaknaphed og deri, at disse lande under krigen og i de første efterkrigsår har udviklet hjemmeindustrier til erstatning for de dengang herskende mindre importmuligheder.

Stigningen i kapitalgodeeksporten gælder ikke forholdet mellem Vesteuropa og Østeuropa. Dette skyldes først og fremmest de vesteuropæiske eksportforbud, der formentlig har ramt de østeuropæiske lande hårdt. I Østeuropa er kun Czekoslovakiet, der ikke alene kan opveje indskrænkningerne i den vesteuropæiske eksport, eksportør af kapitalgoder i større omfang, medens Rusland formentlig i det væsentligste selv har brug for sin produktion af kapitalgoder.

Øst-vesthandelen.

Som korrektiv til den siden 1930 stedfundne udvikling i retning af national selvforsyning er Vesteuropa slået ind på større frihed i handel og betalinger, medens Østeuropa har valgt det andet alternativ: koordineret økonomisk planlægning og øget kontrol.

Såvel de østeuropæiske landes eksport af foderstoffer og råmaterialer til Vesteuropa som Vesteuropas eksport af færdigvarer til Østeuropa lå også i 1949 langt lavere end før krigen. I det omfang, der overhovedet er sluttet handelsaftaler for 1950, viser disse, at man heller ikke påregner nogen synderlig udvidelse i 1950.

Handelen mellem Øst og Vest synes fremover at ville ligge langt under førkrigsniveauet, som i sig ikke betegner noget maksimum af, hvad der vil kunne nås. Grænsen herfor sættes ikke af Vesteuropas leveringsmuligheder med hensyn til maskiner etc., men snarere af Østeuropas evne til gennem investering at øge den meget lave produktivitet i landbruget og herigennem eksporten af fødevarer og råvarer. Det understreges, at Østeuropas industrialisering bedst vil kunne gennemføres på grundlag af en gradvis udvidelse af det nuværende produktionsapparat og en eksport af primære varer, og at langtidskontrakter her vil være af stor betydning for begge parter.

Det betegnes imidlertid som formålsløst at anstille betragtninger over den fremtidig mulige øst-vesthandel, så længe det nuværende politiske modsætningsforhold består. Konsekvensen af dette dødvande er for Østeuropa en formindskelse og forsinkelse af den planlagte industrialisering og for Vesteuropa bl. a. en forøgelse af betalingsvanskelighederne overfor dollarområdet. Problemet er særlig akut for Vesttyskland.

Udvidelsen af Vesttysklands handel.

Vesttysklands betalingsdeficit i 1949 beløb sig til mere end 1 milliard $, hvoraf ca. 70 % refererede sig til importoverskud fra U.S.A. Samtidigt var den vesttyske produktion lavere end i 1936; arbejdsløshedstallet var højt og forbrugsstandarden lavere end før krigen. Der er derfor grund til at tro, at det nuværende deficit ikke betegner et maksimum, hvis Tyskland skal kunne genrejse sin produktion og øge levestandarden. Dette vil kun kunne finansieres, hvis eksporten forøges meget betydeligt, og indkøbene lægges over til ikke-dollar lande, efterhånden som den amerikanske hjælp indskrænkes.

En sådan tysk genoptræden på det internationale marked vil medføre vanskeligheder for andre leverandører af kapitalgoder, navnlig til de skandinaviske lande, hvor efterkrigstidens fald i importen fra Tyskland er blevet erstattet med import fra andre europæiske lande. Desuden vil en forøgelse af Tysklands import af skandinaviske fødevarer formentlig medføre, at også andre købere heraf må betale højere priser.

Handelens liberalisering i Vesteuropa.

Efter at de i den første Marshallperiode udfoldede bestræbelser på at koordinere Vesteuropas økonomi gennem udarbejdelsen af et fælles langtidsprogram og derpå gennem en koordinering af investeringerne på de vigtigste produktionsområder samt ved gennemførelsen af en vesteuropæisk toldunion er slået fejl, har Marshall-organisationen i Paris (OEEC) nu lagt hovedvægten på afskaffelsen af kvantitative restriktioner og udviklingen af et flersidigt betalingssystem. Formålet hermed har været at forøge produktivitet og konkurrenceevne gennem fremme af fri konkurrence. Der gives en kort oversigt over de to tidligere betalingsordninger, hvis svaghed først og fremmest lå deri, at det i praksis viste sig umuligt at forudberegne de tosidige betalingsforholds udvikling et år frem i tiden, og i, at systemet ikke gav de fornødne incitamenter til at overvinde uligevægtstilstande.

Der gives en oversigt over OEEC's rådsbeslutninger om handelens liberalisering, og landenes betænkeligheder herved nævnes.

Det udtales, at det eneste relevante økonomiske kriterium er, om disse bestræbelser øger produktiviteten.

Det nævnes, at bl. a. Danmarks liberaliseringsprocent endnu ikke var nået op på 50 inden årets udgang. Der gøres opmærksom på, at bestemmelsen om, at statshandel ikke skal medregnes, har været en betydelig

fordel for England. Den frie konkurrence støder også på andre hindringer end de kvantitative restriktioner. Vigtigst af disse hindringer er *toldskrankerne og private konkurrencebegrænsende aftaler*. Det er tydeligt, at visse lande navnlig har ophævet importrestriktionerne for varer, for hvilke de kunne være sikre på, at toldsatsernes højde gav tilstrækkelig beskyttelse mod udenlandsk konkurrence. Da de skandinaviske lande og Holland traditionelt har fulgt den politik kun at have lave toldsatser, vil disse lande føle virkningerne af handelens liberalisering langt hårdere end lande med et højt toldniveau i form af vanskeligheder i forbindelse med en indre omfordeling af produktionsmidlerne.

Det udtales, at kartelaftaler o. lign. allerede nu er tilstrækkeligt stærke til at vanskeliggøre en effektiv liberalisering af handelen, og der gives en række konkrete oplysninger om sådanne aftaler, hvortil afskaffelsen af de kvantitative restriktioner giver nye stimulanser. Disse tendenser har gjort spørgsmålet om kontrol med monopol- og karteldannelser aktuel.

Med udgangspunkt i drøftelserne vedrørende den europæiske betalingsunions (EPU's) ledelses kompetenceområde fremhæves betydningen af, at alle deltagerlande anlægger ensartede synspunkter med hensyn til det ønskelige niveau for den økonomiske aktivitet og beskæftigelsen, og man fremhæver faren for, at de andre lande bliver nødsaget til at tilpasse sig til det laveste af de niveauer, der findes i de vigtigere lande. Herudover rejses det mere almindelige spørgsmål, om det overhovedet er muligt eller ønskeligt at forsøge at opnå balance indenfor den af OEEC's medlemslande og disses oversøiske territorier bestående kreds.

Forsåvidt angår liberaliseringen af handel og betalinger, advarer man mod at undervurdere vanskelighederne eller overvurdere den reale betydning for løsningen af de grundlæggende problemer i løbet af et kortere åremål. Dollarspørgsmålets løsning afhænger af øget produktivitet og konkurrenceevne; liberaliseringens øjeblikkelige virkninger på medlemslandenes oversøiske betalingsbalance vil snarest være negativ, via produktionsnedgang etc. Forudsætningen for at opretholde et frit flersidigt betalingssystem inden for gruppen er en løsning af dollarproblemet. Et tilbagefald til tosidige aftaler og forskelsbehandling mellem gruppens medlemmer bliver ellers uundgåelig, medmindre der oprettes en fælles dollarpulje for alle medlemslande og denne administreres efter lignende principper som nu sterlingområdets dollarpulje.

KAPITEL 5.

Betalingsbalancen og den oversøiske handel.

Betalingsbalancens løbende poster.

Europas underskud på de løbende poster overfor resten af verden faldt 2,3 milliarder fra 1948 til 1949; denne reduktion var omtrent af samme størrelse som året før, men medens reduktionen fra 1947 til 1948 væsentligst var indtrådt i forholdet til U.S.A., faldt underskuddet fra 1948 til 1949 i forhold til dette land kun 10 %, således at forbedringen i Europas betalingsbalance i løbet af dette år væsentligst indtrådte i forholdet til andre oversøiske lande.

Vesteuropas manglende evne til at løse sit dollarproblem enten gennem øget eksport til dollarområdet eller omlægning af import fra dollar- til bløde valutaområder giver anledning til bekymring.

Forsåvidt angår betalingsbalancens synlige poster skyldes praktisk talt hele underskuddet et europæisk importoverskud i forhold til dollarområderne i den vestlige halvkugle, navnlig U.S.A. og Canada. Derimod havde Europa et mindre overskud i forhold til sterlingområdet og andre oversøiske lande. Disse overskud var imidlertid af en sådan karakter, at de ikke kunne anvendes til flersidige betalinger, idet de væsentligst indtraf i forholdet mellem England og Frankrig på den ene side og disses oversøiske territorier samt sterlingområdet på den anden.

Europas indtægter fra oversøiske investeringer ændredes ikke væsentligt fra

1948 til 1949, men var i absolutte tal mindre end halvt så store som i 1938. Medens Europas investeringsindtægter i 1938 således betalte ca. 20 % af denne verdensdels oversøiske import, dækkede de i 1949 mindre end 4 % heraf.

For de usynlige posters vedkommende var der tale om en vis stigning med hensyn til skibsfartsindtægterne. Dette forhold afspejler det faktum, at den europæiske handelsflåde nu i det store og hele er genopbygget. Stigningen var i 1949 særlig stor i forhold til U.S.A., hvor europæiske rederier fik større andel i befragtningerne.

Europas indtægter på turister fra U.S.A. steg fra 65 mill $ i 1948 til 125 mill $ i 1949. Der er på dette område formentlig mulighed for endnu større udvidelser.

Kapitalbevægelser og udenlandsk hjælp.

Europas behov for udenlandsk finansiering steg på grund af europæiske kapitaloverførsler både til U.S.A. og til andre områder, dels til produktiv investering, dels i form af kapitalflugt, dels i form af stigende afbetaling af gæld til U.S.A. og engelsk finansiering af særlige projekter for økonomisk udvikling i oversøiske områder.

Tendensen til kapitalflugt fra Europa skyldes formentlig den tunge beskatning og den regeringskontrol med produktion og handel, som findes i Europa. Hvis forholdene forværres, kan dette give stødet til en katastrofal udvikling.

Medens Europa i mellem-krigsårene kunne finansiere sit dollarunderskud gennem sine egne guld- og dollarreserver og i de første efterkrigsår med UNRRA-hjælp, langfristede kreditter eller salg af oversøiske investeringer, har situationen i de sidste år været præget af, at Europa kun havde Marshallhjælpen og sine egne dollarindtægter at falde tilbage på. Efterhånden som mulighederne for at anvende Marshalldollars ved „off-shore"-køb i Sydamerika formindskedes på grund af klausulen om, at køb kun kan finde sted i U.S.A., hvis den pågældende vare er erklæret for overskudsvare, har det været nødvendigt i stigende omfang at finansiere indkøb fra Sydamerika ved hjælp af frie dollars eller guld.

Europas oversøiske eksport.

Efter en gennemgang af udviklingen med hensyn til Europas eksport til U.S.A. analyseres stillingen på de tredielandsmarkeder, hvor Europa og U.S.A. konkurrerer. Det konstateres, at størstedelen af den i efterkrigsårene stedfundne udvidelse af eksporten af færdigvarer til de mindre udviklede lande er blevet gennemført af U.S.A. I 1949 indtrådte der dog en stigning i Europas andel i denne eksport. Europas beskedne resultater tilskrives navnlig følgende forhold:

a) Europa var i tidligere tid navnlig indstillet på at levere forbrugsvarer, hvorimod eksporten af kapitalgoder, for hvilke efterspørgslen har været særligt stor i efterkrigsårene, kun var ret beskeden. Europa har derfor kun med nogen forsinkelse kunnet optræde som leverandør af kapitalgoder, medens U.S.A. straks efter krigen var leveringsdygtig.
b) Tysklands bortfald som leverandør var af særlig stor betydning, idet dette land i mellemkrigsårene var det europæiske land, der havde den største eksport af kapitalgoder.
c) Europa behøvede i de første efterkrigsår selv sin produktion af kapitalgoder til genopbyggelse af produktionsapparatet.

Efter at Europas produktionsapparat nu i det store og hele er tilpasset efter de underudviklede landes behov for kapitalgoder, er eksporten heraf steget betydeligt i det sidste år og har nået et niveau, der ligger 40 % højere end i 1938. Ved vurderingen af dette resultat må det erindres, at Tysklands kapitalgodeeksport stadigt ligger meget lavt.

Europas oversøiske import.

Europas import lå i 1949 på omtrent samme niveau som i 1948. Der var dog tale

om store ændringer i importens sammensætning. Således indtrådte der store stigninger i importen af olie og oliefrø, bomuld og uld samt mineralske olier. Samtidigt faldt importen af brødkorn, sukker og æg samt af kul fra U.S.A.

England har i løbet af 1949 med held udfoldet bestræbelser på at lægge sine indkøb bort fra dollarområdet over til sterlingområdet, hvorved Englands dollarunderskud er blevet formindsket. Om udsigt til engelsk dollaroverskud i nær fremtid er der dog ikke tale, og de andre europæiske lande vil derfor ikke kunne påregne gennem konvertering af deres sterlingoverskud at få mulighed for at finansiere deres dollarimport.

Efterhånden som Tyskland atter optræder, såvel på de europæiske som de oversøiske markeder, er det muligt, at dollarproblemet vil blive lettet for de lande, der traditionelt indkøber færdigvarer i Tyskland og afsætter landbrugsprodukter og råvarer dertil. For Englands vedkommende vil dette imidlertid betyde en forværring, idet Tysklands konkurrerende efterspørgsel efter landbrugsprodukter og råvarer formentlig vil føre til en prisforhøjelse, samtidig med, at det tyske udbud af kapitalgoder og andre færdigvarer vil kunne nødvendiggøre en reduktion af de engelske eksportpriser.

KAPITEL 6.

Priser, devaluering og bytteforhold.

Indtil devalueringen var det vigtigste element i udviklingen i de internationale prisforhold det almindelige prisfald, som indtraf i U.S.A., hvor engrospristallet faldt 7 % i løbet af 1949. Medens dette medførte et fald også i de europæiske importpriser, holdt de europæiske eksportpriser sig stabile. Herved forbedredes Europas bytteforhold i forhold til U.S.A., hvilken forbedring imidlertid faldt sammen med og delvis forårsagede en afgørende forværring for Europas konkurrencemæssige stilling på de oversøiske markeder. Denne forværring, der faldt sammen med den endelige overgang fra et sælger- til et købermarked, nødvendiggjorde en ny tilpasning af de europæiske valutakurser, hvis Europa skulle befæste sin position på de oversøiske markeder og samtidigt udvide eksporten til U.S.A.

Udviklingen i de europæiske import- og eksportpriser fra juli til oktober kvartal 1949 giver ikke noget fuldstændigt billede af de indtrådte prisændringer, eftersom der var kontraheret om en del af de i oktober kvartal leverede varer før devalueringen. Det foreliggende materiale synes dog at tyde på, at der indtraf en forringelse af Europas bytteforhold på ca. 16 % i løbet af oktober kvartal. En yderligere stigning i såvel import- som eksportpriser kan forventes, men for de lande, som devaluerede i samme omfang som England, er det dog næppe sandsynligt, at forringelsen af deres totale bytteforhold (d.v.s. omfattende også deres indbyrdes samhandel) vil overstige 15 %, hvilket svarer til ca. 3 % af nationalindkomsten. Dette tal dækker dog over betydelige forskelligheder mellem de forskellige lande. Således synes devalueringen at have ramt de lande, som sælger varer til England i henhold til langtidskontrakter, hårdere end de andre. Som eksempel nævnes, at det danske eksportprisindex faldt 7 % i løbet af årets sidste måneder, som følge af, at de danske priser for eksport af landbrugsprodukter før devalueringen nedsattes, medens andre europæiske landes eksportpriser enten forblev uændrede eller endog udviste stigning.

Det er endnu for tidligt at sige noget afgørende om devalueringens betydning for den europæiske betalingsbalance. Det er dog ikke sandsynligt, at den vil medføre en større reduktion af Europas dollarimport, idet dollarimporten i de europæiske lande gennem kvantative restriktioner allerede i forvejen blev holdt nede på et meget lavt niveau. Ejheller vil eksporten af europæiske varer til U.S.A. stige så meget, at man ad denne vej kan skabe balance, og en udvidelse af eksporten af råmaterialer fra de oversøiske områder til U.S.A. vil i højere

grad afhænge af det amerikanske forretningslivs almindelige vilkår end af de af devalueringen forårsagede ændringer i prisforholdet. Devalueringens største virkning kan forventes at ville indtræffe i forholdet mellem Europa og de oversøiske områder, navnlig sterlingområdet, for hvilke devalueringen kan betyde en tilskyndelse til at lægge importen over fra U.S.A. til Europa. Hvis denne omlægning af de oversøiske områders import skal betyde en nettoforbedring af Europas betalingsbalance, er det imidlertid nødvendigt, at den overstiger, hvad der behøves blot til at dække forværringen i Europas bytteforhold. For europæiske lande med fuld beskæftigelse rejser dette et særligt problem, idet det vil nødvendiggøre en fastholdelse af lønniveauet.

Det understreges, at et fornyet fald i den økonomiske aktivitet i U.S.A. fuldstændigt vil kunne ophæve den gunstige virkning, devalueringen har haft for Europas dollarstilling, og at det er højst tvivlsomt, hvorvidt en ny devaluering overhovedet ville kunne løse problemet.

KAPITEL 7.

Det stadig bestående problem om international ligevægt. Problemstillingen.

Problemet om oprettelse af ligevægt i Europas dollarbalance, der vel er vigtigt, er en del af det mere almindelige problem om, på hvilket niveau og under hvilke betingelser, det vil være muligt ikke alene for Europa, men for hele verden at opnå balance i de internationale betalinger.

For at besvare dette spørgsmål, er det nødvendigt at undersøge, på hvilken måde international handel og betalinger afvikles i fortiden og idag, for derefter at undersøge, hvilke tilpasninger, det vil være muligt at gennemføre.

For betalingernes vedkommende er stillingen idag den, at de europæiske lande har et nettodeficit overfor tredielande, der må afvikles i dollars i modsætning til stillingen i førkrigstiden, hvor Europa tjente dollars i oversøiske lande, der anvendtes til udligning af underskuddet i samhandelen med U.S.A. og Canada.

Handelen følger derimod i det store og hele samme baner som før krigen, der var karakteriseret af amerikansk eksportoverskud overfor Europa og et generelt europæisk importoverskud. England havde før krigen et eksportoverskud i forhold til sterlingområdet, der anvendtes til finansiering af de andre europæiske landes importoverskud i forhold til dette område og samtidig til udligning af Englands betalingsunderskud i forhold til det europæiske kontinent. Samtidigt havde U.S.A. i slutningen af 20'erne et importoverskud navnlig i forhold til Latinamerika, hvorved dette område fik dollars til disposition til brug ved flersidige betalinger. Heri indtrådte der dog i løbet af 30'erne den ændring, at U.S.A. i stedet fik et mindre eksportoverskud i forhold til Latinamerika. I efterkrigsårene er den vigtigste ændring den, at det amerikanske kontinents produktionskapacitet for såvel råvarer som færdigvarer er steget meget stærkt, hvilket har medført en stor eksportudvidelse.

Europas underskud i den internationale handel i 20'erne blev i vid udstrækning udlignet ved hjælp af europæiske investeringsindtægter og andre usynlige indtægter, samt amerikanske nyinvesteringer såvel i Europa som i mindre udviklede lande.

Depressionsperioden i begyndelsen af 30'erne medførte ophør af den amerikanske kapitaleksport samtidigt med, at kapitaler i stigende omfang overførtes til U.S.A., dels i form af afdrag på ældre lån, dels i form af „hot money". Endvidere faldt Europas usynlige indtægter stærkt. Da der imidlertid ikke indtrådte tilsvarende ændringer i handelens baner — således opretholdt Europa stadig et stort importoverskud i forhold til U.S.A. — var det nødvendigt at finde nye udveje til dækning af de bestående deficit. Dette skete navnlig i form af guldeksport til U.S.A. fra Europa, der i den foregående periode havde opsamlet betydelige reserver heraf.

Efter den anden verdenskrig er Europas reserver af guld og hård valuta, såvel som de usynlige indtægter faldet meget drastisk, samtidig med at de oversøiske lande i krigsårene har opsamlet store reserver af europæisk valuta, navnlig sterling, og der er ikke længere større mulighed for at tjene dollars i disse lande. Da handelens baner imidlertid stort set stadig er de samme som tidligere, har det kun været muligt at finansiere Europas overskudsimport ved hjælp af lån og gaver fra den amerikanske regering.

Disse lån og gaver er imidlertid kun af temporær natur, og det er givet, at det nuværende system af internationale betalinger ikke kan opretholdes, når disse ekstraordinære dollartilskud til Europa ophører med at flyde. Set fra et europæisk standpunkt er problemet klart. Det nuværende dollarunderskud udgør ca. 5 milliarder dollars pr. år, hvoraf ca. 3 milliarder skyldes underskud over for U.S.A., og 2 milliarder underskud over for tredielande. Underskuddet vil kunne dækkes enten ved at ændre et af disse underskud til overskud eller ved at skabe balance både i forholdet til U.S.A. og til tredielande. En sådan tilpasningsproces vil ikke alene medføre store ændringer for Europas, men også for U.S.A.s handel. Om forsøget skal lykkes, vil i væsentlig grad afhænge af, om U.S.A., hvis økonomiske overlegenhed giver det en særligt stærk stilling, vil tage et initiativ hertil.

Tilgangen af dollars og muligheden for at skabe dollarbalance.

Tilgangen af dollars, der er erhvervet som betaling for varer og tjenesteydelser, ved amerikanske gaver og lån, ved afhændelse af guldreserver, etc. er i absolutte tal steget stærkt i løbet af de sidste 20 år og navnlig i tiden siden 1945. Samtidig er der sket en meget betydningsfuld ændring i dette totalbeløbs sammensætning. Medens det således i mellemkrigstiden væsentligst stammede fra private transaktioner, hidrører det i efterkrigstiden for størstedelen fra de amerikanske myndigheder. Den største enkelte faktor er Marshallhjælpen, der beløb sig til 4,5 milliarder dollars i 1949; hertil kommer hjælpen til Philippinerne, Japan, Kina og Korea, der udgjorde ca. 1 milliard dollars.

Det er ikke ganske klart, hvornår disse hjælpeprogrammer vil ophøre, men det vil i hvert fald ikke vare mange år. Omend der har været ført drøftelse om muligheden af nye programmer, foreligger der dog på nuværende tidspunkt kun konkrete planer om et enkelt, nemlig „Point 4"-programmet, hvortil der søges kongressen om en bevilling på ca. 40 millioner dollars i programmets første år.

Tidligere erfaringer synes at vise, at hvis det lykkes at gennemføre en støt stigning i den indre amerikanske økonomiske aktivitet, vil der også være mulighed for at udvide den amerikanske import fra andre lande. Under forudsætning af fuld beskæftigelse i U.S.A. i 1960 og en yderligere sænkning af de amerikanske toldsatser, samt øgede anstrengelser i andre lande til fremme af eksporten til U.S.A. er der udsigt til, at den amerikanske import vil stige til et niveau, hvor der er skabt ligevægt mellem behovet for og udbudet af dollars. Hvis denne forudsigelse er korrekt, er det af største vigtighed at finde midler til at løse den mellemliggende periodes vanskeligheder, således at disse langtidstendenser ikke udsættes for fare. Samtidigt må det dog erindres, at efterspørgslen efter amerikanske varer også vil stige, og man bør ikke fæste al for stor lid til, at dollarproblemet kan løses alene ad denne vej.

For den nærmeste fremtid er udsigterne for en bedring af balancen ved den ekstraordinære hjælps ophør iøvrigt ikke alt for lyse. Dette synspunkt deles af OEEC, der for året 1951/52 kun regner med en stigning i Europas eksport til U.S.A. på ca. 300 millioner dollars sammenlignet med 1949, medens den amerikanske Marshalladministration (ECA) har fremhævet, at der bør ske en forøgelse på ca. 1 milliard dollars.

Heller ikke mulighederne for en for-

øgelse af den private amerikanske kapitaleksport synes særlig store. Udbud af udenlandske lån i U.S.A. vil således næppe møde større sukces på grund af de amerikanske långiveres dårlige erfaringer fra mellemkrigstiden, hvor mange lån aldrig blev betalt tilbage. Dette bekræftes også deraf, at den internationale bank har haft betydelige vanskeligheder ved at rejse kapital på det amerikanske marked, uagtet de særlige garantier, der ydes på sådanne lån. Desuden giver ECA's i det væsentlige mislykkede forsøg på at fremme den direkte investering af amerikansk forretningskapital i Europa under en særlig garantiordning grund til at forvente, at heller ikke denne form for privat amerikansk kapitaleksport vil kunne yde nogen afgørende bistand til problemets løsning på kortere sigt, så meget mere som amerikansk kapitaleksport som regel er knyttet til levering af amerikanske produktionsmidler og teknisk bistand. Ejheller den internationale valutafond, den internationale genopbygningsbank eller træk på dollar- og guldreserver synes at rumme væsentlige muligheder.

Der er således ikke udsigt til, at det skulle lykkes i de nærmeste år ad privat vej at skaffe kompensation for hjælpeprogrammernes bortfald. Efter sekretariatets beregninger skulle det samlede udbud af dollars i de kommende år højst kunne forventes at ville udgøre ca. 12—13 milliarder dollars årligt. Heroverfor står for det første et behov for ca. 3,5 milliarder dollars til betaling af udbytte af amerikanske investeringer i udlandet og tjenesteydelser, således at der næppe vil være mere end omkring 9 milliarder dollars til disposition til indkøb af amerikanske varer. Da den amerikanske eksport i sidste halvdel af 1949 udgjorde ca. 5,5 milliarder dollars, svarende til en årlig eksport til en værdi af 11 milliarder dollars (mod 13,4 milliarder i 1948), betyder hjælpens bortfald, at den amerikanske eksport må nedskæres yderligere med ca. 2 milliarder dollars.

En sådan tilpasning vil medføre alvorlige vanskeligheder navnlig for Europa, der må forventes at skulle bære næsten 75 % eller 1,5 milliarder dollars af denne reduktion, således at Europas årlige dollarimport nedsættes til ca. 2 milliarder dollars svarende til halvdelen af dens størrelse i 1948. Dette billede vil kunne ændres, hvis det var muligt for Europa at ændre sit nuværende dollarunderskud overfor de oversøiske markeder til et dollaroverskud. Noget sådant er der imidlertid ikke større udsigt til. Vanskelighederne ligger navnlig deri, at de ikke-europæiske landes dollarindtjening gennem eksport til U.S.A. er koncentreret på et fåtal af lande; 70 % falder således på Canada, de sydamerikanske stater og Philippinerne; de fleste af disse lande har selv et dollarunderskud, som de gennem de sidste to år delvis har dækket ved dollar, indtjent i Europa, og disse landes nære tilknytning til amerikansk økonomi medfører, at det næppe vil være muligt for de europæiske eksportører at fortrænge de amerikanske konkurrenter fra disse markeder i større omfang. Det meste, man kan håbe at opnå, synes at være genskabelse af balance i Europas samhandel med disse lande, hvorimod der næppe er nogen udsigt til, at Europa skulle kunne tjene dollars ad denne vej til brug ved finansiering af import fra U.S.A.

Problemet i det ydre sterlingområde kompliceres af moderlandenes investeringer i de afhængige territorier, men hvis den kvantitative importkontrol opretholdes, kan der eventuelt nås visse resultater.

Herefter anstilles nogle betragtninger over, hvorledes en importreduktion fra U.S.A. af den nævnte størrelsesorden (1,5 milliarder dollars) vil kunne tænkes at ville påvirke importen af de vigtigste varegrupper. Den stærkeste nedskæring må ramme de varer, som Europa selv kan producere, navnlig maskinindustriens produkter, kemikalier, og forskellige færdigvarer som tekstiler og gummivarer. Dog må importen i hvert fald af visse specialmaskiner holdes igang. Nedskæringen må dog også ramme varer, der ikke fremstilles i tilstrækkelig mængde i Europa, som f. eks. korn, foderstoffer, tobak, mineralske

olier og bomuld. En reduktion i kornimporten vil dog i væsentlig grad kunne kompenseres, hvis samhandelen mellem Øst- og Vesteuropa kom igang igen. En reduktion i bomuldsimporten, der næst efter korn er den største enkeltvare i dollarimporten, vil også kunne kompenseres, såfremt Vesteuropa gennemfører en betydelig udvidelse af sin produktion af kunstige fibre. Derimod findes der ingen virkelig mulighed for at erstatte tobaksimporten, og en nedsættelse af det europæiske tobaksforbrug synes derfor uundgåelig.

Det understreges, at problemet om en nedskæring af dollarimporten med 1,5 milliarder dollars årlig ikke må betragtes isoleret i forhold til U.S.A., hvor nedskæringen ville svare til godt og vel 40 %. I forhold til Europas totale oversøiske import vil det imidlertid kun betyde en reduktion på godt 15 % og i forhold til Europas totale produktion i 1949 en reduktion på mindre end 2 %. Denne reduktion vil dog virke hårdere end dette tal angiver, da den bl.a. vil ramme vigtigere varer, hvoraf dollarimporten i forvejen er begrænset til en vis grad, og reduktionen vil ikke blive ligeligt fordelt mellem de europæiske lande, idet det må forventes, at den vil ramme en række mindre lande, der i efterkrigsårene er blevet særligt afhængige af leverancer fra U.S.A., forholdsvis hårdest.

En sådan nedskæring behøver imidlertid ikke at medføre nogen katastrofe, forudsat de europæiske lande på forhånd forbereder sig med tilstrækkelig energi, bl. a. ved en øget udvikling af forsyningerne fra bløde valutaområder og af erstatningsproduktion i Europas landbrug og industri; i hvert fald i en overgangsperiode må man desuden indstille sig på en nedgang i forbrugsniveauet i Europa. Faren for deflation og arbejdsløshed vil melde sig i lande, hvor man må tage en større importnedskæring og ikke har tilstrækkelige direkte kontrolforanstaltninger.

Selv om balance vil kunne nås, må det erkendes, at en sådan ligevægt, gennemført ved reduktion af import fra U.S.A., vil være meget vaklende i sit grundlag. En dårlig høst, et prisfald for nogle få vigtige europæiske eksportvarer, et fald i den økonomiske aktivitet i U.S.A. eller kapitalflugt fra Europa, vil være tilstrækkeligt til at vælte det hele over ende. Man må samtidigt gøre sig klart, at en importreduktion af dette omfang vil betyde et alvorligt tilbageslag for de ideer om mangesidig handel og betalinger, som den internationale handelsorganisation (ITO) og valutafonden står som udtryk for. Alle de med en diskrimination forbundne økonomiske og politiske problemer vil melde sig, og det vil eventuelt blive nødvendigt, at man tager Havana-chartret og fondens statutter op til fornyet overvejelse; det samme vil formentlig gælde den internationale hvedeoverenskomst. En stor nedskæring af Europas dollarimport vil ikke nødvendigvis forhindre en væsentlig udvidelse af samhandelen mellem de europæiske lande eller mellem dem og andre dele af verden end dollarområdet; hvis en sådan udvidelse finder sted, vil imidlertid efterspørgslen efter importvarer, inkl. amerikanske varer, vokse, og diskriminationsproblemet følgelig forstærkes. De tosidige handelsforhold ville tiltage i betydning og man ville miste de af konkurrencen flydende fordele med den virkning, at dollarproblemet ville forværres. En løsning efter disse linier er derfor ikke tilfredsstillende set ud fra de bestræbelser, som både i Europa og U.S.A. udfoldes for en tilbagevenden til mere normale handelsforhold. De nuværende økonomiske udsigter afgiver imidlertid ikke nogen basis for reelle forventninger om, at den alternative mulighed — at opnå ligevægt på dollarbalancen gennem en forøgelse af de dollarbeløb, som Europa kan disponere over, ved europæisk eksportudvidelse og større amerikanske investeringer — skulle kunne realiseres.

Alternative løsninger.

Problemet er imidlertid nu af mindre omfang end tidligere, idet en ikke uvæsentlig del af den oprindeligt nødvendige til-

pasning har fundet sted, hovedsagelig i form af en nedgang i dollarimporten, i seneste omgang i Sydamerika, men tillige ved en øget eksport til U.S.A. Samtidig har imidlertid de økonomiske vilkår i Europa bedret sig; dette hænger ikke blot sammen med devalueringen, men tillige med produktionsøgningen, to gode høstår og fremskridt mod indre ligevægt. Fremtiden tegner sig imidlertid usikkert, og det synes at stå fast,

at verden uden for U.S.A. må affinde sig med en væsentlig nedgang i importen af amerikanske varer,

at Europa ikke kan fortsætte med at udligne sit underskud over for tredielande i dollars, men i stedet må søge at tjene dollars fra dem,

at dette forudsætter, at amerikanske varer udkonkurreres i disse tredielande, hvilket forekommer mindst vanskeligt i sterlingområdet og oversøiske afhængige områder,

at tilpasningen derfor først og fremmest må ske ved nedskæring af Europas dollarimport,

at det vil være muligt at bære virkningerne heraf, hvis der i tide træffes de fornødne forberedelser (omend bilateral dollarligevægt ikke er gennemførlig for landene enkeltvis).

De fornødne tilpasninger synes med sikkerhed at gøre det nødvendigt, at regeringernes direkte reguleringer og kontrolforanstaltninger opretholdes og forstærkes.

Spørgsmålet om, hvilke mål man kan sætte sig med hensyn til handels- og betalingsforholdenes frihed, er nøje forbundet med, hvilken tilgang af dollars den øvrige verden kan påregne. Det udtales, at man i stedet for disse grundlæggende kvantitative betragtninger desværre hidtil oftest har mødt en kvalitativ indstilling til den mangesidige handels problemer.

Hvilken dollartilgang, der vil være passende, afhænger af, hvor hurtigt og generelt man vil gå frem med hensyn til fjernelsen af handels- og betalingsrestriktionerne over for dollarområdet. Hvis Europa får væsentlig bedre mulighed for at tjene dollars gennem eksport til U.S.A. eller andre oversøiske områder, vil de fleste europæiske lande blive i stand til at klare sig uden direkte dollarhjælp.

Den seneste tids gunstige udvikling indebærer den risiko, at den bortleder opmærksomheden fra den tilpasning, som står tilbage. Situationen kan hurtigt blive kritisk, hvis man ikke enes om visse langtidsforanstaltninger vedrørende en begrænsning af dollarudgifterne og/eller en forøgelse af dollarindtjeningen. Vigtigst er spørgsmålet om et fælles skøn vedrørende den fremtidige tilgang af dollars og denne tilgangs stabilitet. Hvis det overhovedet vil være muligt at videreføre handelens liberalisering inden for OEEC, da vil denne næppe i det korte løb fremme dollarproblemets løsning. Langt vigtigere er en nedsættelse af de amerikanske toldsatser og en intensivering af Europas eksport til U.S.A. Såvel U.S.A. som Europa vil kunne foretage de nødvendige tilpasninger til dollarbalance på et højere eller lavere niveau; det er imidlertid af særlig betydning for tredielandene, om mønstret for den internationale handel efter Marshallhjælpens ophør bliver streng tosidighed eller ej.

KAPITEL 8.

Mulighederne for en udvidelse af den europæiske produktion.

I dette sidste kapitel foretages et forsøg på en beregning af, hvilke muligheder der består for en udvidelse af såvel industrisom landbrugsproduktionen i Europa i det kommende ti-år. Denne beregning er baseret på en undersøgelse af den forventede udvikling i den arbejdsdygtige befolkningsgruppe og dennes fordeling mellem indu-

stri, landbrug og tjenesteydelser, samt af den forventede udvikling i investeringer og dermed i produktiviteten.

Undersøgelsen, der — ikke mindst på grund af uvisheden med hensyn til Tyskland og Østeuropa — bærer et hypotetisk præg og bygger på en række alternative forudsætninger, munder ud i, at det under gunstige omstændigheder skulle være muligt i tiden indtil 1960 at udvide Europas industriproduktion med ca. 50 % og landbrugsproduktionen med 30—40 %. Europas afhængighed af de oversøiske markeder vil også herefter være stor, og nogen mulighed for med held at isolere Europas økonomi fra verdensmarkedet foreligger ikke.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

Juli 1950

1. Jordan gennemfører ny møntfod og indtræder i Sterling-blokken.
2. Henri Queuille danner fransk koalitionsregering (M.R.P., U.D.S.R., socialradikale og uafhængige), der imidlertid styrtes 4/7.
3. Fra Peking meddeles, at Kinas kommunistiske parti har over 5 mill. medlemmer.

   De kommunistiske partier i England, Frankrig, Vesttyskland, Italien, Holland, Belgien og Luxembourg tager afstand fra Schuman-planen som „et vigtigt skridt i forberedelsen til krig mod Sovjetunionen og folkedemokratierne".

   Nordkorea sender F.N.s generalsekretær Trygve Lie et telegram, hvori „amerikanske imperialister" anklages for at have fremkaldt „borgerkrigen" i Korea.
4. Den tjekoslovakiske forsvarsminister Dr. Cepecka oplyser, at de rekrutter, som indkaldes i oktober, vil blive de første, der får fuldstændig russisk uddannelse.

   Den russiske viceudenrigsminister Gromyko giver i en erklæring udtryk for den russiske regerings syn på Koreakrigen.
5. Den pavelige nuntius i Bukarest udvises af den rumænske regering.
6. Den kinesiske regering i Peking meddeler F.N., at resolutionen af 27/6 er en „indblanding i Koreas indre forhold", og præsident Trumans erklæring om Formosa „åbent angreb".
7. F.N.s sikkerhedsråd vedtager at oprette en fælleskommando på Korea, som kan anvende F.N.s flag. General Mac Arthur udnævnes til posten.
9. Ungarn trækker sin diplomatiske repræsentation i Rom og Ankara tilbage.

   General Mac Arthur tillader den japanske regering at oprette en væbnet politistyrke på 75.000 mand.
11. General Don Manuel Odria vælges til Perus præsident for de kommende 6 år.

    Den internationale domstol afgiver en „rådgivende udtalelse" om Sydvestafrikas stilling, forelagt af F.N.s generalforsamling, gående ud på, at formynderskabsordningen vel kan anvendes på Sydvestafrika, men at den sydafrikanske regering ikke er juridisk bundet til at gennemføre en formynderskabsordning.

    Præsident Truman underskriver loven om det amerikanske luftvåbens udvidelse til 70 grupper.
12. Den tjekoslovakiske nationalforsamling vedtager en straffelov, formet som den russiske.

    René Pleven danner fransk koalitionsregering (social-radikale, socialister, U.R.P., U.D.S.R. og uafhængige).
13. Den tjekoslovakiske præsident Gottwald underskriver en ordre, hvorved der i den tjekoslovakiske hær indføres bestemmelser i lighed med de i Rusland gældende.

    Den indiske premierminister Nehru indleder ved diplomatisk henvendelse

til U.S.A. og Rusland en forgæves mæglingsaktion i Koreaspørgsmålet.

14. Den engelske regering henvender sig til Sovjetunionen angående dennes note 5/5 om, at kun 13.546 tyske krigsfanger stadig befinder sig i Rusland, og hvori erklæres, at dette er i strid med det store antal, som endnu ikke er vendt hjem.

15. Den persiske regering afviser en russisk note af 21/6 om amerikanske olieundersøgelser langs den iransk-russiske grænse.

Den tidligere vicepræsident og kandidat for det progressive parti ved valget 1948 Henry Wallace erklærer, at han støtter U.S.A.s indsats i Korea og melder sig ud af det progressive parti.

20. Det amerikanske senat akcepterer en betænkning, der stempler senator Mc Carthys anklager om kommunisme i udenrigsministeriet som „falsk".

Premierminister Attlee redegør for de engelske forhandlinger med Sovjetunionen om Korea.

Den belgiske rigsdag vedtager loven om regentskabets ophævelse, hvorved kong Leopolds tilbagevenden muliggøres.

21. Det italienske kabinet beslutter at bringe hæren op på den i fredstraktaten tilladte styrke.

22. Den tidligere canadiske premierminister Mackenzie King afgår ved døden.

Kong Leopold vender tilbage til Belgien efter 6 års landflygtighed.

23. I Vesttyskland dannes et uafhængigt kommunistisk parti under Josef Rappes ledelse. Det afviser Oder-Neisse linjen, politiske direktiver fra en fremmed magt og anvendelse af industriel sabotage.

24. I det engelske underhus oplyses, at de amerikanske styrker i England omfatter 1500 mand marinepersonel og 10.000 fra luftvåbenet, fordelt på 3 grupper med ca. 180 maskiner.

25. I en rapport til F.N. oplyser general Mac Arthur, at nordkoreanerne har ressourcer, der langt overstiger deres indre muligheder.

Den indonesiske hær overtager den hollandske øverstkommanderendes hovedkvarter, som dermed ophører at eksistere.

Den nordatlantiske alliances stedfortræderråd mødes første gang i London.

26. Præsident Truman underskriver loven om gensidig hjælp til forsvar med $ 1.000 mill. til den nordatlantiske alliance, $ 131.500.000 til Grækenland, Tyrkiet og Persien, $ 75 mill. til Kina og $ 16 mill. til Korea og Filippinerne.

27. I en forsvarsdebat i det engelske underhus oplyses, at mens Rusland råder over 80, har den vesteuropæiske Union ca. 12. divisioner.

31. General Mac Arthur aflægger besøg på Formosa for at forhandle med Chiang Kai-shek.

August 1950

1. Den russiske delegerede Malik indtager formandssædet i F.N.s Sikkerhedsråd efter at have boycottet møderne i flere måneder.

Tyrkiet anmoder om optagelse i den nordatlantiske pagt.

Efter flere dages strejker og uroligheder beslutter kong Leopold at overgive sine beføjelser til kronprins Baudouin, hvorefter de socialistiske førere afblæser den planlagte march mod Bryssel.

3. Præsident Truman erklærer, at han er modstander af den senatsresolution, der tillader E.C.A. lån til Spanien.

Et engelsk memorandum om oprustningen oplyser, at 10 % af nationalindkomsten anvendes til rustningsformål.

Europarådets ministerkomité afholder

møde i Strassbourg og 7/8 træder den konsultative forsamling sammen. Under dens møder fremsættes hård kritik af ministerkomitéens holdning.

6. Et fransk memorandum om forsvarsplanen oplyser, at Frankrig i 1950 anvender 8,2 % af nationalindtægten på forsvaret og i løbet af 3 år vil oprette 15 nye divisioner. Memorandumet understreger, at oprustningen ikke bør underminere anstrengelserne for at opnå finansiel og økonomisk stabilitet, og nødvendigheden af amerikansk hjælp.

10. Den hollandsk-indonesiske komité om New-Guinea afslutter sine møder uden at være nået til enighed om koloniens fremtid.

11. Europarådets konsultative forsamling vedtager med 89 stemmer mod 5 (27 stemmer ikke) Winston Churchills forslag om en europæisk hær, under en europæisk forsvarsminister.

Prins Baudouin aflægger ed på den belgiske forfatning.

14. Det indonesiske parlaments II kammer vedtager forfatningen om en enhedsstat i stedet for den føderative stat, der proklameredes i December 1949.

15. Pholien (kristeligt sociale parti) danner belgisk regering.

16. Indien og Pakistan afslutter en overenskomst om beskyttelse af religiøse mindretal.

21. Den liberale fører Venizelos danner græsk regering.

22. F.N.s mægler i Kashmir striden mellem Indien og Pakistan meddeler, at forsøgene på at udarbejde en overenskomst er strandet og al yderligere forhandling formålsløs.

23. De franske myndigheder i Indo-Kina offentliggør en erobret traktat mellem Kina og Viet Minh om militært samarbejde mod Frankrigs og Bao Dais styrker.

28. Europarådets konsultative forsamling vedtager ved sit afsluttende møde 1) at medlemmerne bør forelægge de spørgsmål, som er blevet rejst i forsamlingen, i deres nationale parlamenter; 2) at udenrigsministerkomitéen bør tillade oprettelse af særlige afdelinger indenfor rådet 3) at en revision af ministerkomitéens vetoret bør udarbejdes 4) at eng. dominions og medlemmernes oversøiske territorier bør knyttes til rådets arbejde.

Præsident Truman giver general Mac Arthur ordre til at tilbagekalde en erklæring om Formosa og dets betydning for U.S.A.s forsvar.

29. F.N.s sikkerhedsråd beslutter at sætte Kinas klage over U.S.A.s Formosapolitik på dagsordenen.

30. Premierminister Attlee meddeler, at den militære tjenestetid vil blive forlænget fra 18 måneder til 2 år.

Ved valgene i Sydvestafrika til det sydafrikanske unionsparlament vinder nationalisterne (Malans parti) alle 6 pladser.

Syrien og Pakistan afslutter en venskabstraktat.

September 1950

2. Den belgiske regering foreslår den militære tjenestetid udvidet til 2 år.

6. Det syriske parlament vedtager en ny forfatning, der styrker den lovgivende forsamlings magt.

7. Et ungarsk regeringsdekret opløser alle romersk-katolske ordener.

8. Nazim el Kudsi danner syrisk regering.

11. Ved valgene på Malta får nationalisterne 12, Dr. Boffas arbejdergruppe 11, Mintoffs arbejderparti 11, det konstitutionelle parti 4 mandater. 17/9 demissionerer Dr. Boffa og føreren for nationalisterne Dr. Mizzi danner regering.

Den tidligere sydafrikanske premierminister feltmarskal Jan Smuts dør.

12. Udenrigsministrene Acheson, Bevin og Schuman indleder et møde (12.—19) i

New York om forsvaret af Vesteuropa, Vesttyskland og Berlin samt Korea, Indo-Kina, Formosa og Sydøstasien. Det besluttes 1) at afslutte krigstilstanden med Tyskland 2) at øge de militære styrker i Vesttyskland og betragte et angreb på dette og Vestberlin som et angreb på dem selv 3) at tillade oprettelse af en mobil politistyrke i de vesttyske *länder* 4) at tillade Bonnregeringen at oprette et udenrigsministerium 5) at revidere okkupationsstatuten og ændre eller ophøre med kontrollen af indre økonomiske forhold 6) at revidere overenskomsten om forbudte eller begrænsede industrier.

Den amerikanske forsvarsminister Louis Johnson afgår og afløses af general George Marshall.

13. Venizelos danner græsk koalitionsregering (10 liberale, 10 populister og 8 socialdemokrater).

Den filippinske udenrigsminister Romulo erklærer, at Huk guerillastyrkerne er en trusel mod Filippinernes politiske stabilitet.

14. Efter stadig tilbagegang siden 27/6 foretager F.N. styrkerne i Korea en landgang ved Inchon, 150 miles bag fronten og indleder dermed en modoffensiv.

Præsident Truman giver ordre til at indlede forhandlinger om en fredstraktat med Japan.

15. Den nordatlantiske alliances ministerråd træder sammen i New York. 16/9 udsætter forhandlingerne til 18/9 p. gr. af det amerikanske forslag om optagelse af tyske tropper i den europæiske enhedshær, hvorom der ikke var enighed.

16. General Nuri es-Said danner regering i Iraq.

Den nordatlantiske alliances ministerråd beslutter ikke at optage Tyrkiet og Grækenland.

17. Ved amts- og kommunerådsvalgene i Sverige får Socialdemokraterne 1.816.502 stemmer (49.07 %) og 744 mandater (+ 80); Folkepartiet 799.723 stemmer (21.6 %) og 330 mandater (+ 330); Bondepartiet 459.773 stemmer (12.42 %) og 218 mandater (÷ 21); Højre 438.551 stemmer (11.85 %) og 123 mandater (÷ 37); Kommunisterne 184.503 stemmer (4.98 %) og 29 mandater (÷ 62). Socialdemokratiet mister for første gang siden 1919 flertallet i Stockholm.

En rapport, udarbejdet af præsident Trumans medarbejder Gordon Gray, anbefaler, at hjælpen til Europa fortsættes 3—4 år efter E.R.P.s ophør.

18. Viet Minh styrker i Indo-Kina indleder en offensiv og erobrer den franske grænsepost Dongkhe.

23. Peking radio anklager amerikanske flyvere for at have bombarderet på manchurisk område.

25. Det australske arbejderparti modsætter sig genindførelse af tvungen værnepligt.

Den portugisiske ministerpræsident Salazar aflægger besøg i Spanien.

26. I Wien afholdes store demonstrationer, organiseret af kommunisterne, mod regeringens løn- og prislovgivning.

F.N. tropperne i Korea tilbageerobrer Seoul.

Den nordatlantiske alliances udenrigsministerråd vedtager oprettelsen af en europæisk enhedshær med en enhedskommando samt at Vesttyskland skal bidrage til Vesteuropas forsvar.

F.N.s sikkerhedsråd optager Indonesien som medlem af F.N.

28. I Torquay indledes den 3die konference om toldproblemer med deltagelse fra 41 stater.

29. F.N.s sikkerhedsråd opfordrer den kinesiske Pekingregering til at deltage i rådets forhandlinger om Formosa.

F.N.s plenarforsamling vælger Holland og Brasilien til ikke-faste medlemmer af Sikkerhedsrådet.

DANMARK

Juli 1950

2. Statsminister Hedtoft udtaler, at hele det demokratiske Danmark deler sikkerhedsrådets fordømmelse af angrebet på Sydkorea, men Danmark har ikke mulighed for at deltage i militære aktioner i det fjerne Østen, og da det ikke har nogen handel med Korea, bliver spørgsmålet om økonomiske sanktioner ikke aktuelt. Situationen opfordrer til agtpågivenhed, men efter regeringens informationer er der ingen tegn til, at en verdenskatastrofe står for døren.

3. Nationalbanken meddeler, at den fra og med den 4. juli forhøjer diskontoen med 1 % til 4½ % og rediskontosatsen til 4 %. Finansminister H. C. Hansen betegner forhøjelsen som en à jourføring og erklærer, at den ikke er et udtryk for, at regeringen ønsker et højere almindeligt renteniveau, men at det vil være meget ønskeligt, om forhøjelsen ville lægge en dæmper på importen af mindre nødvendige varer.

4. Justitsministeriet udsender en redegørelse for besættelsestidens stikkerlikvideringer. Af ialt 556 drab og drabsforsøg var 375 stikkerlikvideringer, foretaget af modstandsbevægelsen, heraf skyldtes 9 fejltagelser, og de afdødes minde er blevet renset ved offentlige erklæringer. Dette er dog kun sket, hvor afdøde overhovedet ikke havde udvist unational adfærd, men ministeriet bebuder nu, at de pårørende i visse tilfælde vil kunne få udstedt offentlige erklæringer om, at der ikke foreligger bevis for angiveri.

5. Som svar på sikkerhedsrådets henvendelse om bistand til republikken Korea meddeler udenrigsministeren F.N.s generalsekretær, at Danmark ikke ser sig i stand til at yde militær hjælp, men stiller en række medicinske præparater til rådighed.

8. En dansk-finsk vareudvekslingsaftale for tiden 1. juli 1950—30. juni 1951 regner med en import på 180 og en eksport på 150 mill. kr.

11. Udenrigsministeriet meddeler, at der med England er truffet aftale om, at 426 mill. kr. af den danske gæld til England, der pr. 30. juni udgjorde ca. 475 mill. kr., konsolideres og afdrages over 10 år.

15. Det meddeles officielt fra Moskva, at Mikhail Vetrov er udnævnt til Sovjetunionens gesandt i Danmark i stedet for A. I. Plakhine.

19. Udenrigsminister Gustav Rasmussen meddeler F.N.s generalsekretær, at Danmark foruden de tidligere tilbudte lægemidler stiller en Røde Kors ambulanceafdeling med personale til disposition.

Det udenrigspolitiske nævn drøfter med henblik på Sydslesvig den situation, der består, efter at den amerikanske, den britiske og den franske udenrigsminister har nedsat et udvalg til at forberede en revision af besættelsesstatutten for Vesttyskland.

23. Dansk militær overtager luftbasen „Blue West 8" på Grønland.

24. Handelsminister Krag bebuder en skærpelse af priskontrollen for at modvirke, at prisstigningen på verdensmarkedet sætter en ny inflation i gang, og under henvisning til, at konkurrencen mellem de handlende ikke er tilstrækkelig effektiv.

25. Udenrigsministeriet meddeler, at den danske og svenske regering i Moskva har protesteret mod opbringelsen af danske og svenske fiskefartøjer i Østersøen og mod en udvidelse af det sovjetrussiske territorialfarvand til 12 sømil.

28. Der sluttes aftale med Rusland om bytte af heste og saltsild mod brunkulsbriketter.

29. Juli-pristallet stiger 1 point til 323, hvilket medfører, at arbejderne får en og tjenestemændene to portioner dyrtidstillæg, tilsammen godt 100 mill. kr.

31. Efter anmodning af statsministeren indkalder rigsdagens formænd tingene til møde den 8. august. Statsministeren udtaler, at regeringen vil fremsætte forslag om løsning af valutaproblemet og kræve bevillinger til udbygning af forsvaret.

August 1950

1. Udenrigsminister Gustav Rasmussen giver det udenrigspolitiske nævn meddelelse om de danske synspunkter m.h.t. flygtningespørgsmålet i Sydslesvig, der vil blive fremsat i det interallierede flygtningeudvalg i Paris, og gør nævnet bekendt med de instruktioner, der agtes givet ambassadøren i London til fremførelse over for det udvalg, der behandler revisionen af besættelsesstatutten for Tyskland.

3. Handelsminister Krag udtaler ved åbningen af købestævnet i Fredericia om valutasituationen, at det navnlig er udsigterne for 1951, der vækker bekymring og gør de foranstaltninger, der nu vil blive forelagt rigsdagen, nødvendige.

5. Udenrigsministeriet offentliggør Danmarks svar på tilbudet fra U.S.A. til de øvrige Atlantpagtlande om yderligere bistand ved udbygningen af forsvaret under forudsætning af, at de selv ønsker at gøre en indsats. I svaret henvises til, at der siden befrielsen er uddannet ca. 100.000 mand til hæren og ca. 20.000 til flåden, foruden at der er oprettet et hjemmeværn på foreløbig ca. 30.000 mand. Udgiften til forsvaret er steget fra ca. 60 mill. kr. i 1938—39 til 312,5 mill. kr. i 1948—49 og 348 mill. kr. i henhold til finansloven for 1950—51, medens pristallet kun er steget fra 105 i 1937 til 187 i april 1950. Lægges til de 348 mill. kr. for 1950—51 udgifterne til civilforsvar, udskrivningsvæsen o. s. v., kommer man op på ca. 358 mill. kr., hvilket er 2,1 % af nationalindkomsten og 16,9 % af statsbudgettet.

8.—9. Regeringen forelægger sine planer om foranstaltninger mod valutaunderskuddet og øget forsvarsberedskab for folketinget.

Til øget forsvarsberedskab foreslås anvendt indtil 300 mill. kr. i to år og til civilforsvaret 50 mill. kr. i 1950—51 foruden 23 mill. kr., der allerede er bevilget, og 57 mill. kr. til beredskabskøb af medicinalvarer, sygehusudstyr m. v. Medens beredskabskøbene i henhold til tidligere givne bemyndigelser finansieres ved lån i nationalbanken, foreslås de 350 mill. kr. tilvejebragt ved udskrivning af en værneskat på skattepligtige indkomster over 10.000 kr. og selskaber for skatteårene 1950—51 og 1951—52 og et 20-årigt 3½ % tvangslån af formuer over 50.000 kr.

M.h.t. valutaunderskuddet går regeringens planer ud på at nedskære importen med 300 mill. kr., i hvilken anledning varer til et importbeløb af ca. 800 mill. kr. i 1950 foreslås tilbageført fra regional friliste til bunden liste. Desuden fremsætter finansministeren forslag om at forhøje forbrugsskatterne på tobak, chokolade- og sukkervarer, stærke drikke, papir og benzin samt afgiften af motorkøretøjer med 200 mill. kr. årlig, ligesom han bebuder besparelser på 60 mill. kr., deraf 50 på anlægsbudgettet.

Efter at folketinget ud på morgenen den 9. har afsluttet 1. behandling af forslaget om importregulering, henvises det til udvalg, der i et nyt møde kl. 5½ afgiver en beretning, hvori det hedder, at et flertal (v., k.f., r.v. og rf.) går mod forslaget i den foreliggende form, og at statsministeren der-

efter har erklæret, at folketinget vil blive opløst og nyt valg udskrevet. Under hensyn til valgets afholdelse er der imidlertid i udvalget enighed om at løse handelministeren fra hans forpligtelse til ikke at overføre varer fra friliste til bunden liste uden vareforsyningsudvalgets tilslutning, forsåvidt angår de i forslaget nævnte varer, for tidsrummet indtil en ny rigsdag har taget stilling til sagen.

9. Under folketingets 1. behandling af forslaget om tilvejebringelse af øget forsvarsberedskab oplyser forsvarsminister Rasmus Hansen, at Danmark fra U.S.A. har modtaget første rate af militært materiel til en værdi af ca. 300 mill. kr. Forsvarsbevillingerne tiltrædes af ordførerne for s., v. og k.f., men v. og k.f. kan ikke tiltræde dækningsforslagene i den foreliggende form. En dagsorden af Starcke (rf.), der opfordrer regeringen til at bygge Danmarks ydre værn på frivillighed, forkastes med 93 stemmer mod 6 (rf.), medens 6 undlader at stemme.

   Ved 2. behandling udtages dækningsbestemmelserne af forslaget, og ved 3. behandling vedtages det således ændrede forslag med 98 stemmer (s., v. og k.f.) mod 13 (r.v. og k.), medens 6 (rf.) undlader at stemme. I landstinget vedtages det derefter med 56 stemmer mod 8 (r.v. og k.).

   Ved kgl. åbent brev opløses folketinget den 4. september, og valgdagen fastsættes til 5. september.

10. Udenrigsministeriet meddeler, at der med Sovjetunionen er truffet aftale om et yderligere varebytte omfattende brunkulsbriketter fra Sovjetunionen og heste og saltsild fra Danmark.

15. Det meddeles fra Oslo, at den norske og danske forsvarsminister og deres militære rådgivere den 14. og 15. august har haft møde på Oscarsborg til rutinemæssig drøftelse af spørgsmål af fælles interesse for de to lande som medlemmer af Atlantpagten.

18. Den danske regering tilbyder at stille Ø.K.s motorskib „Jutlandia" til rådighed for F.N. som hospitalsskib i Korea med fuld besætning, læger og sygeplejersker. Hvis tilbudet modtages, bortfalder tilbudet af 19. juli om en ambulanceafdeling.

21. Udenrigsministeriet meddeler, at den dansk-britiske betalingsoverenskomst, der ville være udløbet den 19. august, er forlænget til 19. oktober, og at der inden denne dato skal optages forhandlinger om ændringer, som parterne måtte anse for nødvendige for at bringe overenskomsten i overensstemmelse med den intereuropæiske betalingsunions bestemmelser.

23. Ifl. en meddelelse fra Marshall-missionen i København har Danmark pr. 31. juli 1950 modtaget 172.4 mill. $ i Marshall-hjælp.

   Indenrigsministeriet meddeler Dansk Samling, at det ikke kan optræde som parti ved folketingsvalget, idet antallet af indleverede underskrifter, som kan godkendes, ligger under 10.000.

26. Byretten afsiger en række domme i „Edderkopsagen". 7 politifolk idømmes straf for at have modtaget bestikkelser, mens politiinspektør Troels Hoff frifindes.

September 1950

1. I noter til den danske og den svenske gesandt i Moskva fastholder sovjetregeringen tolvmilegrænsen i Østersøen.

   Det meddeles, at Danmarks, Islands, Norges og Sveriges udenrigsministre på et møde i Reykjavik den 31. aug. og 1. sept. har drøftet en del af de spørgsmål, der står på dagsordenen for F.N.s forestående generalforsamling, og at der konstateredes vidtgående overensstemmelse mellem de fire regeringers synspunkter. Specielt nævnes, at der er

enighed om fortsat at støtte sikkerhedsrådets bestræbelser for at bekæmpe aggression og genoprette fred og sikkerhed i Korea, at støtte Hollands valg til den plads i sikkerhedsrådet, der ved årsskiftet bliver ledig efter Norge, og at støtte Sveriges kandidatur til den plads i det økonomiske og sociale råd, som Danmark hidtil har haft.

5. Ved folketingsvalget afgives ialt 2.054.330 gyldige og 5.614 blanke og ugyldige stemmer, hvilket giver en stemmeprocent af 81.9 mod 85.8 i 1947. I nedenstående oversigt er hovedstadens venstre, der i 1947 opstillede som selvstændigt parti, slået sammen med venstre. Det bemærkes endvidere, at antallet af mandater er forøget fra 148 til 149 (hvortil kommer 2 fra Færøerne).

	Stemmer		Mandater	
	1947	1950	1947	1950
Socialdemokratiet	834.089	813.224	57	59
Radikale venstre	144.206	167.969	10	12
Konservative folkeparti	259.324	365.236	17	27
Venstre	574.895	438.188	49	32
Retsforbundet	94.570	168.784	6	12
Kommunistiske parti	141.094	94.523	9	7
Dansk samling	24.724	—	—	—
Christmas Møller	3.775	—	—	—
Tyske mindretal	7.464	6.406	—	—

6. Statsminister Hedtoft modtages af kongen, som han anbefaler at tilkalde partiførerne for at erfare deres opfattelse af den politiske situation efter folketingsvalget.
7. Ved kongens konferencer med partiførerne tilråder socialdemokratiets repræsentanter, at regeringen Hedtoft fortsætter, men vil ikke afvise at deltage i drøftelser om en udvidelse af dens parlamentariske grundlag. Venstre, konservative og retsforbundet fraråder, at regeringen fortsætter, og anbefaler en forhandling mellem partierne om dannelse af en ny regering. Fra radikal side hævdes, at man bør undersøge mulighederne for en regeringsdannelse på bredere grundlag, og kommunisterne erklærer, at de ikke vil støtte en regering, der er tilhænger af Atlantpagten.

   Kongen bemyndiger derefter statsministeren til at opfordre partierne til at optage de ønskede drøftelser.
8. Viceministerpræsidenten i Slesvig-Holsten, Waldemar Kraft, angriber den danske regering, fordi den finansierer „en kulturel offensiv" i Sydslesvig.

   Det radikale venstres rigsdagsgruppe udtaler, at forsøg på at tilvejebringe politiske konstellationer, der udelukker den ene eller den anden halvdel af befolkningen fra at have væsentlig indflydelse på udviklingen, vil vise sig at mislykkes.
9. Venstres rigsdagsgruppe giver tilslutning til det standpunkt, at der bør dannes en flertalsregering på bredt grundlag blandt de partier, der har modsat sig regeringen Hedtofts økonomiske politik. Den konservative rigsdagsgruppe udtaler, at regeringen må have en sådan sammensætning, at den garanterer en fortsættelse af Atlant- og forsvarspolitikken og i den økonomiske politik respekterer vælgernes tilkendegivelse. Retsforbundets rigsdagsgruppe erklærer, at forudsætningen for, at en regering kan vente retsforbundets støtte, er, at den vil fremme arbejdet i grundskyldskommissionen og fortsætte handelens frigørelse ved restriktioners og rationeringers endelige afvikling og gennemførelse af liberaliseringen.
11. Landsretten forhøjer redaktør Børge

Houmanns straf for æresfornærmelser mod rigsadvokat Pihl fra 60 dages til 3 måneders fængsel, men nedsætter erstatningen fra 20.000 til 10.000 kr.

13. Kongen modtager partiførerne. V. og k. f. erklærer sig rede til sammen at danne en ny regering, hvis denne kan sikres arbejdsro. R. v. tilråder en regering, hvis partier har flertal i folketinget, f. eks. af s. og v., evtl., hvis det måtte ønskes, med radikal deltagelse. Rf. kan ikke tilsige en regering af v. og k. f. støtte, men vil afvente hvilken handelspolitik en sådan regering vil føre og derefter tage standpunkt i hvert enkelt tilfælde.

Efter konference med partiførerne opfordrer kongen statsminister Hedtoft til at gøre endnu et forsøg på at tilvejebringe en flertalsregering, men v. afslår at deltage i en regering med s. og r. v., og efter at de radikale forhandlere derefter over for kongen har frarådet dannelsen af en regering af v. og k. f. og erklæret, at de radikales stilling i tilfælde af, at ministeriet Hedtoft fortsætter, vil være som hidtil under forudsætning af, at det tager de fornødne konsekvenser af valget, opfordrer kongen den nuværende regering til at fortsætte.

Statsminister Hedtoft udtaler til pressen, at regeringen erkender valgdagens resultat og er rede til samarbejde med de demokratiske partier, og at det er hans agt at indkalde disse partiers ledere til en drøftelse af de foreliggende opgaver.

I København indledes forhandlinger mellem repræsentanter for det engelske levnedsmiddelministerium og det danske mejeribrug om prisen for smør, som i det kommende år fra 1. okt. 1950 eksporteres til Storbritannien i henhold til den gældende langtidskontrakt.

14. De dansk-engelske smørprisforhandlinger afsluttes uden nogen endelig afgørelse, men vil blive genoptaget i London den 25. september.

15. R. B. meddeler, at statsministeren har indbudt formændene for socialdemokratiets, venstres, de konservatives, de radikales og retsforbundets rigsdagsgrupper til at drøfte arbejdet i den forestående rigsdagssamling.

Den danske chargé d'affaires i London overrækker det engelske udenrigsministerium noten om Danmarks synspunkter på de sydslesvigske grænseprovinser i forbindelse med den ventede revision af den tyske besættelsesstatut. I noten anmoder Danmark Storbritannien om en forsikring om, at man stadig er interesseret i at beskytte det danske mindretals rettigheder, og fremsætter pånyt ønsket om en lettelse af flygtningetrykket i Sydslesvig.

Det meddeles, at handelsminister Krag efter eget ønske udtræder af regeringen for i en periode af et eller to år at overtage hvervet som økonomisk rådgiver ved den danske ambassade i Washington.

18. Den amerikanske ambassade meddeler udenrigsministeriet, at F. N.'s enhedskommando har accepteret den danske regerings tilbud om medicinalvarer til brug for F. N.'s styrker i Korea.

Det meddeles officielt, at landbrugsminister Bording, handelsminister Krag og minister u. p. Fanny Jensen udtræder af ministeriet. Finansminister H. C. Hansen udnævnes til handelsminister, trafikminister Carl Petersen til landbrugsminister og kirkeminister Frede Nielsen til trafikminister, og finansministeriet og kirkeministeriet overtages af henholdsvis chefen for det økonomiske sekretariat Viggo Kampmann og cand. theol. Bodil Koch.

19. Overenskomsten om en europæisk betalingsunion, hvorefter Danmark vil kunne trække ca. 270 mill. kr. af en samlet kvota på ca. 1350 mill. kr. uden betaling af guld eller dollars, undertegnes i Paris. I anledning af dannelsen af en europæisk betalingsunion er den danske og den britiske regering enedes om, at 22 mill. £ af den danske gæld til England skal konsolideres, medens restgæl-

den, ca. 50 mill. kr. (2.5 mill. £), vil stå til den engelske regerings rådighed, således at denne efter eget skøn kan anvende beløbet til at dække et nettounderskud over for betalingsunionen.

20. V. og k. f. går imod statsministerens forslag om, at partierne før rigsdagens sammentræden forsøger at forhandle sig til rette om de foreliggende opgavers løsning.

Den slesvig-holstenske ministerpræsident dr. Walter Bartram udtaler, at Kieler-aftalerne om det danske mindretals stilling er et indre tysk anliggende og at en international anerkendelse af dem vil kunne skade det dansk-tyske forhold.

25. Ved sin ankomst til New York for at deltage i Atlantpagtrådets møder og F. N.s generalforsamling udtaler udenrigsminister Gustav Rasmussen, at den danske regerings godkendelse af en fælles forsvarsstyrke, der også omfatter Tyskland, er betinget af, at de store allierede magter øjeblikkelig vil yde Danmark effektiv og tilstrækkelig militær assistance, når et evtl. angreb begynder.

26. Den danske regerings svar på det amerikanske forslag om et fælleseuropæisk forsvar offentliggøres. Regeringen giver sin tilslutning til princippet om en fælles forsvarsstyrke (hvori også Tyskland deltager) med det formål at hindre fjendtlig besættelse af nogen europæisk Atlantmagt og er rede til at forhandle om Danmarks bidrag til fællesstyrken, idet man går ud fra, at denne også vil have til formål at styrke forsvaret af selve Danmark. Man tiltræder den opfattelse, at de deltagerlande, der ikke er repræsenteret i militærkomitéens stående udvalg, bør have en væsentlig større indflydelse på udvalgets arbejde end hidtil. Til slut erklærer den danske regering sig rede til at forhandle om udformningen af den amerikanske plan, men tager forbehold m. h. t. de bestemmelser, der ifølge forfatningen måtte kræve rigsdagens medvirken.

Danmark stiller 500 tons sukker til rådighed for enhedskommandoen til fordeling blandt Sydkoreas befolkning.

27. Det meddeles, at det britiske levnedsmiddelministerium under de dansk-engelske forhandlinger i London bestemt har afslået det danske krav om en forhøjelse af prisen for dansk smør med 7½ %. Den danske delegation fastholder kravet og anser ikke forhandlingerne for afsluttet, og vil nu aflægge referat til de ansvarlige myndigheder i Danmark.

BOGANMELDELSER

Cartel, Review of Monopoly Developments and Consumer Protection, Vol. 1. No. 1, July, 1950. Abonnement 10s. om året, udkommer foreløbigt med 4 numre årligt.

Kooperationen har fra gammel tid været en årvågen iagttager af monopolistiske aftaler, og i hvert fald den skandinaviske kooperation har ikke nøjedes med at iagttage. Ofte har dens iagttagelser fået den til at handle i praxis, den har oprettet konkurrerende bedrifter og derigennem udøvet en hæmmende indflydelse på monopolerne.

Det er da også på svensk initiativ, at International Co-operative Alliance nu har påbegyndt udgivelsen af et helt tidsskrift, der helliger sig studiet af monopoler, deres forekomst, deres virkninger, lovgivning imod dem og sidst — men ikke mindst — studiet af, hvad kooperationen har gjort og kan gøre for at beskytte forbrugerne imod monopoler.

Det første nummer er på 32 små sider og indeholder to større, signerede artikler, en af Thorsten Odhe om kartellerne i fortid og fremtid, en af Richard Evely om britisk antitrustlovgivning. Dertil kommer 7 mindre artikler og 5 noter.

Numret gør et sobert indtryk, man skal vel ikke vente at finde revolutionerende nye synspunkter eller teorier om monopolerne. Svarende til en meget kritisk holdning overfor monopolerne selv finder man måske en tilsvarende meget *ukritisk* holdning overfor antitrustlovgivning og -sager imod dem. Symptomatisk er måske den lille artikel „The A. & P. Case" på s. 24—26. Forfatteren af denne lille artikel synes at anse U. S. Department of Justice, Antitrust Division, for næsten ufejlbarligt. Og så er sagen jo den, at en række økonomer af betydelig rang har sønderlemmet justitsministeriets anklage mod A. & P. Sønderlemmelsen er sket i videnskabelige tidsskrifter, bedst måske af M. A. Adelman i *Quarterly Journal of Economics* i Maj, 1949. Adelman påviser, at en række anklagepunkter simpelthen hviler på misforstået økonomisk teori og derfor fører til det paradoxale resultat, at A. & P. sagsøges for at have solgt med mindre avance og lavere omkostninger end konkurrenterne. Sagens baggrund er naturligvis politisk: små købmænd har mange stemmer ved valgene; store foretagender, selv om de har mange funktionærer og aktionærer, har færre stemmer. Husmødrene er for optaget af andre ting til at se, at A. & P. er deres forbundsfælle imod de små købmænd.

Disse ting nævnes ikke i den lille artikel i *Cartel,* og når de er fremdraget her, er det blot for at vise begrænsningen i dette tidsskrifts rækkevidde. Det skal også blive spændende at se, om de følgende numre skulle komme ind på det danske landbrugs kartellisering af exporten af landbrugsprodukter!

Men lad os, trods alt, glæde os over, at vi nu får et tidsskrift om monopolistiske aftaler. Der er ting nok at tage fat på, og offentligheden trænger i høj grad til populære fremstillinger på dette punkt.

Hans Brems.

The Economics of Freedom. The Progress and Future of Aid to Europe. Under redaktion af *Howard S. Ellis.* Udgivet af *Council on Foreign Relations.* New York 1950. 549 s. Pris $5.00.

En oversigt over Marshall-planens økonomiske og politiske baggrund i U.S.A. og Europa og resultaterne i de første to år samt en drøftelse af, hvad der bør og kan foretages, når planen udløber i 1952. Både i henseende til de konkrete oplysningers omfang og de politiske og økonomiske analysers klarhed hæver bogen sig til et højt plan. Det siges uden omsvøb, at Marshallhjælpen er en økonomisk plan med et politisk formål — nemlig at styrke det vestlige demokrati og det liberalistiske økonomiske system mod kommunismen. Men — fremhæves det — kommunismen kan ikke standses alene ved liberalistiske reformer; systemet må indrettes således, at man undgår langvarig og omfattende arbejdsløshed og en indkomstfordeling, der skaber iøjnefaldende uligheder. Mest interessante er vel iøvrigt de afsnit, hvor Europas fremtidige økonomiske muligheder sættes i relation til U.S.A.s interne økonomiske politik og til udviklingen af de såkaldte underudviklede lande.

Economic Survey of Asia and the Far East. Udgivet af De Forenede Nationer. 1949. 289 s. Pris $2.00. Einar Munksgaard.

I fem hovedafsnit gives oplysninger om befolkningsforhold, produktionsstruktur, penge- og finanspolitik, prisudvikling og international handel og betalinger i det område, som strækker sig fra Pakistan over Kina og Korea til Japan og mod sydøst til Ny Guinea, og som omfatter en befolkning på 1100—1200 mill. Man får et godt indtryk såvel af de vanskeligheder i økonomisk og social henseende, der foreligger i denne del af verden, og som danner baggrunden for den gærende politiske uro der, som af de store muligheder, der er for forbedring af befolkningens levestandard, hvis resourcerne kan mobiliseres gennem storstilede investeringer.

National Income Statistics 1938—48. Udgivet af De Forenede Nationer. 1950. 249 s. Pris $2.50. Einar Munksgaard.

Foruden oplysninger om nationalindkomstens størrelse og fordeling efter kriterier af forskellig art for 32 lande og områder lige fra U.S.A. til Surinam indeholder denne publikation kapitler om en del af de principielle problemer, der knytter sig til nationalindkomstbegrebet, såvel som et forsøg på at gøre internationale sammenligninger mulige.

Fuld beskæftigelse ved nationale og internationale foranstaltninger. Udgivet ved udenrigsministeriets foranstaltning. I kommission hos Einar Munksgaard. 1950. 117 s. Pris kr. 4.50.

En oversættelse af „National and International Measures for Full Employment", anmeldt i „Økonomi og Politik", 1950, hefte 1. Oversættelsen er ikke særlig god; således oversættes „deficit-" og „surplus-countries" ved debitor- og kreditorlande, skønt de engelske udtryk i følge sammenhængen klart vedrører stillingen på betalingsbalancens løbende poster.

Institutet for Historie og Samfundsøkonomi

Boganskaffelser til biblioteket

International politik.

Aufricht, Hans. War, Peace, and Reconstruction. A Classified Bibliography. New York 1943. 52 s.

Birley, Robert. The German Problem and the Responsibility of Britain. London 1947. 32 s.

Report of the Interdepartment Commission of Enquiry on Oriental, Slavonic, East European and African Studies. London 1947. 192 s.

Report of the Sub-Committee on the Spanish Question. United Nations, Security Council. New York 1946. 103 s.

Report to the British Parliamentary Delegation to Greece. August 1946. London 1947. 22 s.

International Relations. A Selection of Current Readings, no. 1, February 1947. Cambridge 1947. 272 s.

De Forenede Nationer og dets organer.

The International Secretariat of the Future. Lessons from Experience by a Group of Former Officials of the League of Nations. The Royal Institute of International Affairs. London 1944. 64 s.

Annual Report of the Secretary-General on the Work of the Organization. 1 July 1949-30 June 1950. United Nations. New York 1950. 143 s.

International Monetary Fund. Annual Report of the Executive Directors for the Fiscal Year Ended April 30, 1949. U.S.A. 1949. 122 s.

Internationella Arbetsorganisationen 1945—46. Stockholm 1947. 87 s.

Internationella Arbetsorganisationen. Delegationen för det Internationella Socialpolitiska Samarbetet. Arbetskonferensens tjugosjunde sammenträde m. m. (1945). Stockholm 1948. 38 s.

Report of the First Session of the Conference Food and Agriculture Organization of the United Nations. Washington 1946. 89 s.

Report of the Special Meeting on Urgent Food Problems. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Washington 1946. 39 s.

Report of the Preparatory Commission on World Food Proposals. Food and Agriculture Organization of the United Nations. London 1947. 95 s.

Resolutions adopted by the General Conference during its Second Session. Mexico City, november-december 1947. Paris 1948, UNESCO, 79 s.

Unesco. De forente nasjoners organisation for undervisning, vitenskap og kultur. Bergen 1948. 62 s.

Williams, W. E. Across the Frontiers. The Story of Unesco. The Bureau of Current Affairs. London 1948. 31 s.

You and Unesco. Paris 1949. 41 s.

The Story of U.N.R.R.A. Washington 1948. 47 s.

Inter-Allied Reparation Agency. Report of the Secretary General for the year 1949. Brussels 1950. 108 s.

Økonomiske og sociale problemer i almindelighed.

Blom, Francois Willem Cornelis. Ondernemingsbesparingen. Leiden 1949. 298 s.

Bloom, Leonard. A Controlled Attitude-Tension Survey. California 1948. 48 s.

Condliffe, J. B. Obstacles to Multilateral Trade. An International Committee Report. Planning Pamphlets. No. 59. April 1947. U.S.A. 46 s.

Det Enskilda Företaget och dess sociala ansvar. Stockholm 1943. 101 s.

Dimock, Marshall Edward. Business and Government. New York 1949. 840 s.

Ellis, Howard S. The Economics of Freedom. The Progress and Future of Aid to Europe. New York 1950. 549 s.

Hawtrey, R. G. The Balance of Payments and the Standard of Living. Royal Institute of International Affairs. London 1950. 158 s.

Kristensen, R. K. Fejlteori. En kortfattet Fremstilling med Henblik paa landøkonomisk Forsøgsarbejde. København 1946. 48 s.

Lemert, Edwin M. and Judy Rosberg. The Administration of Justice to Minority Groups in Los Angeles County. Californien 1948. 27 s.

McDougall, William. An Introduction to Social Psychology. London 1945. 524 s.

Mises, Ludwig von. Human Action. A Treatise on Economics. London 1949. 889 s.

Reynolds, Lloyd G. og Joseph Shister. Job Horizons. A Study of Job Satisfaction and Labor Mobility. New York 1949. 102 s.

Rull, Baltasar. Noticia Sobre Un Sistema Economico Revolucionario. Madrid 1947. 52 s.

Williams, John H. Post-War Monetary Plans and Other Essays. Oxford 1949. 395 s.

Wilson, Thomas. Modern Capitalism and Economic Progress. London 1950. 273 s.

Catalogue of Economic and Social Projects 1950. United Nations. New York 1950. 515 s.

Financing Economic Development. Council Statement and Report of I.C.C. Commission, International Chamber of Commerce. Paris 1950. 30 s.

Methods of Financing Economic Development in underdeveloped countries. United Nations, New York 1949. 163 s.

Implementation of Full Employment Policies. Report No. 1. Measures taken in the second half of 1949 by various countries for the purpose of achieving full employment. United Nations. New York 1950. 52 s.

The Organisation of Employment in the Transition from War to Peace. International Labour Conference, Report III, Montreal 1944. 179 s.

Minimum Standards of Social Policy in Dependent Territories. International Labour Conference, Report V. International Labour Office, Montreal 1944. 109 s.

Recommendations to the United Nations for Present and Post-War Social Policy. International Labour Conference Report II, Montreal 1944. 87 s.

Social Problems in Agriculture. Record of the Permanent Agricultural Committee of the I.L.O. International Labour Office, Geneva 1938. 160 s.

Social Security, Montreal 1944.
I: Principles, 115 s.
II: Problems Arising out of the War, 82 s.
International Labour Conference, Report IV, I og II.

Code of Standards of Advertising Practice. International Chamber of Commerce, Paris 1950. 11 s.

Politiske problemer i almindelighed.

Duclos, Pierre. L'évolution des Rapports Politiques depuis 1750. Paris 1950. 344 s.

A Study of Statelessness. New York 1949. 190 s.

Skandinavien.

Bjerke, Kjeld. Omsætningen og Salgsprisen for Landejendomme 1902—1942. Landejendomme solgt i fri Handel. Kbh. 1950. 98 s.

Bang, Nina Ellinger og Knud Korst. Tabeller over Skibsfart og Varetransport gennem Øresund 1661—1783 og gennem Storebælt 1701—1748. Kbh. 1930. 477 s.

Bonnevie, Poul. Samfundets Hjælp i Sygdomstilfælde. Kritik og Forslag. Socialpolitisk Forenings Smaaskrifter Nr. 5. København 1948. 48 s.

De samvirkende Fagforbunds virksomhed 1949. Beretning. København 1950. 143 s.

Friis, Finn T. B. Arbejdseffektiviteten i Danmark. København 1946. 60 s.

Skattelovskommissionens Betænkning. II. del. København 1950. 196 s.

Statens Kornkontor. De Danske Kornordninger 1933—46. Med et Tillæg omfat-

tende Høstårene 1946—49. København 1950. 174 s.

Shearman, Hugo. Finland, the adventures of a small power. London 1950. 114 s.

Oversikt over industripolitikken i Norge etter krigen. Oversikt over boligpolitikken i Norge etter krigen. Oslo, mai 1950. 101 s. Økonomi. Skriftserie udgivet af Næringsøkonomisk Forskningsinstitutt, nr. 9.

Merknader til nasjonalbudsjettet. Indeksene for utenrikshandelen og „terms of trade". Oslo, juli 1950. 56 s. Økonomi. Skriftserie udgivet af Næringsøkonomisk Forskningsinstitutt, nr. 10.

Dahmén, Erik. Svensk Industriell Företagarverksamhet. Kausalanalys av den industriella utvecklingen 1919—1939. Bd. I og II. Lund 1950. 428 og 295 s.

Elinder, Rickard. Studier i den svenska skoindustrins struktur. Stockholm 1948. 255 s.

Gustafsson, Sture. Den svenska filmproduktionens ekonomi. En jämförelse mellan kostnader och intäkter under spelåren 1941—42 och 1947—48. Stockholm 1950. 93 s.

Kristensson, Folke. Postorder. Företagsekonomiska studier över en distributionsform. Affärsekonomiska Forskningsinstitutet, Stockholm 1950. 213 s.

Leger, Charles. La Démocratie Industrielle et Les Comités D'Entreprise en Suède. Paris 1950. 227 s.

Ruist, Erik og Ingvar Svennilson. Den norrländska skogsnäringens konjunkturkänslighet under mellankrigsperioden.. Stockholm 1948. 143 s.

Wallander, Jan. Flykten från Skogsbygden. En undersökning i Klarälvsdalen. Stockholm 1948. 365 s.

Vinster, Utdelingar, Skatter, Löner m. m. inom Industrien 1946—1949. Stockholm 1949. 45 s.

England.

The Colonial Empire (1939—1947). London 1947. 123 s.

Electricity Act, 1947. London. 122 s.

Layton, Walter. The British Commonwealth and World Order. London 1944. 19 s.

National Health Service Act, 1946. London 1947. 11 s.

Supplement to Statistical Digest 1945. Containing Regional and District Coal Production Figures. London 1947. 131 s.

Tables Relating to Employment and Unemployment in Great Britain 1939, 1945 and 1946. London 1947. 28 s.

Working Party Reports. Some Accounting and Economic Aspects. Issued by the Library & Publications Committee. London. 72 s.

Østeuropa.

The Baltic States. Reprinted for The British League for European Freedom: Scottish Section. Edinburgh. 20 s.

Berg, L. S. Natural Regions of the U.S.S.R. New York 1950. 436 s.

Fridén, Otto. Panslavismen. Stockholm 1944. 55 s.

Jaska, E. The Estonian agriculture under the Soviets. 16 s.

Sharp, Samuel L. New Constitutions in the Soviet Sphere. Washington 1950. 114 s.

Voznessenski, N. L'économie de Guerre de L'U.R.S.S. 1941—1945. Paris 1948. 140 s.

Amerika.

Anderson, Benjamin M. Economics and The Public Welfare. Financial and Economic History of the United States, 1914—1946. New York 1949. 602 s.

Annual Report of the Federal Security Agency 1949. U.S.A. 1950. 214 s.

Condliffe, J. B. The Foreign Loan Policy of the United States. New York 1947. 32 s.

Memorandum on Immigration Policy. International Labour Office. U.S.A. 1946.

Peach, Nelson W. and Walter Krause. Basic Data of the American Economy. Revised Edition. Chicago 1949. 228 s.

Peterson, Florence. Supplement to Survey of Labor Economics. Includes discussion and full text of the Taft-Hartley Act and the President's Veto Message. U.S.A. 1948. 67 s.

The Problems of a Changing Population. Report of the Committee on Population Problems to the National Resources Committee. Washington 1938. 306 s.

The Structure of the American Economy. Part I. Basic Characteristics. A Report prepared by the Industrial Section under the Direction of Gardiner C. Means. National Resources Committee, United States Government Printing Office. Washington, June 1939. 396 s.

Transportation and National Policy. National Resources Planning Board. Washington 1942. 513 s.

Canadian Agricultural Program for 1948. Dominion Department of Agriculture. Ottawa 1948. 74 s.

Edwards, Florence M. Farm Family Living in the Prairie Provinces. Ottawa 1947. 28 s.

Haase, Gordon. Life Insurance Experience of Saskatchewan Farmers. Department of Agriculture. Canada 1950. 39 s.

Kalbfleisch, Wm. Cost of Operating Farm Machinery. (Eastern Canada), Ottawa 1950. 36 s.

Kristjanson, B. H. and Spence C. C. Land Settlement in Northeastern Alberta 1943. Canada 1947. 47 s.

Landbrugsforhold i Canada. Udarbejdet af Statens Udvandringskontor. København 1950. 36 s.

Mechanization in Canadian Agriculture. Ottawa 1947. 170 s.

The Economic Development of Latin America and its principal problems. Economic Commission for Latin America. United Nations, New York 1950. 59 s.

Asien.

Dies ist Das Land. Landschaft und Kolonisation in Erez Jisrael. Lund 1946. 102 s.

The Jewish Social Services in Palestine. Jerusalem 1946. 47 s.

Mechner and Wallish. Eretz Israel. Facts and Figures. Jerusalem 1947. 30 s.

Memorandum on the Administration of Palestine under the Mandate. Jerusalem 1947. 14 s.

The Palestine Agricultural Economy under War Conditions. Tel-Aviv 1946. 51 s.

Report to the General Assembly by the United Nations Special Committee on Palestine. Geneva 1947. 98 s.

Bisson, T. A. Prospects for Democracy in Japan. New York 1949. 143 s.

Jones, F. C. Manchuria since 1931. London 1949. Royal Institute of International Affairs. London 1949. 256 s.

Levy, Marion J. The Family Revolution in Modern China. Cambridge 1949. 390 s.

Levy, Marion J. and Shih Kuo-heng. The Rise of the Modern Chinese Business Class. Part I: The Social Background of Modern Business Development in China. Part II: The Early Development of the Modern Chinese Business Class. New York 1949. 64 s.

Diverse.

Harvey, Rowland Hill. Robert Owen, Social Idealist. University of California Publications in History. California 1949. 269 s.

Keynes, John Maynard. Two Memoirs. Dr. Melchior: A Defeated Enemy and My Early Beliefs. London 1949. 106 s.

Cowles Commission for Research in Economics. Report for Period January 1, 1948 -June 30, 1949. Chicago. 47 s.

The National Institute of Economic and Social Research. Annual Report 1949-50. London 1950. 31 s.

Arbejdsløshed blandt forsikrede[9]	Arbejdsløn i industrien[10]	Detailomsætning[11]	Udl. vareomsætning: Indførsel[12]	Udl. vareomsætning: Udførsel[12]	Penge- og fondsmarked: Nationalbanken[13]: Seddeloverløb	Nationalbanken[13]: Obligat. & aktier	Nationalbanken[13]: Lån til finansm.	Nationalbanken[13]: Statens reguleringskonto[14]	Bankernes udl.[15] nettotilgodehavende	Privatbanker[13]: Indlån	Privatbanker[13]: Udlån & diskont.	Privatbanker[13]: Kassebeholdning	Sparekassernes indlån[13]	Kredit- og hypotekforen. nye lån[16]	Obligationskurser[17]	Aktiekurser[17]
%	Øre pr. time	1947 = 100	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.	1935 = 100	1935 = 100
•	•	•	•	•	†	†	†	†	†	†	†	†	†	•	•	•
21.3	143	—	135	127	441	207	60	—	108	2305	1977	229	2213	14.8	100	105
18.5	147	—	145	131	600	208	148	—	7	2455	2115	211	2179	13.4	99	103
23.9	162	—	115	126	742	157	0	—	427	2615	1916	450	2116	9.9	93	97
18.4	176	—	109	106	842	142	÷148	—	867	3116	1754	952	2333	21.5	104	115
15.1	184	—	101	88	983	88	÷242	125	1114	3552	1883	828	2589	24.0	108	122
10.7	198	—	102	108	1359	62	÷265	125	1962	4200	1598	1548	2970	16.4	107	127
8.3	209	—	97	112	1658	95	÷609	85	2763	5248	1516	2259	3555	18.9	110	138
13.4	225	—	59	75	1561	88	÷292	7.611	289	5906	1662	2682	4095	5.0	111	127
8.9	248	—	237	135	1633	113	÷286	6.627	÷402	5785	2447	2523	4368	13.6	112	132
8.9	263	100	258	193	1641	122	÷140	5.609	÷641	5436	3059	1621	4564	25.6	112	130
8.7	284	100	285	228	1614	124	÷218	5.092	÷524	5377	3664	998	4658	17.5	106	123
9.6	297	103	350	297	1627	113	76	4.761	÷415	5504	3997	1098	4771	17.8	102	111
5.0	298	99	304	237	1450	94	÷ 1	4.813	÷624	5368	3880	1064	4780	16.1	103	106
5.0	—	—	344	304	1432	92	÷ 33	4.802	÷568	5459	3872	1161	4803	16.7	104	108
6.2	—	—	284	306	1470	101	÷ 43	4.784	÷553	5481	3970	1091	4815	26.3	103	111
8.7	301	120	329	351	1506	108	÷ 7	4.775	÷464	5492	3954	1133	4817	19.6	103	113
9.9	—	—	385	342	1522	118	72	4.770	÷392	5538	3896	1233	4847	19.6	102	114
18.2	—	—	402	408	1627	115	74	4.761	÷415	5504	3997	1098	4771	28.5	102	118
18.1	299	93	488	345	1552	101	122	4.751	÷418	5555	4026	1115	4840	22.0	103	121
14.7	—	—	450	303	1531	91	150	4.743	÷454	5564	4047	1143	4904	21.0	104	121
9.1	—	—	518	348	1550	87	5	4.663	÷466	5569	4081	1126	4933	24.3	104	123
7.4		102	417	320	1548	132	31	4.658	÷527	5634	4136	1032	4977	30.1	104	125
4.3		—	467	353	1544	124	37	4.650	÷539	5639	4092	1010	5001	25.3	103	127
3.9		—	449	371	1580	123	34	4.638	÷580	5693	4208	909	4979	28.1	103	129
4.2			461	420	1529	122	66	4.022	÷577	5608	3833	918	4979	33.1	101	130
3.7			561	376	1508	137	÷ 1	4.019	÷625	5732	3766	900	4975	29.3	99	131
5.6			482	391	1534	134	63	4.012	÷670	5795	3819	853	4980	22.3	99	132
5.4			500	490	1571	138	42	4.005	÷699	5790	4413	778	4974	19.3	97	130
7.6					1589	137	134	3.999	÷699[18]						95	123

beregnede tal for hele landet ved månedens slutning. [8] Indeks for håndværkerudgifterne ved opførelsen af en ejendom, nærmest svarende til en halvhøj beboelsesejendom med de vigtigste moderne installationer (Stat. dep.). [9] Arbejdsløsheden blandt de arbejdsløshedsforsikrede ved månedens udgang (Stat. efterretninger). [10] Den gennemsnitlige timefortjeneste, beregnet af Stat. dep. kvartalsvis på grundlag af materiale fra Dansk Arbejdsgiverforening (Stat. efterretn.). [11] Det af Stat. dep. beregnede kvartalsvise mængdeindekstal med kvartalsgennemsnittet for 1947 som basis (Stat. efterretn.). [12] Tallene er opgjort efter specialhandelsprincippet (Stat. efterretn.). [13] Ultimotal. I udlånene er panteobligationer ikke medregnet. Indskud på finansministeriets konto i h. t. særlige love udgjorde ultimo nov. 1950 1245 mill. kr. [14] Statens reguleringskonto oprettedes i januar 1942, da der ved kroneopskrivningen konstateredes et kurstab på ca. 125 mill. kr. på de statsgaranterede tyske reichsmark-tilgodehavender. Ultimo dec. 1945 er Nationalbankens tilgodehavende i Tyskland (diverse debitorer og clearingkonto) fra besættelsestiden overført til statens reguleringskonto. [15] Nationalbankens og de private bankers nettobeholdning af fremmed valuta ved månedens udgang. I gælden er medregnet remboursforpligtelser. [16] Nettotilgangen af nye lån, excl. konvertering. [17] Stat. dep. indeks. [18] Nationalbanken alene.